

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:27

Pasi Ylipaavalniemi

Erityistyölistämisen yksiköt

---

heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille

Työllistämispalveluiden tilastollinen katsaus

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
VATES-säätiö

Helsinki 2005

ISSN 1236-2115
ISBN 952-00-1900-6 (nid.)
ISBN 952-00-1901-4 (PDF)

Yliopistopaino
Helsinki 2005

TIIVISTELMÄ

Pasi Ylipaavalniemi. Erityistyöllistämisen yksiköt heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille. Työllistämispalveluiden tilastollinen katsaus. Helsinki, 2005. 89 s. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, ISSN 1236-2115; 2005:27)
ISBN 952-00-1900-6 (nid.), ISBN 952-00-1901-4 (PDF)

Erityistyöllistämisen yksiköt heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille - työllistämispalveluiden tilastollinen katsaus on heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille, kuten vammaisille ja pitkäaikaissairaille sekä muuten vajaakuntoisille, työllistämispalveluita tarjoavien erityistyöllistämisen yksiköiden vuoden 2003 toiminnan tilastollinen katsaus. Erityistyöllistämisen yksikkötyypeistä tarkastelun kohteena ovat tuotannolliset työkeskukset, ns. työllistymisen monipalvelukeskukset, kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköt, mielenterveyskuntoutujien klubitalot (ml. siirtymätyöpaikkaohjelmat) sekä tuetun työllistymisen palvelut (ks. määritelmät kappaleessa 2.1.). Tutkimuksen tavoitteena oli kerätä mahdollisimman kattava em. yksikkötyyppien piirissä toteuttavien työllistämispalveluiden: työsuhteinen työllistäminen, työtoiminta sekä valmentava ja kuntouttava toiminta, tilastollinen selvitys sekä analysoida toimintaa ja sen kehitystrendejä saatujen tulosten ja aiemman tiedon perusteella. Tutkimus on jatkoa Ylipaavalniemi (2001 ja 2003) tilastokartoituksille.

Tutkimus toteutettiin sosiaalisen työllistämisen toimialalle kattavasti osoitetulla kyselyllä VATES-säätiön osoiterekisteriä muista osoitelähteistä täydentäen. Kysely osoitettiin suoraan erityistyöllistämisen yksiköille. Kohdeyksiköiden tavoitettavuus oli hyvä: kaikkiaan saatiin yli 200 vastausta, joista tutkimuksessa huomioidut vastaukset edustivat kaikkiaan 178 eri kunnissa sijaitsevaa tuotannollista toimintaa harjoittavaa yksikköä tai klubitaloa. Yksikkömäärä olisi vielä suurempi mikäli saman organisaation ylläpitämät samassa kunnassa sijaitsevat toimipisteet olisi huomioitu erillisinä. Vastausmäärät suhteessa kunkin tyyppisten erityistyöllistämisen yksiköiden arvioituun kokonaismäärään vaihtelivat välillä 57 - 100 %, joten vastausten perusteella saatua kuvaa voidaan suhteellisen luotettavasti yleistää koko yksikkötyypin kentän tasolle.

Tutkimuksessa tarkasteltujen erityistyöllistämisen yksiköiden toiminnan volyyymi oli 31.12.2003 arviolta 13 100 asiakasta kaikkiaan 290 yksikössä. Asiakasmäärä on 2 500 suurempi kuin 31.12.1999 (Ylipaavalniemi, 2001). Sosiaalisen työllistämisen toimialaan kuuluvista toimijoista tutkimuksen ulkopuolelle jäivät työpajat sekä työllistymistä tukevat muut kuin tuetun työllistymisen projektit. Sosiaalisia yrityksiä koskeva laki astui voimaan 1.1.2004, joten sosiaalisia yrityksiä ei ollut olemassa vielä tarkasteluvuonna 2003. Tarkasteltujen erityistyöllistämisen yksiköiden vuoden 2003 kokonaisrahoitus oli lähes 135 miljoonaa euroa, josta reilut 74 miljoonaa oli julkista rahoitusta. Julkinen rahoitus koostui kuntasektorin rahoituksesta (sisältäen sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuuden) sekä valtiosektorin rahoituksesta mm. työllistämistukina sekä Euroopan sosiaalirahaston ja Raha-automaattiyhdistyksen projektirahoituksena.

Tämä raportti sisältää yksityiskohtaisia tietoja edellä mainittujen erityistyöllistämisen yksiköiden palvelu- ja rahoitusrakenteista, asiakkaiden heikon työmarkkina-aseman syistä jne.

Kehitystrendinä on havaittavissa työllistymisen monipalvelukeskusten merkityksen edelleen jatkuva kasvu, joka alkoi jo 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Tarkasteluvuonna 2003 toimineiden 11 monipalvelukeskuksen asiakasmäärä ylitti jo 2 000 asiakkaan rajan (tilanne 31.12.2003). Myös klubitalojen ja niiden jäsenmäärien kasvu on jatkunut: vuoden 2003 lopussa toiminnassa oli jo 19 klubitaloa, joissa oli arviolta 2 100 jäsentä.

Erityistyöllistämisen yksiköt heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille – työllistämispalveluiden tilastollinen katsaus on toteutettu sosiaali- ja terveysministeriön ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksella.

Asiasanat: työkyky, työllisyys, vajaakuntoiset, vammaiset

SAMMANDRAG

Pasi Ylipaavalniemi. Specialsysselsättningsenheterna för personer som har svag ställning på arbetsmarknaden. Statistisk översikt över sysselsättnings servicen. Helsingfors, 2005. 89 s. (Social- och hälsovårdsministeriets rapporter, ISSN 1236-2115; 2005:27) ISBN 952-00-1900-6 (inh.), ISBN 952-00-1901-4 (PDF)

”Specialsysselsättningsenheterna för personer som har svag ställning på arbetsmarknaden. Statistisk översikt över sysselsättnings servicen” är en statistisk översikt över verksamheten år 2003 inom de specialsysselsättningsenheterna som erbjuder sysselsättnings service för personer som har svag ställning på arbetsmarknaden såsom handikappade och långtidssjuka personer. De typer av sysselsättningsenheterna som granskades i undersökningen var producerande arbetscentraler, s.k. multiservicecentraler för sysselsättning, arbetsverksamhet för utvecklingsstörda och rehabiliteringsklienter inom mentalvården, klubbhusverksamhet för rehabiliteringsklienter inom mentalvården (inkl. program för övergångsarbete) samt service för understödd sysselsättning (se definitionerna i kapitel 2.1). Avsikten med utredningen var att samla en så omfattande statistisk översikt som möjligt över sysselsättnings servicen (sysselsättning i anställningsförhållande, arbetsverksamhet samt tränande och rehabiliterande verksamhet) inom de ovannämnda enhetstyperna och analysera verksamheten och dess utvecklingstrender på basis av resultat från undersökningen samt existerande information. Undersökningen är en fortsättning på de statistiska kartläggningar som utfördes av Ylipaavalniemi (2001 och 2003).

Undersökningen genomfördes med en enkät som på ett omfattande sätt skickades till enheter inom branschen för socialsysselsättning genom att utnyttja adressregistret av VATES-stiftelsen kompletterad med övriga adresskällor. Enkäten inriktades på specialsysselsättningsenheterna. Man nådde målenheterna ganska bra: man fick sammanlagt över 200 svar av vilka dem som beaktades i undersökningen representerade totalt 178 enheter som bedriver producerande verksamhet eller klubbhus i olika kommuner. Antalet enheter skulle ha varit ännu större om man hade separat beaktat verksamhetsställen som upprätthålls av en och samma organisation i en och samma kommun. Andelen av de enheter som svarade på enkäten av det uppskattade totalantalet enheter i varje sysselsättningsenhetstyp varierade mellan 57 och 100 procent och därmed kan den bild som svaren ger relativt pålitligt generaliseras till hela området för enhetstypen.

Verksamhetens volym inom de specialsysselsättningsenheterna som var föremål för undersökningen utgjorde totalt 13 100 klienter (31.12.2003) i totalt 290 enheter. Antalet klienter är 2 500 klienter större än 31.12.1999 (Ylipaavalniemi, 2001). Av aktörerna inom området för socialsysselsättning avgränsades ur undersökningen verkstad samt projekt som stöder sysselsättning förutom projekt för understödda sysselsättning. Lagen om sociala företag trädde i kraft 1.1.2004 och därmed fanns det inga sociala företag när undersökningen genomfördes år 2003. Totalfinansieringen år 2003 för de specialsysselsättningsenheterna som var föremål för undersökningen uppgick till nästan 135 miljoner euro av vilket belopp över 74 miljoner bestod av offentlig finansiering. Den offentliga finansieringen bestod av kommunsektorns finansiering (som inbegriper statsandelen för driftskostnaderna för social- och hälsovården), statssektorns finansiering, bl.a. sysselsättningsstöd, samt projektfinansiering utav Europeiska socialfonden och Penningautomatföreningen.

Denna rapport innefattar detaljerade uppgifter om service- och finansieringsstrukturerna för de ovannämnda specialsysselsättningsenheterna, om orsakerna till klienternas svaga ställning på arbetsmarknaden, osv. En utvecklingstrend som kan observeras är att betydelsen av multiservicecentralerna för sysselsättning fortsätter den ökning som inleddes redan i slutet av 1990-talet. Under undersökningsåret 2003 övergick antalet klienter i multiservicecentralerna 2 000 klienter (31.12.2003). Även antalet klubbhus och dess klienter har fortsatt att öka: i slutet av år 2003 fanns det 19 verksamma klubbhus med ungefär 2 100 klienter.

Den statistiska översikten Specialsysselsättningsenheterna för personer som har svag ställning på arbetsmarknaden har finansierats av social- och hälsovårdsministeriet och Penningautomatföreningen.

Nyckelord: arbetsförmåga, handikappade, sysselsättning

SUMMARY

Pasi Ylipaavalniemi. Special employment units for people who are not readily employable – a statistical review on employment services. Helsinki, 2005. 89pp. (Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, Finland, ISSN 1236-2115; 2005:27
ISBN 952-00-1900-6 (print), ISBN 952-00-1901-4 (PDF))

The report “Special employment units for people who are not readily employable – a statistical review on employment services“ deals with the operations of special employment units for people who are not readily employable, such as people with disabilities or a long-term illness or otherwise with reduced functional capacity, in 2003. The focus in the review is on sheltered productive work centres, multi-service centres for employment, sheltered work centres for mentally handicapped persons and mental health rehabilitees, clubhouses for mental health rehabilitees (transitional workplace programmes) and supported employment services. The aim of the study was to compile a comprehensive statistical review of the employment services provided within the above-mentioned types of units, such as employment in an employment relationship, work in work centres, and training and rehabilitative activities, as well as to analyse the activities and trends in their development in the light of the outcomes and previous knowledge. The study is continuation to the statistical surveys made in 2001 and 2003 by Ylipaavalniemi.

The study was carried out by a questionnaire targeted to the entire social employment sector, using the address register of the VATES Foundation supplemented from other sources. The questionnaire was addressed directly to the special employment units. The coverage was good: altogether 200 replies were obtained, and the replies taken into account in the study represented 178 units and clubhouses operating in different municipalities. The number of units would have been even greater if the units maintained by the same organisation in a municipality had been considered separately. The response rates in relation to the estimated total number of the units for special employment of each type varied between 57 and 100 per cent. Thus the picture obtained based on the replies can be generalised fairly reliably to concern the whole range of each unit type.

On 31 December 2003 there were altogether about 13,100 clients in the 290 special employment units that were studied. The number of clients was 2500 more than on 31 December 1999 (Ylipaavalniemi, 2001). Within the field of social employment, workshops and projects enhancing employment other than projects for supported employment were excluded from the study. The Act on Social Enterprises entered into force on 1 January 2004, and thus social enterprises did not exist yet in 2003. The total financing of the special employment units reviewed was almost EUR 135 million, of which about EUR 74 million was public financing. The public financing consisted of the municipal financing (including the central government transfer to local government for the operating costs of social and health care), the state financing e.g. in the form of employment subsidies, and of project financing from the European Social Fund and the Finnish Slot Machine Association.

The report contains detailed information about the service and financial structures of the above-mentioned special employment units, reasons for their clients' low employability etc. A trend that can be discerned is the increasing significance of the multi-service centres, which were launched in the latter half of the 1990s. In the year of review 2003 the number of the clients of the eleven multi-service centres exceeded 2000 (31 Dec. 2003). Also the number of clubhouses and their members has continued to increase: towards the end of 2003 there were already 19 clubhouses in Finland, with on average 2100 members.

The statistical review on special employment units for people who are not readily employable has been carried out with financing from the Ministry of Social Affairs and Health and the Finnish Slot Machine Association.

Key words: employment, people with disabilities, working ability

Sisällys

Tiivistelmä	3
Sammandrag	5
Summary	7
Sisällys	9
JOHDANTO	11
1 SOSIAALISEN TYÖLLISTÄMISEN TOIMIALAN ROOLI	13
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
2.1 Määritelmät	15
2.2 Tavoitteet ja kohdeyksiköt	27
2.3 Aineiston keruu ja luotettavuus	28
2.4 Tuloksissa huomioitavaa	30
3 TUOTANNOLLISET TYÖKESKUKSET	32
4 TYÖLLISTYMISEN MONIPALVELUKESKUKSET	41
5 KEHITYSVAMMAISTEN TYÖTOIMINTAYKSIKÖT	49
6 MIELENTERVEYSKUNTOUTUJEN TYÖTOIMINTAYKSIKÖT	56
7 MIELENTERVEYSKUNTOUTUJEN KLUBITALOT	63
8 TUETUN TYÖLLISTYMISEN YKSIKÖT / PALVELUT	66
9 YHTEENVETO	70
10 TYÖOSUUSRAHAT	78
Lähdeluettelo	79

LIITTEET

Liite 1	Lainsäädännön ja viranomaistahojen vammainen / vajaakuntoinen -määritelmiä	82
Liite 2	Eriytystyöllistämisen yksiköiden toiminnan eroista.....	84
Liite 3	Tuetun työllistymisen kehittyminen Suomessa	86

JOHDANTO

Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ja muuten vajaakuntoisten tai muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden (heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt) työ- tai työtoimintapaikan saantia / säilyttämistä avoimilla työmarkkinoilla ja erityistyöllistämisen yksiköissä tuetaan mm. työhallinnon toimenpitein, kuntasektorin osin velvoittavaan lainsäädäntöön perustuvan työllistämisvastuun puitteissa ja projektitoiminnan (ESR, RAY) kautta. Merkittävä osa työllistämisen- ja työllistymistä tukevasta toiminnasta toteutuu sosiaalisen työllistämisen toimialalla, johon kuuluvat mm. kuntien, kuntayhtymien ja yhä enenevässä määrin yksityisten tahojen ylläpitämät erityistyöllistämisen yksiköt sekä sosiaaliset yritykset ja työllistymistä tukevat projektit. Erityistyöllistämisen yksiköitä ovat mm. tuotannolliset työkeskukset, työpajat, ja eri kohderyhmille kohdennetut työtoimintayksiköt. Erityistyöllistämisen yksiköt tarjoavat työsuhteista työtä, työtoimintaa sekä valmentavaa ja kuntouttavaa toimintaa enemmän tai vähemmän markkinaorientoituneesta näkökulmasta harjoitettavan tavaroiden ja palveluiden tuotannon avulla – tai ovat intensiivisesti työllistymistä avoimille työmarkkinoille tukevia ja tiukasti määriteltyjä työllistymisen tukimenetelmiä. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat tuetun työllistymisen palvelut ja mielenterveyskuntoutujien klubitalot.

Erityistyöllistämisen yksiköiden kenttä on hyvin heterogeeninen. Jo samaa tyyppiä edustavienkin yksiköiden tarjoamat työllistämispalvelut ja toimintatavat voivat olla hyvin erilaisia. Yksiköiden toiminta on aina suunniteltu paikallisen toimintaympäristön pohjalta. Yhteistä erityistyöllistämisen yksiköiden toiminnalle on kaikkein vaikeimmin – joskin kohderyhmän vaikeus vaihtelee suuresti - työllistyvien henkilöiden työllistäminen tai heidän avoimille työmarkkinoille työllistymisensä tukeminen. Kyse on henkilöistä, joiden mahdollisuudet työllistyä itsenäisesti tai työhallinnon peruspalveluiden avulla ovat vähäiset ja tyyppillisesti jo kokeillut tai käytännössä olemattomat. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluu esimerkiksi suuri osa työkyvyttömyyseläkeläisistä. Toiminnan tarvetta korostaa paitsi työttömyystilanne – on suuri joukko työttömiä, joiden työllistymistä ei kyetä riittävästi tukemaan - myös voimakas virta työkyvyttömyyseläkkeelle.

Erityistyöllistämisen yksiköt heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille – työllistämispalveluiden tilastollinen katsaus on tuotannollisia työkeskuksia, työllistymisen monipalvelukeskuksia, eri kohderyhmille suunnattuja työtoimintayksiköitä, tuetun työllistymisen palveluita sekä mielenterveyskuntoutujien klubitaloja koskeva vuoden 2003 toiminnan tilastollinen kartoitus. Erityistyöllistämisen yksiköistä tarkastelun kohteena ovat kaikki yksikkötyypit työpajoja lukuun ottamatta. Yhteistä kyseisille yksikkötyypeille on, että niiden tarjoamien työllistämispalveluiden käyttäjäasiakkaista vähintään huomattava osa on vammaisia tai pitkäaikaissairaita ja / tai muuten vajaakuntoisia¹. Käytetyt määritelmät on esitetty kappaleessa 2.1. Tutkimus on jatkoa Ylipaavalniemi (2001 ja 2003) tilastokartoituksille.

Kappaleessa 1 on käyty läpi sosiaalisen työllistämisen toimialan ja muiden työllistävien ja / tai työllistymistä tukevien toimenpiteiden kokonaisuus. Kappaleessa 2 on käyty läpi tutkimuksen toteutus: määritelmät, tavoitteet, kohdeyksiköt, saatujen vastausten luotettavuus ja tutkimustulosten tulkintaan liittyviä kysymyksiä. Eri yksikkötyyppien tulokset on esitetty kappaleissa 3 – 8 ja yhteenveto niistä kappaleessa 9. Kappaleessa 10 käsitellään lyhyesti työosuusrahoja koskevat tulokset.

---

¹ Työpajoissa kohderyhmä painottuu muuten heikossa työmarkkina-asemassa oleviin henkilöihin.

Sosiaalisen työllistämisen toimialan tilastollisen seurannan jatkuvuutta turvatakseen VATES-säätiö toteuttaa myös jatkossa toimialan tilastokartoituksia ja -selvityksiä. Tärkeimmät tunnusluvut kerätään vuosittain ja muutaman vuoden välein toteutetaan laajempi tilastaselvitys.

Erityistyöllistämisen yksiköt heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille – työllistämispalveluiden tilastollinen katsaus on toteutettu sosiaali- ja terveysministeriön ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksella.

1 SOSIAALISEN TYÖLLISTÄMISEN TOIMIALAN ROOLI

Heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistymistä tuetaan lukuisten eri tahojen (työhallinto, kunnat, Kela, ESR, RAY, 3. sektori...) itse tuottamien tai rahoittamien toimenpiteiden, palveluiden ja tukien avulla. Kyse voi olla välittömästä työllistamisestä tai sen tukemisesta ja / tai työllistymismahdollisuuksia / toimintakykyä parantavista tai ylläpitävistä toimenpiteistä ja palveluista. Osa toimenpiteistä ja palveluista toteutuu sosiaalisen työllistämisen toimialan piirissä mm. erityistyöllistämisen yksiköissä heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille tarjottuina työllistämispalveluina.

Kuviossa 1 on esitetty sosiaalisen työllistämisen toimialan rakenne. Erityistyöllistämisen yksiköiden määräksi voidaan arvioida 490 - 540 yksikköä, jonka lisäksi toiminnassa on 19 sosiaalista yritystä (tilanne 30.6.2005, Työministeriö, 2005, a). Tuotannollista toimintaa harjoittavien yksikkötyyppien lisäksi sosiaalisen työllistämisen toimialaan kuuluviksi on laskettu tuetun työllistymisen palvelut, mielenterveyskuntoutujien klubitalot sekä työllistymistä tukevat muut kuin tuetun työllistymisen projektit. Erityistyöllistämisen yksiköiksi luetaan työllistymisen monipalvelukeskukset, tuotannolliset työkeskukset, työpajat, kehitysvammaisten työtoimintayksiköt, mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköt, tuetun työllistymisen palvelut ja mielenterveyskuntoutujien klubitalot. Tuetun työllistymisen menetelmää soveltavat hankkeet - ja mielenterveyskuntoutujien klubitalot - ovat työllistymistä tukevia järjestelyitä, eivätkä (itse) suoraan työllistä kohderyhmiin kuuluvia asiakkaita. Niitä voidaan kuitenkin pitää erityistyöllistämisen yksiköinä sillä

- ne ovat selkeästi rajattavissa (määritelmät)
- ne ovat vakiintumassa olevia (ks. tuetun työllistymisen osalta liite 3) joko täysin tai osin työllistymiseen tähtääviä järjestelyitä
- niiden potentiaalinen merkitys on huomattava.

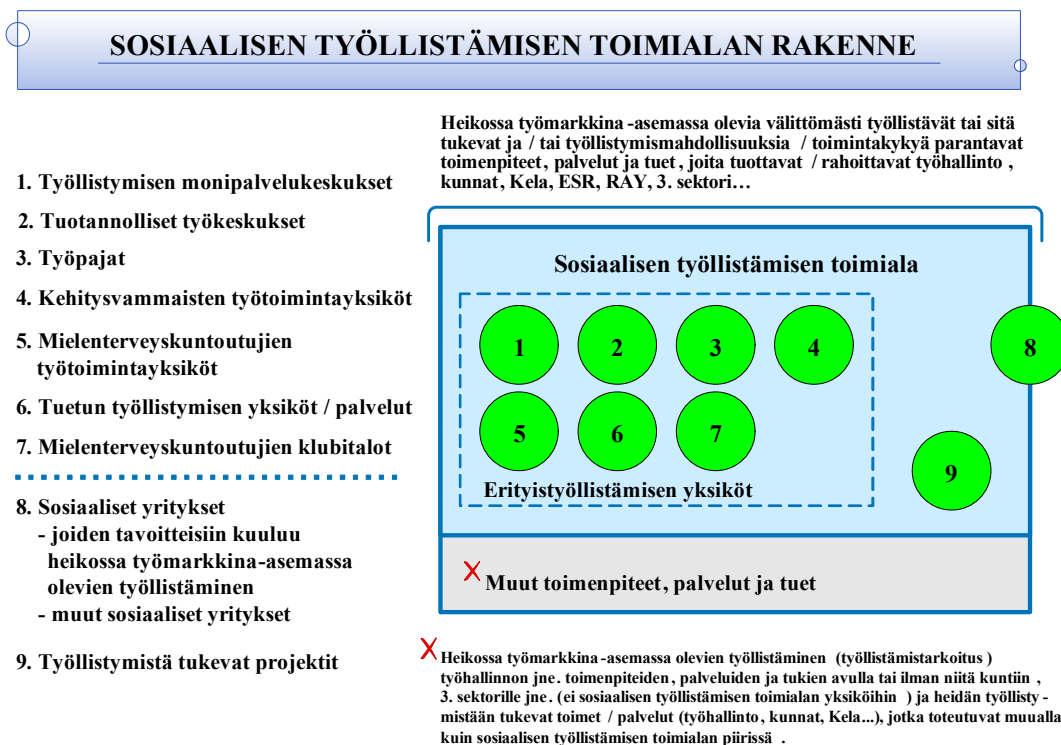
Siitä, kuuluvatko sosiaaliset yritykset erityistyöllistämisen yksiköihin ja kuuluvatko ne ylipäänsä koko sosiaalisen työllistämisen toimialan piiriin, voidaan esittää hyvinkin erilaisia ja hyvin perusteltuja mielipiteitä. Tässä tutkimuksessa on lähdetty siitä, että sosiaalinen yritys on kuten mikä tahansa normaali voittoa tavoitteleva yritys, joka saa erityistukea työllistämiensä vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien alhaisemman työn tuottavuuden kompensatioksi. Tästä syystä ne on rajattu erityistyöllistämisen yksiköiden ulkopuolelle. Osalla sosiaalisista yrityksistä toiminnan tarkoituksiksi tai yrityksen tavoitteisiin on kirjattu heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistäminen. Nämä sosiaaliset yritykset voidaan nähdä sosiaalisen työllistämisen toimialaan kuuluvina. Näin ollen sosiaaliset yritykset on merkitty kuviossa 1 sosiaalisen työllistämisen toimialan rajalle – osin kummallekin puolelle rajaa. Työllistymistä tukevat projektit on yhteiskäsitemuulle kuin tuetun työllistymisen kriteerit täyttävillä työllistymistä tukevilla projekteilla. Ryhmään kuuluu intensiteetiltään ja toiminnaltaan vaihteleva joukko palveluita ja toimijoita, josta syystä niitä ei huomioida erityistyöllistämisen yksiköihin kuuluvina. Huomaa, että kuvio 1 on tehty sosiaalisen työllistämisen toimialan näkökulmasta ja sen sisältöä esitteleväksi, todellisuudessa residuaali ”muut toimenpiteet, palvelut ja tuet” on volyymiltään sitä suurempi kokonaisuus. Laajemmin tutkimuksessa käytettyä terminologiaa on esitetty kappaleessa 2.1.

Sosiaalisen työllistämisen toimialan ulkopuolelle jäävät heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistäminen (työllistämistarkoitus) mm. työhallinnon toimenpiteiden, palveluiden ja tukien avulla tai ilman niitä kuntiin, 3. sektorille jne. (ei siis erityistyöllistämisen yksiköihin tai sosiaalisiin yrityksiin). Esimerkiksi monet vammaisjärjestöt ja työttömien valtakunnallinen yhteistoimintajärjestö TVY ry harjoittavat itse tai paikallisyhdistystensä kautta huomattavaa työllistämistä- ja työllistymistä tukevaa toimintaa kohderyhmilleen. Työmahdollisuuksia järjestyy myös mm. osuuskuntatoiminnan kautta. Sosiaalisen työllistämisen toimialan ulkopuolelle jäävät myös työhallinnon, kuntien, Kelan jne. työllistymistä tukevat toimet ja palvelut siltä osin kuin ne toteutuvat muualla kuin sosiaalisen työllistämisen toimialan piirissä.

Sosiaalisen työllistämisen toimiala on olemassa tuottaakseen työllistämispalveluita kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille, joiden mahdollisuudet työllistyä tavallisiin työyhteisöihin yleisten työllistämispalveluiden kautta ovat heikot tai olemattomat. Toimialan yksiköt vastaavat valtaosasta tälle kohderyhmälle tarjotuista työllistämispalveluista. Toimialan yksiköiden rooli on kaksijakoinen – toisaalta tuetaan asiakkaiden työllistymistä tavallisiin työyhteisöihin ja toisaalta tarjotaan pysyväisluonteisia työ- ja työtoimintapaikkoja henkilöille, joilla tätä mahdollisuutta ei – kokeilujen jälkeen – ole. Jälkimmäinen palvelee edellistä myös työnteon kautta tapahtuvan kuntoutuksen ja valmennuksen kautta, parantaen mahdollisuuksia työllistyä tavallisiin työyhteisöihin.

Tässä tutkimuksessa koottiin tilastoaineisto tuotannollisilta työkeskuksilta, työllistymisen monipalvelukeskuksilta, kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiltä sekä tuetun työllistämisen palveluilta ja mielenterveyskuntoutujien klubitaloilta.

Kuvio 1: Sosiaalisen työllistämisen toimialan rakenne.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1 Määritelmät

Heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistymistä tuetaan lukuisten eri tahojen (työhallinto, kunnat, Kela, ESR, RAY, 3. sektori...) itse tuottamien tai rahoittamien toimenpiteiden, palveluiden ja tukien avulla. Kyse voi olla välittömästä työllistämisestä tai sen tukemisesta ja / tai työllistymismahdollisuuksia / toimintakykyä parantavista tai ylläpitävistä toimenpiteistä / palveluista. Osa em. toimenpiteistä / palveluista toteutuu ns. sosiaalisen työllistämisen toimialan (erityistyöllistämisen yksiköt, sosiaaliset yritykset ja työllistymistä tukevat projektit) piirissä, heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille tarjottuina työllistämispalveluina. Tässä tutkimuksessa käytetty keskeinen terminologia on esitetty tämän kappaleen lopussa. Käytetty käsitteistö vastaa VATES-säätiön ja Valtakunnallinen työpajayhdistys ry:n julkaisemaa kannanottoa toimialan keskeiseksi käsitteistöksi (Ylipaavalniemi ym., 2005), jota molemmat organisaatiot suosittelevat käytettäväksi. Useimpien erityistyöllistämisen yksikkötyyppien kohdalla ei ole olemassa virallisesti tai edes yleisesti hyväksytyjä määritelmiä. Käytetyt määritelmät ovat ”tyypillisen toiminnan kuvauksia”, joiden perusteella yksiköt voidaan luokitella tiettyyn yksikkötyyppiin kuuluviksi – kaltaistensa joukkoon. Liitteen 2 taulukoissa on esitetty erityistyöllistämisen yksikkötyyppien keskeisiä eroja.

Tuettu työllistyminen on lyhyesti määriteltynä prosessi, jossa erityisen työhönvalmentajan räätälöidyllä tuella heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä työllistyy työsuhteisiin tavallisiin työyhteisöihin. Työpaikka ei siis ole erityistyöllistämisen yksikössä ja palkan työnantajalle maksava työnantaja on tavallinen yritys tai yhteisö. Työhönvalmentajan kestoltaan rajoittamaton tuki kohdistuu paitsi työpaikan hankintaan, myös sen säilyttämiseen ja tukea annetaan tarvittaessa myös työnantajalle. Tuetun työllistymisen menetelmän kehitysvaiheita maassamme on esitetty liitteen 3 kuviossa.

Taulukossa 1 on esitetty erityistyöllistämisen yksiköiden harjoittamien toimintamuotojen pääjaottelu: työsuhteinen työllistäminen, työtoiminta sekä valmentava ja kuntouttava toiminta sisältöineen. Työllistämispalveluiden ryhmittely on esitetty myös kuviossa 2. Olennaista on havaita sisällöltään laajojen – usein palvelukokonaisuudesta muodostuvien - työvalmennus ja työhönvalmennus –käsitteiden suhde työllistämispalveluiden kokonaisuuteen. Kuviossa 3 on tutkimuksessa käytetty heikossa työmarkkina-asemassa olevien ryhmien jaottelu. On tärkeää huomata, että kaikki vammaiset ja pitkäaikaissairaat eivät tarvitse työllistyäkseen erityisiä tukitoimia, eivätkä näin kuulu sosiaalisen työllistämisen toimialan tarjoamien intensiivisempien palveluiden kohderyhmiin.

Tutkimuksessa käytettyjä määritelmiä

Sosiaalisen työllistämisen toimiala

Heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä työllistävät ja / tai heidän työllistymismahdollisuuksiaan / toimintakykyään parantavat tai ylläpitävät erityistyöllistämisen yksiköt (kuten tuotannolliset työkeskukset ja työpajat), työllistymistä tukevat projektit ja sosiaaliset yritykset. Sosiaalisen työllistämisen toimialaan kuuluvat sosiaalisista yrityksistä ne, joiden toiminnan tavoitteisiin nimenomaan kuuluu heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistäminen.

Sosiaalisen työllistämisen toimialan rakenne on esitetty kappaleessa 1 (kuvio 1).

Erityistyöllistämisen yksiköt

Yhteiskäsité vammaisia tai pitkäaikaissairaita tai muuten vajaakuntoisia / muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä työsuhteeseen tai työtoimintaan työllistäville ja / tai heidän työllistymistään tukeville (muu valmentava ja kuntouttava toiminta) yksiköille, palveluille ja projekteille. Erityistyöllistämisen yksiköitä (yksikkötyypit) ovat tuotannolliset työkeskukset, työpajat, työllistymisen monipalvelukeskukset, eri kohderyhmille suunnatut työtoimintayksiköt, tuetun työllistymisen yksiköt / palvelut ja mielenterveyskuntoutujien klubitalot.

Litteen 2 taulukoissa on esitetty erityistyöllistämisen yksikkötyyppien keskeisiä eroja.

Työllistämispalvelut

Yhteiskäsité heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistämiseksi ja / tai heidän työllistymisensä tukemiseksi tuotetuille toimenpiteille / palveluille. Sisältää mm. sosiaalisen työllistämisen toimialalla - erityistyöllistämisen yksiköissä, työllistymistä tukevissa projekteissa ja sosiaalisissa yrityksissä² heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille (asiakkaat / valmentautujat) tuottavat palvelut, jotka voidaan jakaa

- työsuhteeseen työllistämiseen (sisältää ilman työllistämisen- ja yhdistelmätukia sekä niiden avulla toteutuvan työllistämisen)
- työtoimintaan (sisältää mm. kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien työtoiminnan)
- muuhun valmentavaan ja kuntouttavaan toimintaan (sisältää mm. työkokeilut, kuntouttavan työtoiminnan, työharjoittelun / työelämävalmennuksen ja tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen)

Työllistämispalveluiden ryhmittely on esitetty kuviossa 2.

Työllistymisen monipalvelukeskus

Laajaa vammaisten tai pitkäaikaissairaiden ja muuten vajaakuntoisten / muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistämispalveluiden valikoimaa useissa toimipisteissä, huomattavalla volyymillä ja usein maantieteellisesti yhtä kuntaa laajemmalla alueella tuottava organisaatio. Monipalvelukeskuksen tuottamia työllistämispalveluita voivat olla mm. työsuhteinen työllistäminen, eri kohderyhmille suunnattu työtoiminta ja ennen kaikkea muu valmentava ja kuntouttava toiminta. Tuotannollinen työkeskus, sosiaalinen yritys, työpaja, työtoimintayksikkö jne. voivat olla työllistymisen monipalvelukeskuksen erillisiä toimintayksiköitä. Samaa tarkoittavat (useimmiten) kentällä yleismerkiksi pyrkivinä käytetyt käsitteet ”sosiaalipalvelusäätiö” ja ”työhönvalmennussäätiö³”. Usein käytetyt käsitteet ”työhönval-

² joiden toiminnan tavoitteisiin nimenomaan kuuluu heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistäminen.

³ Monipalvelukeskuksen ei toki tarvitse toimia säätiömuodossa.

mennuskeskus” ja ”työllistymisen valmennuskeskus” tarkoittavat yleensä edellä määriteltyä suppeampaa (volyyymi, kohderyhmät, palveluvalikoima...) toimintaa.

Sosiaalinen yritys

Sosiaalisista yrityksistä annetun lain (1351/2003) mukainen sosiaalinen yritys. Sosiaalisen työllistämisen toimialan piiriin kuuluvat sosiaalisista yrityksistä ne, joiden toiminnan tavoitteisiin nimenomaan kuuluu heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistäminen ja tästä on erillinen merkintä Työministeriön ylläpitämässä sosiaalisten yritysten rekisterissä.

Työpaja

Työpaja on erityistyöllistämisen yksikkö, joka tarjoaa eri-ikäisille asiakkaille (valmentautujille) mahdollisuuden saada tukea työ- ja yksilövalmennuksen keinoin. Työpaja voi olla työllistymisen monipalvelukeskuksen erillinen toimintayksikkö tai kokonaan erillinen yksikkö. Työpajojen kohderyhmä painottuu muuten heikossa työmarkkina-asemassa oleviin henkilöihin⁴.

Tuotannollinen työkeskus

Vammaisia tai pitkäaikaissairaita ja muuten vajaakuntoisia / muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä työllistävä yksikkö, jonka tarjoamista työllistämispalveluista vähintään huomattava osa on työsuhteista työllistämistä. Muita palveluita voivat olla eri kohderyhmille suunnattu työtoiminta sekä muu valmentava ja kuntouttava toiminta. Kohderyhmään kuuluvina työllistetyistä ja työllistämispalveluiden piirissä olevista asiakkaista valtaosa on vammaisia tai pitkäaikaissairaita tai muuten vajaakuntoisia ja heidän osuutensa yksikön toiminnan piirissä olevasta kokonaisyhteisöstä (työntekijät, kohderyhmään kuuluvana työllistetyt työntekijät, työtoimintaan tai muihin valmentaviin ja kuntouttaviin palveluihin osallistuvat) on suuri (vrt. sosiaalinen yritys, työpaja). Samaa tarkoittavat usein kentällä käytetyt käsitteet ”työkeskus” ja ”vajaakuntoisten työkeskus”.

Työtoimintayksikkö (kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien...)

Asiakasmäärällä mitaten tärkein - yksikkötyypin määrittävä - toimintamuoto on vammaisten tai pitkäaikaissairaiden tai muuten vajaakuntoisten huoltosuhteessa tapahtuva työtoiminta, johon osallistujille maksetaan työosuusrahaa. Työtoimintayksiköt voidaan jakaa kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien ja sosiaalihuollon työtoimintayksiköihin – pääasiallisen

---

⁴ Työpajan määritelmä lainsäädännössä: ”työpajalla tarkoitetaan... sosiaalista yhteisöä, jossa työskentelyn ja siihen liittyvien ohjaus- ja valmennuspalvelujen avulla pyritään parantamaan ensisijaisesti pitkään työttömänä olleiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten valmiuksia hakeutua koulutukseen, työhön tai yrittäjäksi” (Valtioneuvoston asetus julkisesta työvoimapalvelusta 1344/2002, 23§). Käytännössä työpaja –käsitettä käytetään em. laajemmassa merkityksessä, jota VATES-säätiön ja Valtakunnallinen työpajayhdistys ry:n sosiaalisen työllistämisen toimialan käsitteistöä pohtinut työryhmä suosittelee käytettäväksi (Ylipaavalniemi ym., 2005).

kohderyhmän mukaisesti. Samaa tarkoittaa ”(kehitysvammaisten yms.) työtoimintakeskus”. Samaa tarkoittavat / voivat tarkoittaa kentällä yleisesti käytetyt ”(kehitysvammaisten yms.) toimintakeskus”, ”(kehitysvammaisten yms.) työkeskus”.

Tuetun työllistymisen yksikkö / palvelu

Tuetun työllistymisen menetelmää – tuetun työllistymisen työhönvalmennusta – soveltava yksikkö / palvelu. Tuetun työllistymisen menetelmän tavoitteena on asiakkaan työllistyminen työsuhteeseen tavalliseen työyhteisöön erityisen tukihenkilön – tuetun työllistymisen työhönvalmentajan – yksilöllisesti räätälöidyn ja tarvittaessa vaikka pysyvän tuen avulla. Tuetun työllistymisen yksikkö / palvelu voi olla osa erityistyöllistämisen yksikön palveluvalikoimaa tai kokonaan itsenäinen toimiyksikkö.

Mielenterveyskuntoutujien klubitalo

Mielenterveyskuntoutujien ja henkilökunnan yhdessä muodostama kuntouttava yhteisö, jonka tavoitteena on tarjota kuntoutujille mahdollisuus palata takaisin yhteiskuntaan ja työelämään mielenterveysongelmien jälkeen. Klubitallossa kuntoutajat ovat jäseniä osallistuen tasavertaisesti toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Klubitallotoiminnan yhtenä tavoitteena on auttaa jäseniä siirtymään normaaliin työelämään ns. siirtymätyöpaikkaohjelmien kautta.

Kehitysvammaisten päivätoimintayksikkö

Asiakasmäärällä mitaten tärkein - yksikkötyypin määrittävä – toimintamuoto on vaikeammin (kehitys-) vammaisten päivätoiminta, johon osallistuville ei makseta työosuusrahaa. Samaa tarkoittaa ”kehitysvammaisten päivätoimintakeskus”.

Vammaiset ja pitkäaikaissairaat (A)

Ryhmään kuuluvat vammaiset tai pitkäaikaissairaat henkilöt (sis. mielenterveyskuntoutujia), jotka tarvitsevat erityistukea työllistyäkseen: henkilöt, joiden diagnosoitu vamma, sairaus tai vajavuus pidempiaikaisesti estää tai haittaa merkittävästi työllistymistä ilman tukea ja työhallinnon peruspalveluiden kautta. Kaikki vammaiset tai pitkäaikaissairaat eivät tarvitse erityistukea työllistyäkseen.

Muuten vajaakuntoiset (B)

Ryhmään kuuluvat työllistymisen näkökulmasta muiden syiden (päihdeongelma, työ- ja toimintakyky alentunut sosiaalisista syistä...) takia vajaakuntoisiksi luokiteltavissa olevat henkilöt, joilla ei ole diagnosoitua vammaa, sairautta tai vajavuutta. Em. syyt ovat pidempiaikainen henkilön omaan työ- ja toimintakykyyn liittyvä este tai merkittävä haitta pyrittäessä työllistymiseen ilman tukea tai työhallinnon peruspalveluiden kautta.

Muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt (C)

Muut kuin ryhmiin vammaiset ja pitkäaikaissairaat tai muuten vajaakuntoiset henkilöt, joilla on vaikeuksia työllistyä ilman tukea tai työhallinnon peruspalveluiden kautta. Työllistymisongelmien taustalla voi olla mm. heikko / ”väärä” koulutus, vähäinen / ”väärä” työkokemus, asenneongelmat, velka- yms. ongelmat tai heikko kielitaito (maahanmuuttajat).

Heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt (A+B+C)

Yhteiskäsité ryhmille A-C: vammaiset ja pitkäaikaissairaat, muuten vajaakuntoiset ja muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt. Suunnilleen samaa tarkoittaa: ”vaikeasti työllistyvät henkilöt”. *Heikossa työmarkkina-asemassa olevat ryhmien (A-C) jaottelu kuviossa 3. Muiden tahojen vammainen / vajaakuntoinen / vajaakuntoisuus yms. määritelmiä on koottu liitteeseen 1.*

Asiakas (sosiaalisen työllistämisen toimialan)

Sosiaalisen työllistämisen toimialan - erityistyöllistämisen yksiköiden, työllistymistä tukevien projektien ja sosiaalisten yritysten⁵ - asiakkaita ovat

- työllistämispalveluiden käyttäjät (edunsaajat, työllistämispalveluiden kohderyhmät)
- työllistämispalveluita asiakkailleen ostavat tahot (kunnat, kela, työhallinto...).
- tuotteita / palveluita (muut kuin työllistämispalvelut) ostavat tahot (yritykset, kotitaloudet, kunnat...)

Kentällä käytetään samaa tarkoittavana myös käsitettä ”työllistettävä”.

Työsuhteinen työllistäminen

Sosiaalisen työllistämisen toimialan piirissä ja muuten / muualla tapahtuva heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden Sosiaalihuoltolain (710/1982, 27d§) mukainen työsuhteinen työllistäminen (entinen suojatyö, ml. työsuhteinen työllistäminen edelleen sijoitettuna) sekä työllistämisen- ja yhdistelmätukien avulla tapahtuva työllistäminen.

Työsuhteinen työllistäminen edelleen sijoitettuna (tavalliseen työyhteisöön)

Vammainen tai pitkäaikaissairas tai muuten vajaakuntoinen henkilö on työssä (työsuhde) tavallisessa työyhteisössä, mutta työsopimus on tehty hänen ja erityistyöllistämisen yksikön (ei tavallisen yrityksen / yhteisön) välillä. Aiemmin käytettiin käsitteitä ”avosuojatyö”, ”avotyö”.

---

⁵ joiden toiminnan tavoitteisiin kuuluu heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistäminen.

Työtoiminta

Eri kohderyhmille (kehitysvammaiset, mielenterveyskuntoutujat, päihdeongelmaiset...) suunnattua, huoltosuhteessa tapahtuvaa työorientoitunutta toimintaa, jonka määrittävä ominaisuus on toimintaan osallistuville vammaisille tai pitkäaikaissairaille tai muuten vajaakuntoisille maksettava työosuusraha. Sisältää avotyötoiminnan.

Avotyötoiminta

Eri kohderyhmille (kehitysvammaiset, mielenterveyskuntoutujat, päihdeongelmaiset...) suunnattua, huoltosuhteessa tapahtuvaa työorientoitunutta toimintaa, jossa työntekijä työskentelee tavallisessa työyhteisössä (ei erityistyöllistämisen yksikössä). Määrittävä ominaisuus on toimintaan osallistuville vammaisille tai pitkäaikaissairaille tai muuten vajaakuntoisille maksettava työosuusraha. Avotyötoiminta on eräs työtoiminnan muoto.

Työosuusraha

Työosuusraha on työtoimintaan osallistuville vammaisille tai pitkäaikaissairaille tai muuten vajaakuntoisille maksettava veroton ja sosiaalivakuutusmaksuista vapaa korvaus. Verovapaa työosuusrahan suuruus voi olla enintään keskimäärin 9 euroa päivässä (Tuloverolaki 1535/1992, 92§, 23 mom.). Samaa tarkoittavat käsitteet ”ahkeruusraha”, ”kannusteraha” ja ”terapiaraha”.

Valmentava ja kuntouttava toiminta

Yhteiskäsitemm. sosiaalisen työllistämisen toimialalla (erityistyöllistämisen yksiköt, työllistymistä tukevat projektit, sosiaaliset yritykset) tuotetuista työllistämispalveluista muille kuin työsuhteiselle työllistämiselle ja työtoiminnalle. Ko. palveluita ovat esimerkiksi: työhallinnon työharjoittelu ja työelämävalmennus, työkokeilu, työkunnon selvitys, mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus, kuntouttava työtoiminta, tuetun työllistymisen työhönvalmennus, koulutus / kurssit, päivätoiminta... Käsitteen alle kuuluvia palveluita toteutetaan myös työpaja-toiminnan osana.

Työvalmennus

Asiakkaan (valmentautujan) yksilöllisten tarpeiden ja valmiuksien mukaan suunniteltua ja tavoitteellista työn (tuotannollinen toiminta) avulla tapahtuvaa yksilön työkyvyn edistämistä. Toteutuu mm. erityistyöllistämisen yksiköissä ja vähäisemmässä määrin sosiaalisissa yrityksissä. Toiminnan vastuuhenkilö voi toimia esimerkiksi työvalmentajan nimikkeellä.

Työhönvalmennus

Yleiskäsitemm. lähinnä erityistyöllistämisen yksiköissä ja työllistymistä tukevissa projekteissa toteutuvalla toiminnalla, jolla tuetaan ja edesautetaan heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöiden työllistymistä tavallisiin työyhteisöihin. Toiminnan täyttyessä erityiskriteerit voidaan käyttää käsitettä tuetun työllistymisen työhönvalmennus.

Tuetun työllistymisen työhönvalmennus / tuettu työllistyminen

Prosessi, jossa tuetun työllistymisen työhönvalmentaja tukee, ohjaa ja valmentaa asiakasta voimavaralähtöisesti työsuhteeseen tavalliseen työyhteisöön. Työhönvalmentaja etsii asiakkaalle tai yhdessä hänen kanssaan työpaikan ja hänen taitojaan vastaavat työtehtävät avoimilta työmarkkinoilta. Valmennusta voi tapahtua sekä erityistyöllistämisen yksikössä että sen jälkeen tavallisessa työyhteisössä. Valmennusprosessi jakaantuu suunnittelu-, valmistelu ja tuetun työllistymisen vaiheeseen, joihin kaikkiin sisältyy em. tuetun työllistymisen työhönvalmentajan palvelut. (Puolanne ym., 2000) Tuetun työllistymisen työhönvalmennus sisältyy työhönvalmennus –käsitteen piiriin. Vrt. työhönvalmennus muussa palveluyksikössä (työhallinnon ostopalvelu).

Yksilövalmennus

Työvalmennusta tukevaa toimintaa, joka edistää kokonaisvaltaisesti asiakkaan (valmentautujan) arjen hallintaa ja toimintakykyä. Käsite liittyy työpajatoimintaan, jota toteutetaan lähinnä työpajoissa ja työllistymisen monipalvelukeskuksissa.

Työhönvalmennus (muussa palveluyksikössä, työhallinnon ostopalvelu)

Työvoimatoimisto voi ammatillisena kuntoutuksena hankkia vajaakuntoiselle henkilöasiakkaalle sekä vaikeasti työllistettävän työnhakijan työhön sijoituksen tukemiseksi työhönvalmennusta muussa palveluyksikössä enintään 60 valmennuspäivän ajaksi. Työhönvalmennuksena hankitaan erityisesti työvalmentajien palveluita. (Työministeriö, 2004, s. 3)

Työvoimatoimistot ostavat työhönvalmennusta erityistyöllistämisen yksiköiltä ja muilta riittävän osaamisen omaavilta palveluntuottajilta. Tämän julkaisun käsitteistön mukaan kyse on työhönvalmennuksesta / työhönvalmentajan palveluista, joka voi täyttää tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen kriteerit.

Mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus

Mielenterveyskuntoutujille tarkoitettua avomuotoista, pitkäaikaista ja kuntoutujan edellytykset huomioon ottavaa yksilöllistä työn harjoittelua, johon on yhdistetty muuta elämänhallintaa ja työvalmiuksia lisäävää toimintaa. Esimerkiksi Kelan yksityisiltä erityistyöllistämisen yksiköiltä ammatillisen kuntoutuksen palveluna ostama mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus. (Veijalainen, 2004, toim. s. 5)

Päivätoiminta

Vaikeammin (lähinnä kehitys-) vammaisille tarkoitettua yksilöllisiin hoito- ja palvelusuunnitelmiin perustuvaa viriketoimintaa ja päivittäisten taitojen harjaannuttamista, jossa työnomaisia aspekteja ei juuri ole havaittavissa. Päivätoimintaan osallistuville ei makseta työosuusrahaa. Päivätoiminta tapahtuu yleensä työ- tai päivätoimintayksiköissä, jotka voivat olla työllistymisen monipalvelukeskuksen toimipisteitä.

Työvalmentaja

Esimerkiksi erityistyöllistämisen yksiköissä ja vähäisemmässä määrin sosiaalisissa yrityksissä toimiva valmentaja, joka tukee asiakkaiden / valmentautujien työkykyä vastaten osaltaan yksikön tuotannollisesta toiminnasta.

Työhönvalmentaja

Lähinnä erityistyöllistämisen yksiköissä ja työllistymistä tukevissa projekteissa työskentelevä henkilö, joka tukee ja edesauttaa heikossa työmarkkina-asemassa olevien asiakkaidensa työllistymistä tavallisiin työyhteisöihin. Mikäli toiminta täyttää tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen kriteerit, käytetään termiä tuetun työllistymisen työhönvalmentaja.

Tuetun työllistymisen työhönvalmentaja

Tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen prosessin toteuttaja.

Liiketoiminnan tulot

Liiketoiminnan tuloilla tarkoitetaan erityistyöllistämisen yksikön saamia tavaroiden ja palveluiden (tuotannon) myyntituloja asiakkailta yksityisellä ja julkisella sektorilla. Liiketoiminnan tuloihin ei lasketa työllistämispalveluiden myyntiä julkiselle sektorille (työsuhteinen työllistäminen, työtoiminta, työhönvalmennus, työkokeilut yms.).

Julkinen sektori

Julkiseen sektoriin kuuluvat kunnat ja valtiosektori, johon kuuluviksi lasketaan myös Euroopan sosiaalirahasto, Raha-automaattiyhdistys ja Kansaneläkelaitos.

Valtiosektori

Valtiosektoriin kuuluvaksi luetaan edellä määritellyn julkisen sektorin kaikki osat kuntia lukuun ottamatta.

Valtiosektorin rahoitus

Valtiosektorin rahoitus (tuki ja / tai työllistämispalveluiden ostot) sisältää mm. työhallinnon työllistämistuet, ESR:n ja RAY:n projektirahoituksen sekä Kelan korvaukset työhönvalmennuksen järjestämisestä. Erityisesti on syytä huomata, että valtiosektorin rahoitus ei sisällä kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannuksia varten saamia valtionosuuksia.

Kuntasektorin rahoitus

Kuntasektorin rahoitus on kuntien erityistyöllistämisen yksikön toimintaan panostama rahamäärä (tuki ja / tai työllistämispalveluiden osto). Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannuksiin saamat valtionosuudet sisältyvät kuntasektorin rahoitukseen.

Kokonaisrahoitus

Kokonaisrahoituksella tarkoitetaan erityistyöllistämisen yksikön tulonmuodostusta (tulovirta, kokonaistulot) tarkasteluperiodin aikana. Kokonaisrahoitus muodostuu liiketoiminnan tuloista sekä kunta- ja valtiosektorin rahoituksesta (tuki ja / tai työllistämispalveluiden osto).

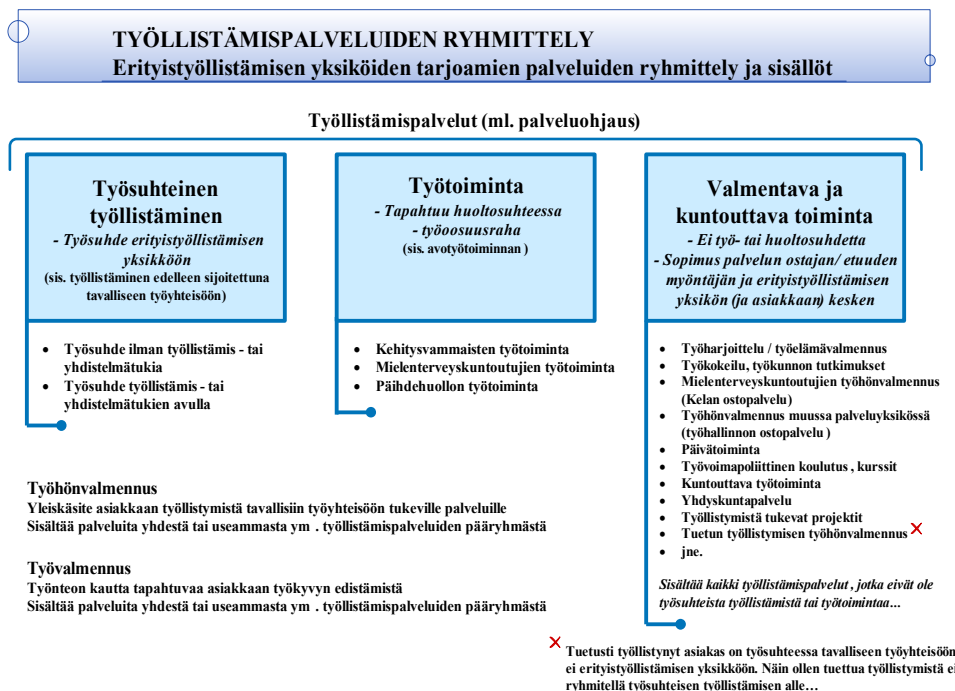
Taulukko 1: Erityistyöllistämisen yksiköiden tarjoamia työllistämispalveluita.

Toimintamuoto -työllistämispalvelu-	Työsuhde / huoltosuhde	Toimintamuotojen tarkempi jaottelu sulkeissa tyypillinen välitön rahoittaja ⁶	Palkka / työosuusraha
Työsuhteinen työllistäminen (ml. työllistäminen edelleen sijoitettuna tavalliseen työyhteisöön)	Työsuhde erityis- työllistämisen yksikköön	Työsuhde erityistyöllistämisen yksikköön ilman työllistämisen- / yhdistelmätukia, aikaisemmin suojatyö (kunnat)	Palkka
		Työsuhde erityistyöllistämisen yksikköön työllistämisen- / yhdistelmätukien avulla (työhallinto, joskus kuntien osarahoitus)	Palkka
Työtoiminta (ml. avotyötoiminta)	Huoltosuhde erityis- työllistämisen yksikköön	Kehitysvammaisten työtoiminta (kunnat)	Työosuusraha
		Mielenterveyskuntoutujien työtoiminta (kunnat, RAY)	Työosuusraha
		Sosiaalihuollon työtoiminta (kunnat, RAY)	Työosuusraha
Valmentava ja kuntouttava toiminta	Sopimus palvelun ostajan/etuuden myöntäjän ja erityis- työllistämisen yksikön (ja asiakkaan) kesken Tuetussa työllistymisessä työsopimus työllistyneen ja työnantajan välillä	Kelan ostopalvelut: työhönvalmennus (Kela)	Ei palkkaa tai työosuusrahaa
		Kuntien palvelut / ostopalvelut: työkokeilut, kuntouttava työtoiminta (kunnat)	Ei palkkaa tai työosuusrahaa
		Tuetun työllistymisen työhönvalmennus (kunnat, työhallinto, ESR ja RAY)	Palkka (maksaa työnantaja, ei erityistyöllistämisen yksikkö)
		Työhallinnon toimenpiteet ja ostopalve- lut: työharjoittelu / työelämävalmennus, työkokeilu, ammatillinen aikuiskoulutus (työhallinto)	Ei palkkaa tai työosuusrahaa
		Vakuutusyhtiöiden rahoittamat työkokei- lut yms. (vakuutusyhtiöt)	Ei palkkaa tai työosuusrahaa
		Työllistymistä tukevat ESR- ja RAY- rahoitusta saavat projektit. Voivat liittyä kehittämistyöhön tai edellä jo mainittui- hin toimintoihin, kuten tuettu työllisty- minen (ESR, RAY, sekä muu rahoitus esim. työministeriö, kunnat)	Ei palkkaa tai työosuusrahaa
		Päivätoiminta lähinnä kehitysvammaisille (kunnat)	Ei palkkaa tai työosuusrahaa

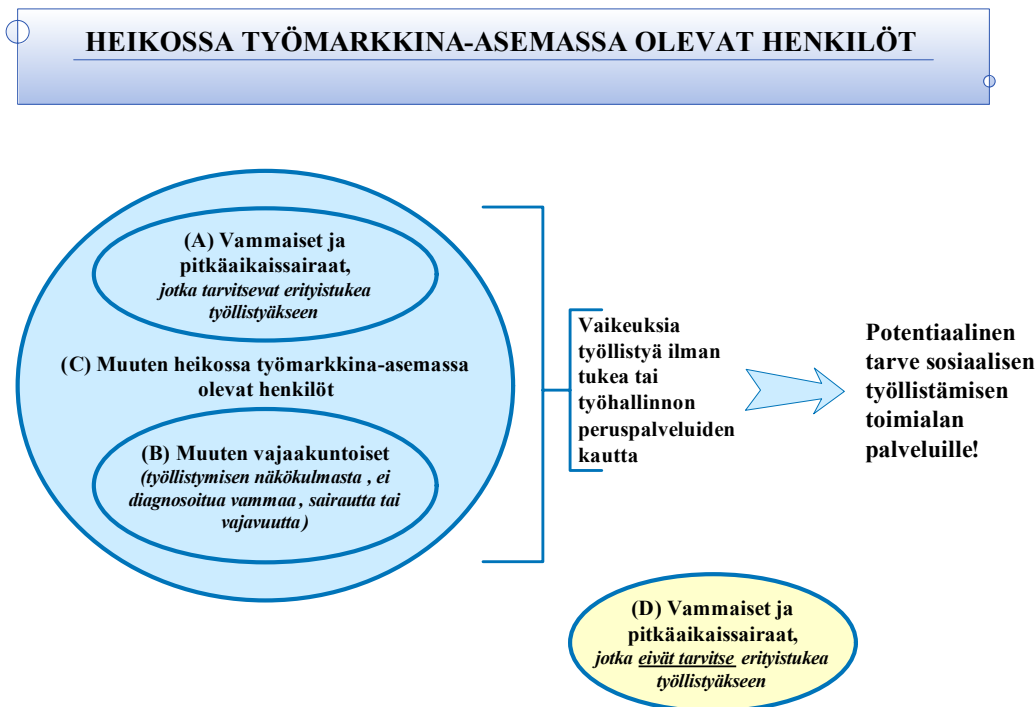
⁶ Välitön rahoittaja: kuntien saamat mm. sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuudet sisältyvät kuntien rahoitusosuuteen.

Kuvio 2: Työllistämispalveluiden ryhmittely.

Kuvio 3: Heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt.

(A) Vammaiset tai pitkäaikaissairaat, jotka tarvitsevat erityistukea työllistyäkseen : henkilöt, joiden diagnosoitu vamma, sairaus tai vajavuus (terveydellinen syy) pidempiaikaisesti estää työllistymisen / haittaa merkittävästi työllistymistä ilman tukea ja työhallinnon peruspalveluiden kautta . Vamma, sairaus tai vajavuus (tai useita) on tärkein syy työllistymisongelmien taustalla . Ryhmään kuuluvat myös ne vammaiset tai pitkäaikaissairaat henkilöt, joiden työllistymättä jääminen johtuu lähinnä työnantajien asenteista , ei työkyvystä. Ryhmään kuuluu mm. kehitysvammaisia, mielenterveyskuntoutujia , CP-vammaisia...

(B) Muuten vajaakuntoiset: työllistymisen näkökulmasta muiden kuin kohdan A syiden takia vajaakuntoisiksi luokiteltavissa olevat henkilöt , joilla ei ole diagnosoitua vammaa, sairautta tai vajavuutta . Muu syy voi olla esimerkiksi päihdeongelma tai sosiaalisten syiden takia alentunut työ - ja toimintakyky . Em. syyt ovat tärkein este työllistymiselle ollen pidempiaikainen henkilön omaan työ - ja toimintakykyyn liittyvä este tai merkittävä haitta pyrittäessä työllistymiseen ilman tukea tai työhallinnon peruspalveluiden kautta .

(C) Muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt: muut kuin ryhmään (A) ja (B) kuuluvat henkilöt, joilla on vaikeuksia työllistyä ilman tukea tai työhallinnon peruspalveluiden kautta . Työllistymisongelmien taustalla voi olla mm . henkilökohtaisia syitä , kuten heikko / ”väärä” koulutus, vähäinen / ”väärä” työkokemus, asenneongelmat, velka- yms. ongelmat tai heikko kielitaito (maahanmuuttajat).

(A) + (B) + (C) = Heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt yhteensä

(D) Vammaiset tai pitkäaikaissairaat, jotka eivät tarvitse erityistukea työllistyäkseen : henkilöt, joiden diagnosoitu vamma, sairaus tai vajavuus (terveydellinen syy) ei ole ylivoimainen este / ei ole käytännössä osoittautunut ylivoimaiseksi esteeksi työllistyä ilman tukea tai työhallinnon peruspalveluiden kautta .

(A) + (D) = Vammaiset ja pitkäaikaissairaat yhteensä

KÄYTÄNNÖSSÄ TYÖLLISTYMISONGELMIEN TAUSTALLA ON USEIN USEAMPAAN KUIN YHTEEN KOHDISTA (A) – (C) LIITTYVIÄ SYITÄ..

2.2 Tavoitteet ja kohdeyksiköt

Erytystyöllistämisen yksiköt heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille – tutkimuksen tavoitteena oli selvittää tuotannollisten työkeskusten, työllistymisen monipalvelukeskusten sekä kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden yksikömäärät, toimintavolyymit, toimintamuodot, toiminnan kohderyhmät ja rahoitusrakenteet. Lisäksi tarkastelun kohteena olivat erityistyöllistämisen yksiköiksi luettavat tuetun työllistymisen palvelut ja mielenterveyskuntoutujien klubitalot. Tarkasteluperiodi on vuosi 2003 tai tilanne 31.12.2003. Vastausten perusteella arvioidaan tilannetta ”koko sektorin”, eli kaikkien kyseistä tyyppiä edustavien yksiköiden tasolla. Viime vuosien kehitystä tarkastellaan vertaamalla tuloksia mm. Ylipaavalniemi (2001 ja 2003) tutkimusten tuloksiin.

Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003) astui voimaan 1.1.2004, eli heti tarkasteluperiodin päätyttyä. Tarkasteluvuonna 2003 ja aiemminkin käytössä oli jo ”epävirallisia” sosiaalisen yrityksen, työllistävän sosiaalisen yrityksen yms. määritelmiä ja periaatteessa oma yksikkötyyppikin olisi ollut erotettavissa. Jotta vältyttäisiin sekaannuksilta nyt toimivien, lain mukaisen sosiaalisten yritysten kanssa, sosiaalinen yritys -yksikkötyyppiä ei käytetty tässä tutkimuksessa lainkaan. Tuetun työllistymisen osalta tässä tutkimuksessa tarkastellaan nimenomaan ns. työhönvalmentaja -mallia edustavaa tuettua työllistymistä⁷, jota maassamme on lähinnä käytetty.

Vaikeammin kehitysvammaisille tarkoitettua hyvin terapeutista päivätoimintaa – viriketointa ja päivittäisten taitojen harjaannuttaminen - pääasiallisena toimintanaan harjoittavat kehitysvammaisten päivätoimintayksiköt on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Myös mielenterveyskuntoutujille järjestetään vähäisemmässä määrin päivätoimintaa mielenterveyskuntoutujien päivätoimintayksiköissä. Päivätoimintayksiköitä ei katsota sosiaalisen työllistämisen toimialan piiriin kuuluviksi, toiminnassa ei juuri ole nähtävissä työnomaisia aspektoja. Kartoituksen ulkopuolelle jätettiin erityistyöllistämisen yksikkötyypeistä myös työpajat siltä osin kuin ne eivät toimi tarkasteltujen yksikkötyyppien – käytännössä työllistymisen monipalvelukeskusten - toiminnan osana. Alun perin suunnitelmissa oli kerätä myös työpajojen tiedot, mutta jo ensimmäisellä kyselykierroksella kävi selväksi, ettei työpajoilta saada riittävästi vastauksia koko työpajakentän tilanteen tarkasteluun. VATES-säätiön ”yhteys” työpajoihin on liian heikko, mikäli tavoitteena on saada valtaosa työpajoista vastaamaan näin laajaan ja työläaseen kyselyyn. Mikäli jatkossa halutaan kerätä myös työpajojen tiedot, on kysely toteutettava tältä osin yhteistyössä valtakunnallinen työpajajyhdistys ry:n kanssa.

Muita heikossa työmarkkina-asemassa olevia työllistäviä tai heidän työllistymistään enemmän tai vähemmän intensiivisesti tukevia palveluita ja projekteja on toiminnassa ”paljon”. Tämä hyvin heterogeeninen kenttä jätettiin tarkastelun ulkopuolelle kuten myös työllistymistä tukevat mm. työhallinnon toimet: kuntoutus, valmennus, työkokeilut, työharjoittelut, kurssit, koulutus jne. *siltä osin kun ne eivät tapahdu tutkimuksessa tarkastelluissa erityistyöllistämisen yksiköissä*. Myös monet vammaisjärjestöt ja työttömien valtakunnallinen yhteistoimintajärjestö TVY ry järjestävät itse ja alueellisten yhdistystensä kautta kohderyhmilleen työllistämistä ja työllistymistä tukeva toimintaa, joka ei sisälly tässä tutkimuksessa tarkasteltuun toimintaan.

---

⁷ Muita tuetun työllistymisen malleja ovat esimerkiksi Enklaavi –malli (Enclave model; ryhmä tuetusti työllistyneitä tekee työtä yhdessä tavallisella työpaikalla) ja työpartio –malli (mobile crew model; ryhmä tuetusti työllistyneitä liikkuu työpaikalta toiselle tiettyjä työtehtäviä suorittaen). Tuetun työllistymisen eri malleista löytyy lisätietoja mm. teoksesta Venäläinen (toim., 1996).

Erityistyöllistämisen yksikön luokittelu tietyn yksikkötyypin edustajaksi ei ole aina yksiselitteistä. Erityisen ongelmallinen on työllistymisen monipalvelukeskus. Kuinka laajaa (volyymi, palveluiden valikoima) toiminnan tulee olla, jotta kyseessä on monipalvelukeskus? Tässä tutkimuksessa on lähdetty siitä, että monipalvelukeskuksen toimintaan tulee sisältyä työsuhteista työllistämistä, työtoimintaa ja merkittävässä määrin valmentavaa ja kuntouttavaa toimintaa. Monipalvelukeskusten toiminnan osana toimii usein yksiköitä, jotka erillisinä määrittäisivät esimerkiksi tuotannollisiksi työkeskuksiksi, työtoimintayksiköiksi tai työpajoiksi. Monipalvelukeskuksia ovat siis organisaatiot, joiden harjoittamat työllistämispalvelut *kokonaisuutena* täyttävät monipalvelukeskuksen kriteerit. Tuetun työllistymisen kohdalla esitetty määritelmä on selkeä, mutta sitä ei saa tulkita liian tiukasti⁸. Vastauksen tietojen perusteella kukin yksikkö luokiteltiin oikeaan yksikkötyyppiin kuuluvaksi. Ainoana poikkeuksena olivat tuetun työllistymisen palvelut, joksi yksikkö hyväksyttiin sen näin ilmoittaessa (määritelmä kyselylomakkeessa).

Erityistyöllistämisen yksiköiden toiminnan kohderyhmien kohdalla on tärkeää huomata, että kaikkien diagnosoidusta vammasta / sairaudesta kärsivien (toimintakyky heikentynyt) vammaisten / pitkäaikaissairaiden työkyky / mahdollisuus työllistyä ei ole heikentynyt ainakaan niin paljoa, että he kuuluisivat heikossa työmarkkina-asemassa olevien joukkoon ja näin sosiaalisen työllistämisen toimialan potentiaaliseen kohderyhmään. Esimerkiksi moni liikuntavammaisen työllistyy avoimille työmarkkinoille ilman erityisiä tukitoimia. Sen sijaan muuten vajaakuntoiset ja muuten heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt kuuluvat automaattisesti potentiaaliseen kohderyhmään. Tässä tutkimuksessa käytetty muuten vajaakuntoiset -käsite on eri kuin työhallinnon käyttämä, lähinnä vammaisiin viittaava vajaakuntoinen -käsite⁹. Työhallinnon vajaakuntoinen -käsite vastaa tämän tutkimuksen käsitteistössä lähinnä vammaiset ja pitkäaikaissairaat (jotka tarvitsevat erityistukea työllistykseen) -ryhmää.

2.3 Aineiston keruu ja luotettavuus

Erityistyöllistämisen yksiköt heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille –tutkimus toteutettiin erityistyöllistämisen yksiköille suoraan toimipisteisiin kohdistettuna postikyselynä. Perusosoitteistona käytettiin VATES-säätiön osoiterekisteriä, johon sisältyvät Sosiaalisten yritysten verkoston (Sofi) ja tuetun työllistymisen verkoston (Finse) osoitteistot. Lisäksi käytettiin muita osoitelähteitä. Käytetty osoitteisto oli erittäin kattava ja osoittautui luotettavaksi. Kysymyslomakkeita lähetettiin kaikkiaan 539 kappaletta marraskuussa 2003. Maaliskuussa 2004 suoritettiin uusintakysely niille ei-vastanneille yksiköille, joiden toiminta oletettavasti täytti jonkin tarkastellun yksikkötyypin kriteerit. Alun perin kyselyllä oli tarkoitus kerätä myös työpajojen tiedot. Jo ensimmäisellä kyselykierroksella kävi jo kuitenkin selväksi, ettei työpajoilta saada riittävää määrää vastauksia koko työpajakentän toiminnan luotettavaa arviointia varten ja näin ne jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle. Kaikille yksiköille lähetettiin sama kysymyslomake, mikä oli aiempien kyselyiden perusteella ainoa oikea tapa asettaen kuitenkin suuria haasteita kysymyslomakkeen suunnittelulle.

⁸ Esimerkki: on mahdollista, ettei tietty tuetusti työllistynyt asiakas / asiakasryhmä tarvitse lainkaan työhönvalmentajan tukea enää työllistyttyään – eikä sitä näin ollen myöskään harjoiteta. Tällaisissa tapauksissa kyse on kuitenkin tuetusta työllistymisestä, mikäli kriteerit muuten täyttyvät.

⁹ Laki julkisesta työvoimapalvelusta 1295/2002, 7§, 6 momentti: ”vajaakuntoinen on henkilöasiakas, jonka mahdollisuudet saada sopivaa työtä, säilyttää työ tai edetä työssä ovat huomattavasti vähentyneet asianmukaisesti todetun vamman, sairauden tai vajavuuden takia”.

Vastauksia saatiin kaikkiaan 222 (sisältää erillisinä lasketut tuetun työllistymisen palveluiden vastaukset)¹⁰. Vastauksista muutama oli ns. toimintakertomusvastauksia – eli kyselyjä tietoja poimittiin tuloksiin vastaajaorganisaation tarkasteluvuoden toimintakertomuksesta. Kaikkia vastaajia pyydettiin toimittamaan kyselylomakkeen ohessa myös toimintakertomuksensa. Kaikkiaan 181 vastausta huomioitiin tutkimuksessa. Loput 41 vastausta määrittivät tarkastelun ulkopuolelle jätetyiksi työpajoiksi tai yksiköiksi, joiden toiminta ei täyttänyt minkään tarkasteltavan erityistyöllistämisen yksikkötyypin kriteerejä (esimerkiksi päivätoimintayksiköt). Mukana oli myös kaksi vastausta toimintansa vasta vuonna 2004 aloittavilta yksiköiltä. Vastauksiin sisältyi tuotannollista toimintaa harjoittavia toimipisteitä (tai klubitaloja) kaikkiaan 178 kunnassa. Yksikkömäärä olisi vielä suurempi mikäli saman organisaation ylläpitämät samassa kunnassa sijaitsevat toimipisteet olisi huomioitu erillisinä. Aiempien selvitysten tuloksiin, erillisselvityksiin ja kenttätuntemukseen perustuen arvioitiin kutakin yksikkötyyppiä edustavien yksiköiden kokonaismäärä. Saatujen vastausten perusteella arvioitiin tilannetta yksikkötyypin ”koko sektorin” tasolla. Vastanneet yksiköt kattoivat seuraavat osuudet arvioidusta koko kentästä

- tuotannolliset työkeskukset: vastasi 64 % yksiköistä
- työllistymisen monipalvelukeskukset: 100 %
- kehitysvammaisten työtoimintayksiköt: 57 %
- tuetun työllistymisen palvelut: 74 %
- klubitalot: 74 %.

Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden kohdalla saadut 18 yksikön vastaukset edustavat epäilemättä vähintäänkin suurta osaa kyseisen yksikkötyypin perusjoukosta, mutta perusteltavissa oleva arviota yksiköiden kokonaismäärästä ei ollut mahdollista esittää. Kysymyskohdittain vastausmäärät jäivät usein reilustikin kaikkien vastanneiden määriä pienemmiksi.

Kun harhaisuutta, eli juuri tietynlaisten yksiköiden vastaamatta jättämistä, ei tuettua työllistymistä¹¹ lukuun ottamatta ollut havaittavissa, tulosten yleistettävyyks koko kentän tasolle on voitu tehdä luotettavalta pohjalta. Vastausten ns. ulkoinen luotettavuus oli näin kunnossa. Saatuja vastausmääriä voidaan pitää erittäin hyvinä huomioiden vastaamisen vaikeus ja työläys. Jatkossa on syytä miettiä mahdollisuutta kerätä tiedot kahdessa vaiheessa: ensin perustiedot keräävä kysely (jonka vastausmäärä on oletettavasti korkea) ja sen jälkeen vastanneille yksiköille täsmennetty laajemmat tiedot keräävä kysely. Vastausten sisäisestä luotettavuudesta huolehdittiin käymällä vastaukset huolellisesti läpi ja jättämällä tarkastelun ulkopuolelle selvät väärinkäsitykset. Tutkimustulosten kokonaisluotettavuutta¹² voidaan pitää hyvänä. Tutkimusta tehtäessä törmättiin toki kaikille laajojen kyselyiden parissa toimineille tuttuihin ongelmiin:

- terminologian vakiintumattomuudesta seuraavat väärinkäsitykset ja ongelmat (erityisen hankalia sosiaalisen työllistämisen toimialalla)
- haluttomuus vastata tiettyihin (yleensä kiinnostavimpiin) kysymyksiin
- vaikeus kehittää aukoton menetelmä tietojen keruuta varten

¹⁰ Sisältää myös enemmän tai vähemmän vastauksen ohessa tai vastauksena lähetettyjen toimintakertomusten avulla tehdyt vastaukset.

¹¹ Tuetun työllistymisen palveluiden vastaukset painoutuivat pienempiin yksiköihin.

¹² Kokonaisluotettavuus koostuu sisäisestä luotettavuudesta: saatujen vastausten luotettavuus (reliabiliteetti) ja kyky selvittää olennaisia asioita (validiteetti), sekä ulkoisesta luotettavuudesta: saatujen vastausten edustavuus suhteessa perusjoukkoon.

- tiettyjen vastaajien harjaantumattomuus tilastollista aineistoa keräävien lomakkeiden täyttämiseen
- yksiköiden oman tilastoinnin vähäisyys ja puutteellisuus
- yksiköiden oman tilastoinnin ja tutkimuksessa kysytyjen tietojen yhteensopimattomuus.

Tutkimusta tehtäessä esiin nousi paljon käsitteistöön liittyviä väärinkäsityksiä – jopa sellaisten käsitteiden kohdalla, jotka oli etukäteen ajateltu ongelmattomiksi. Käsitteitä käytetään eri puolilla maata eri merkityksissä ja ne ovat iskostuneet tajuntaan niin, ettei ajattelun muuttaminen kyselyä täytettäessä ole helppoa. Harjaantumattomuus tilastolomakkeiden täyttämiseksi oli ongelma erityisesti työtoimintayksiköissä. Yksiköiden oman tilastoinnin ja kysytyjen tietojen yhteensopimattomuus oli odotettavissa oleva ongelma. Monimutkaiset tilastolomakkeet vaativat aikaa ja perehtymistä. Vastaamisvaikeudet työtoimintayksiköiden kohdalla olivatkin ymmärrettäviä, sillä tutkimuksen kaltaisia kyselyitä ei liene useinkaan vastattavana.

2.4 Tuloksissa huomioitavaa

Tutkimustuloksia tarkasteltaessa on huomioitava seuraavaa:

- Yksikkötyyppi on määritelty yksikön / organisaation (työllistämiseen liittyvän) kokonaistoiminnan perusteella. Esimerkiksi työllistymisen monipalvelukeskuksen toiminnan osana voi toimia yksiköitä, jotka erillään tarkasteltuina määrittäisivät esimerkiksi tuotannollisiksi työkeskuksiksi tai työpajoiksi.
- Yksikkömäärän laskennassa saman yksikön / organisaation tuotannollista toimintaa harjoittavista toimipisteistä lasketaan erillisiksi ainoastaan eri kunnissa sijaitsevat yksiköt. Esimerkki: Tietyn organisaation tuotannollinen työkeskus -vastaus sisältää kaikkiaan neljän tuotannollista toimintaa harjoittavan toimipisteen, joista kaksi sijaitsee saman kunnan alueella, tiedot. Erityistyöllistämisen yksiköiden kokonaismäärää laskettaessa huomioidaan näistä kolme yksikköä. Ko. toimipisteet voisivat (erikseen tarkasteltuna) määrittyä eri yksikkötyyppiin kuuluviksi, esimerkkitapauksessa yksi voisi olla vaikka kehitysvammaisten työtoimintayksikkö.
- Saman kunnan alueella toimivia yksiköitä voi sisältyä tietyn yksikkötyypin – esimerkiksi tuotannollisten työkeskusten - kokonaismäärään vain mikäli ne ovat eri ylläpitäjien / organisaatioiden yksiköitä ja sisältyvät näin eri vastauksiin.
- Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannuksia varten saamia valtionosuuksia ei ole huomioitu rahoitusta koskevissa tiedoissa. Erityistyöllistämisen yksikön saama julkinen rahoitus on jaettu kunta- ja valtiosektorin välillä lopullisen (yksikölle) maksajan perusteella¹³. Todellisuudessa kuntien rahoitusosuus sisältää kunnittain vaihtelevan osuuden valtionosuutta.
- Kunnan oman erityistyöllistämisen yksikön kohdalla huomioidaan kunnalle ”välittömästi yksikön toiminnasta aiheutuneet kustannukset” lisättyinä mahdollisilla muiden kuntien korvauksilla ostamistaan työllistämispalveluista. Tutkimuksessa ei selvitetty sitä, missä

---

¹³ Lopullisen maksajan periaatteen ohessa valtionosuuksien huomioimatta jättämisen taustalla ovat sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannuksiin allokoidun valtionosuuden merkityksen vaihtelu kunnittain (valtionosuuden määrä suhteessa todellisiin käyttökustannuksiin vaihtelee) ja se, ettei lainsäädäntö velvoita kuntia järjestämään kaikkia tarkasteltuja palveluita. Kunnan saaman sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuden määrään ei esimerkiksi vaikuta se, järjestääkö kunta sosiaalihuoltolain mukaista työsuhteista työllistämistoimintaa vai ei.

määrin hallinto- yms. kuluja on vyörytetty sisältyväksi kustannuksiin. Mahdolliset suu-remmat investoinnit rahoitetaan usein muuta kautta.

- Muiden kuin kuntien yksiköiden kohdalla tulorahoituksella (julkisen sektorin työllistämispalveluostot, liiketoiminnan tulot) katetaan kaikki toiminnan kustannukset: myös investoinnit ja panostukset toiminnan kehittämiseen – sekä mahdollisesti saavutetaan ylijäämää.
- Liiketoiminnan tuloihin sisältyy tavaroiden ja palveluiden (muiden kuin työllistämispalveluiden) myynti myös julkisen sektorin toimijoille, kuten kunnille.
- Koko yksikkötyypin kentän luvut (N, perusjoukko) on arvioitu vastanneiden yksiköiden tietojen perusteella olettaen puuttuvien yksiköiden vastaavan kooltaan ja toiminnaltaan vastanneita yksiköitä – eli vastanneiden yksiköiden joukko on edustava.

3 TUOTANNOLLISET TYÖKESKUKSET

Tuotannollisten työkeskusten ryhmään luokiteltuja vastauksia saatiin kaikkiaan 31. Vastaukset edustivat kaikkiaan 34 eri kunnissa sijaitsevaa tuotannollista toimintaa harjoittavaa yksikköä / toimipistettä. Aiempiin tietoihin ja erilliselvityksiin perustuen tuotannollisten työkeskusten kokonaismääräksi voidaan arvioida 53 työkeskusta. Kyseessä on tuotannollisten työkeskusten kentän vähimmäiskoko, mahdollisesti puuttuvien yksiköiden myötä yksikkömäärä nousee. Arviona tuotannollisten työkeskusten eri kunnissa sijaitsevien yksiköiden (toimipisteiden) kokonaismäärästä käytetään jatkossa 53 työkeskusta (arvio N=53).

Tuotannollisten työkeskusten ylläpitäjätahoista¹⁴ ”järjestö / yhdistys / säätiö” oli merkittävin 47 prosentin osuudella. Kuntien ja kuntayhtymien välittömästi ylläpitämien työkeskusten osuudet olivat 32 ja 21 prosenttia. Vastanneista työkeskuksista 24 prosenttia toimi osakeyhtiö-muodossa. (Taulukko 2)

Yksittäisellä tuotannollisella työkeskuksella oli heikossa työmarkkina-asemassa olevia asiakkaita 1 - 19 kunnasta. Esimerkiksi ko. kysymykseen vastanneilla 27 työkeskuksella oli asiakkaita kaikkiaan 95 kunnasta. Keskimäärin asiakkaita oli siis 3,5 kunnasta. Muutamata asiakkaita laajalta alueelta keräävät yksiköt nostivat keskiarvoa. Tyypillisesti tuotannollisen työkeskuksen asiakkaista suuri osa on yksikön sijaintipaikkakunnalta. Tuotannollisten työkeskusten perustamisbuumi ajoittui vuosille 1975 - 1985, jona aikana perustettiin 58 prosenttia kysymykseen vastanneista 31 työkeskuksesta.

Tuotannollisten työkeskusten tarjoamien työllistämispalveluiden piirissä oli 31.12.2003 kaikkiaan 2 500 henkilöä (arvio N=53). Heistä 58 prosenttia oli työsuhteessa. Työtoiminnan asiakasmäärä oli arviolta 600 sekä muun valmentavan ja kuntouttavan toiminnan yhteensä vajaat 500 henkilöä. Työllistämispalveluissa oli keskimäärin 47 henkilöä ja mediaanityökeskuksella 42 henkilöä. Toimihenkilöitä, työnjohtajia, kuntoutustyöntekijöitä ja kohderyhmään kuulumattomina palkattuja tuotantotyöntekijöitä työkeskuksissa oli yhteensä 550 henkilöä. Työllistämispalveluiden kohderyhmään kuulumatonta - työnjohto, toimihenkilöt, kuntoutustyöntekijä - työntekijää kohti tuotannollisilla työkeskuksilla oli keskimäärin 4,5 heikossa työmarkkina-asemassa olevaa työntekijää / asiakasta. Työkeskusten ulkopuolella työskenteli tai oli toimenpiteessä 3 prosenttia asiakkaista: esimerkiksi työsuhteessa edelleen sijoitettuna tavalliseen työyhteisöön tai avotyötoiminnassa. (Taulukot 3 ja 7)

Työsuhteeseen työllistetyistä asiakkaista 81 prosenttia oli työllistynyt ilman työhallinnon työllistämistä- tai yhdistelmätukia (31.12.2003). Työtoiminta-asiakkaista 65% oli kehitysvammaisten työtoiminnan piirissä muiden jakaantuessa mielenterveyskuntoutujien ja sosiaalihuollon työtoiminnan kesken. Huomaa, että esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien työtoiminta –palvelun asiakkaiden todellisuudessa merkittävin heikon työmarkkina-aseman syy *ei välttämättä* ole palveluluokittelun ja diagnosoidun vamman / sairauden mukainen syy mielenterveysongelma. Valmentavan ja kuntouttavan toiminnan kohdalla palveluista merkittävimpiä olivat työharjoittelu / työelämävalmennus (28 % kaikista valmentavan ja kuntouttavan toiminnan asiakkaista), kuntouttava työtoiminta (18 %), Kelan työhönvalmennus (18 %) ja työkokeilu (17 %). (Taulukot 4 - 5)

---

¹⁴ Ylläpitäjä tarkoittaa merkittävintä ylläpitäjää, esimerkiksi OY –muodossa toimivan yksikön kohdalla suurinta osakkeenomistajaa. Kunta- ja kuntayhtymä –vaihtoehdot tarkoittavat välitöntä ylläpitäjää / omistajaa, lisäksi kunnat voivat toimia taustayhteisöinä esim. säätiömuodossa toimivien yksiköiden taustalla.

Tuotannollisissa työkeskuksissa toteutui vuonna 2003 arviolta 483 000 asiakkaiden työ-, työtoiminta- tai muun valmentavan ja kuntouttavan toiminnan päivää (arvio N=53), joista 70 prosenttia työsuhteessa. Toteutuneiden työpäivien kautta tarkasteltuna työsuhteisen työllistämisen merkitys oli suurempi kuin tietyn tarkasteluhetken työntekijä- ja asiakasmääriä tarkastellen¹⁵. Työsuhteeseen työllistyneillä toteutuneiden työpäivien määrä tietyllä aikaperiodilla on keskimäärin suurempi kuin työtoiminnan tai valmentavan ja kuntouttavan toiminnan asiakkailla. Arvioitu työsuhteessa toteutuneiden työpäivien määrä: 338 000 päivää tarkoittaa käytännössä 1 300 henkilötyövuotta¹⁶. (Taulukko 8)

Työllistämispalveluiden asiakkaille maksettuja palkkoja koskevaan kysymykseen vastanneet 21 työkeskusta maksoivat vuonna 2003 kohderyhmään kuuluvina työllistetyille asiakkaille palkkoja 6,19 miljoonaa euroa, eli työkeskusta kohti keskimäärin lähes 295 000 euroa. Kaikkien 53 tuotannollisen työkeskuksen kohdalla palkkasumman voidaan arvioida olleen 15 - 16 miljoonaa euroa.

Kaikki tuotannollisiksi työkeskuksiksi luokitellut yksiköt harjoittivat heikossa työmarkkina- asemassa olevien henkilöiden työsuhteista työllistämistä, mikä on ehdoton edellytys tuotannolliseksi työkeskukseksi määrittymiselle. Työtoimintaa harjoitti 53 prosenttia työkeskuksista. Muun valmentavan ja kuntouttavan toiminnan piiriin kuuluvia palveluita harjoitti, enemmän tai (yleensä) vähemmän, 76 prosenttia työkeskuksista. Merkittävimpiä valmentavan ja kuntouttavan toiminnan piiriin kuuluvista palveluista olivat työharjoittelu / työelämävalmennus: harjoitti 65 % vastanneista, työkokeilut: 62 % ja kuntouttava työtoiminta: 41 %. (Taulukko 9)

Tuotannollisten työkeskusten asiakkaiden arvioidut pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt vaihtelivat huomattavasti eri yksiköiden ja työllistämispalveluiden välillä. Ilman työllistämistä- tai yhdistelmätukia työsuhteeseen työllistettyjen asiakkaiden merkittävimpiä pääasiallisia heikon työmarkkina-aseman syitä olivat mielenterveysongelma ja muuten heikko työmarkkina-asema 24 ja 19 prosentin osuuksilla (31.12.2003). Työllistämistä- tai yhdistelmätukien avulla työllistyneistä 65 prosentilla pääasialliseksi syyksi arvioitiin ”muuten heikko työmarkkina-asema”¹⁷. (Taulukko 10)

Tuotannollisten työkeskusten vuoden 2003 kokonaisrahoitus oli arviolta 59,6 miljoonaa euroa (arvio N=53). Julkisen sektorin¹⁸ osuus rahoituksesta - tukena ja / tai työllistämispalveluiden ostojen oli 19,5 miljoonaa euroa¹⁹. Kunnat rahoittivat tuotannollisten työkeskusten toimintaa vuonna 2003 kaikkiaan arviolta 15,7 miljoonalla eurolla, mikä oli 26 prosenttia työkeskusten kokonaisrahoituksesta. Kuntien rahoitusosuuteen sisältyy sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuus, joka vuonna 2003 kattoi 28,1 prosenttia toteutuneista kuntien ko. sektoreiden kustannuksista. Vastanneista työkeskuksista 97 prosenttia sai rahoitusta kun-

¹⁵ Toiminnan piirissä kaikkiaan vuoden 2003 lopussa olleista asiakkaista 58 % oli työsuhteessa (taulukko 3).

¹⁶ Tässä ei ole huomioitu asiakkaiden keskimääräistä lyhyempiä työpäiviä ja alhaisempaa työn tuottavuutta.

¹⁷ Huomaa, että mahdollinen diagnosoitu vamma / sairaus *ei välttämättä* todellisuudessa ole merkittävin heikon työmarkkina-aseman syy.

¹⁸ Kunta- ja valtiosektori. Valtiosektoriin kuuluvaksi lasketaan tässä mm. työhallinto, Raha-automaattiyhdistys, Euroopan sosiaalirahasto ja Kansaneläkelaitos. Valtiosektorin rahoitus sisältää työhallinnon työllistämistä- ja yhdistelmätukia, ESR - ja RAY -rahoitusta, korvauksia Kelan työhön valmistuksen järjestämisestä, korvauksia työkokeiluista jne.

¹⁹ Julkinen rahoitus = julkinen kustannus = kunnan välittömästi ylläpitämän yksikön kohdalla yksikön toiminnan kustannus. Kuntayhtymien ja yksityisten ylläpitäjien yksiköissä julkinen rahoitus on korvausta työllistämispalveluiden hankinnasta (os- topalvelut), jolloin julkinen rahoitus ei (yleensä) ole sama kuin yksikön toiminnan kustannus.

nilta. Valtiosektorin toimijat rahoittivat tuotannollisten työkeskusten toimintaa arviolta 3,8 miljoonalla eurolla vastaten 7 prosentin osuudesta yksiköiden kokonaisrahoituksessa. Mainittu valtiosektorin rahoitusosuus oli käytännössä työhallinnon työllistämisen- ja yhdistelmätukia, korvauksia Kelan työhönvalmennuksen järjestämisestä, käytettyä ESR- ja RAY-projektirahoitusta. Lisäksi valtiosektori rahoitti työkeskuksia valtiosuusjärjestelmän kautta. Loput 40,1 miljoonaa euroa tuotannollisten työkeskusten tulovirrasta oli liiketoiminnan tuloja²⁰. Liiketoiminnan tulojen osuus kokonaisrahoituksesta oli 67 prosenttia. Työkeskukset saivat liiketoiminnan tuloja keskimäärin 757 000 euroa. Mediaanityökeskuksella liiketoiminnan tuloja kertyi 366 000 euroa. Julkisen sektorin toimijoilta saatujen liiketoiminnan tulojen osuutta ei tässä tutkimuksessa selvitetty. (Taulukko 11, kuvio 4)

Liiketoiminnan tulojen merkitys vaihteli suuresti. Tuotannollisten työkeskustenkin välillä on suuria eroja mm. asiakkaiden työpotentiaalin, toiminnan tavoitteiden²¹ sekä työllistämispalveluiden valikoiman suhteen. Liiketoiminnan tulojen osuuteen vaikuttavat myös tuotteiden ja palveluiden hinnoittelu, kysyntä²², työllistämispalveluiden myynnistä saadun korvauksen taso sekä luonnollisesti liiketoiminnan onnistuminen. Liiketoiminnan tulojen osuus kokonaisrahoituksesta oli vastanneissa työkeskuksissa korkeimmillaan 80 - 90 prosenttia. Tuotanto-orientoituneilla, pääosin työsuhteista työllistämistä harjoittavilla työkeskuksilla, joiden toiminnassa valmentavan ja kuntouttavan toiminnan merkitys on vähäinen, liiketoiminnan tulojen osuus on ja tuleekin olla keskimääräistä korkeampi.

Toteutunutta asiakkaan työ-, työtoiminta- sekä valmentavan ja kuntouttavan toiminnan päivää kohti tuotannollisten työkeskusten kokonaisrahoitus oli arviolta 123,4 euroa vuonna 2003²³. Tästä keskimäärin 83,0 euroa oli liiketoiminnan tuloja ja 40,4 euroa julkisen sektorin rahoitusta (=julkisen yksikkökustannus), joko välittömään tukena ja työllistämispalveluostojen kautta. (Taulukko 12)

Julkisen yksikkökustannuksen vaihtelun taustalla on ”normaalien tekijöiden”, kuten erot toiminnan volyymissä, tuottavuudessa, hinnoittelussa, työllistämispalveluiden myynnin katteessa, lisäksi (ceteris paribus) ainakin erot työllistettyjen asiakkaiden palkkatasossa ja työpotentiaalissa ja työpäivien pituudessa sekä toiminnan sisällössä ja tavoitteissa. Julkinen rahoitus voi kohdistua esimerkiksi

- suhteellisen hyvän työpotentiaalin omaavien henkilöiden työllistämiseen ”pysyväisluonteisesti” 1 - 2 toimialalla harjoitettavaan tuotantoon keskittyvän työkeskuksen palvelukseen ilman aktiivista pyrkimystä avoimille työmarkkinoille tai
- heikomman työpotentiaalin omaavien henkilöiden työllistämiseen vähemmän tuotantoon keskittyvän - ”työpaikkoja kaikille” = useita toimialoja, muu valmentava ja kuntouttava toiminta tärkeä osa toimintaa – työkeskuksen palvelukseen määräaikaisiin työsuhteisiin ja pyrkiä aktiivisesti avoimille työmarkkinoille.

²⁰ Liiketoiminnan tulot ovat tavaroiden ja palveluiden (muut kuin työllistämispalvelut) tuotannon kautta saatuja tuloja, eivät tuloja työllistämispalveluiden (työsuhteinen työllistäminen, työtoiminta, kuntouttava työtoiminta, tuettu työllistyminen...) myynnistä.

²¹ Painopiste akselilla työllistäminen – kuntoutus – pyrkimys avoimille työmarkkinoille.

²² Joskus tuotetaan tuotteita / palveluita, joille ei ole (alueella) riittävästi kysyntää, mutta ko. alalle soveltuvia (koulutus, työhistoria, kiinnostus...) työntekijöitä löytyy... Usein ongelmana on myös markkinoinnin rahoittaminen.

²³ Yksiköiden arvioitu kokonaisrahoitus (arvio N=53) jaettuna arviolta toteutuneilla asiakkaiden työ- / työtoiminta- / valmentavan ja kuntouttavan toiminnan päivien määrällä.

Edellä mainituissa tilanteissa julkinen yksikkökustannus saa perustellusti olla hyvinkin erilainen!

Taulukko 2: Tuotannollisten työkeskusten ylläpitäjätahot 31.12.2003.

	Välitön ylläpitäjätaho 31.12.2003 (%-osuudet)
Kunta	32
Kuntayhtymä	21
Järjestö / yhdistys / säätiö	47
	n= 34 (N=53)

Taulukko 3: Tuotannollisten työkeskusten harjoittamat työllistämispalvelut sekä toimihenkilöiden, kuntoutustyöntekijöiden yms. määrä 31.12.2003.

	Työntekijät / asiakkaat 31.12.2003 (henkilöä)					
	Yhteensä	Keski- arvo	Mediaa- ni	Maksimi	Minimi	
						%
Työsuhteinen työllistäminen ²⁴ (n=33-34)	912	58	27	25	134	6
Työtoiminta ²⁵ (työosuusraha) (n=33-34)	392	25	12	6	72	3
Valmentava ja kuntouttava toiminta ²⁶ (sis. tuetun työllistämisen, n=28-34)	258	17	8	1	58	0
Työllistämispalvelut yhteensä (n=28-34)	1 562	100	47	42	148	23
Työsuhteinen työllistäminen Työtoiminta (työosuusraha) Valmentava ja kuntouttava toiminta (arvio N=53)	1 420 610 460					
Työllistämispalvelut yhteensä (arvio N=53)	2 490					
Toimihenkilöt, kuntoutustyöntekijät yms. yhteensä (arvio N=53) ²⁷	550					
Henkilöstö ja asiakkaat yhteensä (arvio N=53)	3 040					

²⁴ Sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteinen työllistäminen (entinen suoja työ, ilman työllistämistä- tai yhdistelmätukia) ja työllistämistukien (työllistämistä- tai yhdistelmätuki) avulla tapahtuva työllistäminen. Sisältää työsuhteisen työllistämisen edelleen sijoitettuna. Erittely taulukossa 4.

²⁵ Kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien ja sosiaalihuollon työtoiminta. Sisältää avotyötoiminnan. Erittely taulukossa 5.

²⁶ Työharjoittelu / työelämävalmennus, Kelan työhön valmennus, työkokeilu, kuntouttava työtoiminta... Erittely taulukossa 6.

²⁷ Toimihenkilöt, työnjohtajat, kuntoutustyöntekijät ja kohderyhmään kuulumattomina palkatut tuotantotyöntekijät.

Taulukko 4: Tuotannollisten työkeskusten työsuhteisen työllistämistoiminnan jakauma 31.12.2003.

	Vastanneet yksiköt (n=33-34) 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteinen työllistäminen ²⁸	742	81
Työllistämis- ja yhdistelmätukien avulla	170	19
		100
Työsuhteinen työllistäminen yhteensä ²⁹	912	

Taulukko 5: Tuotannollisissa työkeskuksissa harjoitetun työtoiminnan jakauma 31.12.2003.

	Vastanneet yksiköt (n=33-34) 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Kehitysvammaisten työtoiminta	255	65
Mielenterveyskuntoutujien työtoiminta	117	30
Sosiaalihuollon työtoiminta	20	5
		100
Työtoiminta yhteensä ³⁰	392	

Taulukko 6: Tuotannollisissa työkeskuksissa harjoitetun valmentavan ja kuntouttavan toiminnan jakauma 31.12.2003.

	Vastanneet yksiköt (n=28-34) 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Työharjoittelu / työelämävalmennus	72	28
Kelan työhönvalmennus	46	18
Kuntouttava työtoiminta	46	18
Työkokeilu	44	17
Yhdyskuntapalvelu	16	6
Tuettu työllistyminen	3	1
Muu toiminnot / palvelut ³¹	31	12
		100
Valmentava ja kuntouttava toiminta yhteensä	258	

²⁸ Entinen suojatyö, ilman työllistämis- ja yhdistelmätukia.

²⁹ Sisältää työsuhteisen työllistämisen edelleen sijoitettuna.

³⁰ Sisältää avotyötoiminnan

³¹ Työvoimakoulutus, päivätoiminta, koulutuksiin liittyvät työharjoittelut, vakuutusyhtiöiden palveluostot, työkyvyn arvioinnit...

Taulukko 7: Tuotannollisten työkeskusten asiakkaat työssä tai toimenpiteessä yksikön ulkopuolella 31.12.2003.

	31.12.2003	
	(henkilöä)	%
Työsuhteinen työllistäminen edelleen sijoitettuna	5	11
Avotyötoiminta	27	61
Muut palvelut	12	27
(n=32)		100
Yhteensä (n=32)	44	
Yhteensä (arvio N=53)	70-80	

Taulukko 8: Tuotannollisten työkeskusten asiakkaiden toteutuneiden työ- / työtoiminta- yms. päivien määrä vuonna 2003.

	Toteutuneet työ- / työtoiminta- yms. päivät vuonna 2003 ³²	
	(pv, arvio N=53)	%
Työsuhteinen työllistäminen ³³	338 000	70
<i>Sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteinen työllistäminen</i>	269 000	56
<i>Työllistämis- tai yhdistelmätukien avulla</i>	69 000	14
Työtoiminta (työosuusraha) ³⁴	86 000	18
Valmentava ja kuntouttava toiminta (sis. tuettu työllistyminen)	59 000	12
		100
Työllistämispalvelut yhteensä	483 000	

³² Työsuhteinen työllistäminen: päivät, joilta työntekijöille on maksettu palkkaa, työtoiminta: päivät, joilta henkilöille on maksettu työosuusrahaa, valmentava ja kuntouttava toiminta: toteutuneiden toimintapäivien määrä.

³³ Sisältää työsuhteisen työllistämisen edelleen sijoitettuna.

³⁴ Sisältää avotyötoiminnan

Taulukko 9: Tuotannollisten työkeskusten harjoittamat työllistämispalvelut vuonna 2003.

	Tuotannollisista työkeskuksista (n=34) harjoitti vuoden 2003 aikana ³⁵	
	Yksikköä	%-osuus
Työsuhteista työllistämistoimintaa yhteensä	34	100
<i>Sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteista työllistämistä</i> ³⁶	31	91
<i>Työllistämis- tai yhdistelmätukien avulla työllistämistä</i>	31	91
Työtoimintaa (työosuusraha) yhteensä	18	53
<i>Kehitysvammaisten työtoimintaa</i>	14	41
<i>Mielenterveyskuntoutujien työtoimintaa</i>	12	35
<i>Sosiaalihuollon työtoimintaa</i>	4	12
Valmentavaa ja kuntouttavaa toimintaa yhteensä	26	76
<i>Työharjoittelua / työelämävalmennusta</i>	22	65
<i>Työkokeiluja</i>	21	62
<i>Kuntouttavaa työtoimintaa</i>	14	41
<i>Yhdyskuntapalvelua</i>	10	29
<i>Kelan työhönvalmennusta</i>	9	26
<i>Tuettua työllistymistä</i>	3	9
<i>Päivätoimintaa</i>	2	6

Taulukko 10: Tuotannollisten työkeskusten työsuhteisen työllistämisen ja työtoiminta-asiakkaiden arvioituiden pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt 31.12.2003.

	Arvioitu pääasiallisten heikon työmarkkina-aseman syiden jakauma 31.12.2003 (%-osuus, 1 syy / henkilö)							Yht.
	Kehitysvamma	Mielen-terveysongelma	Tuki-elinvamma	Aisti-vamma	Muu sairaus ³⁷	Muuten vajaa-kuntoinen ³⁸	Muuten heikko työmarkkina-asema	
Työsuhteinen työllistäminen yhteensä ³⁹	14	21	8	12	13	4	28	100
<i>Sosiaalihuoltolain mukainen</i> ⁴⁰	16	24	8	14	15	4	19	100
<i>Työllistämis- tai yhdistelmätukien avulla</i> ⁴¹	4	6	5	5	7	8	65	100
Työtoiminta yhteensä ⁴²	61	32	0	5	0	2	0	100
<i>Kehitysvammaisten työtoiminta</i> ⁴³	100	0	0	0	0	0	0	100
<i>Mielenterveyskuntoutujien työtoiminta</i> ⁴⁴	0	96	0	0	0	4	0	100
<i>Sosiaalihuollon työtoiminta</i> ⁴⁵	0	0	5	75	0	20	0	100

³⁵ Toiminnon / palvelun piirissä ei välttämättä ollut työntekijöitä / asiakkaita 31.12.2003.

³⁶ Entinen suojatyö, ilman työllistämis- tai yhdistelmätukia.

³⁷ MS, epilepsia...

³⁸ Päihdeongelma, sosiaaliset syyt (ks. kpl 2.1.)

³⁹ Sisältää työsuhteinen työllistäminen edelleen sijoitettuna –palvelun piirissä olleita.

⁴⁰ Entinen suojatyö, ilman työllistämis- tai yhdistelmätukia. Vastasi 21-33 yksikköä, vastaukset sis. 485 henkilön tiedot.

⁴¹ Vastasi 26-28 yksikköä, vastaukset sisälsivät 107 henkilön tiedot.

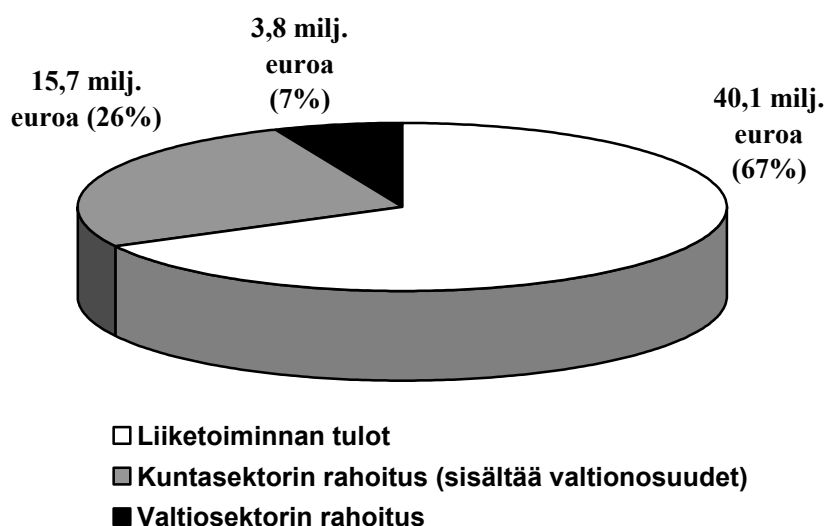
⁴² Sisältää avotyötoiminnassa olleita.

⁴³ Vastasi 28 yksikköä, vastaukset sisälsivät 200 henkilön tiedot.

⁴⁴ Vastasi 32 yksikköä, vastaukset sisälsivät 110 henkilön tiedot.

Taulukko 11: Tuotannollisten työkeskusten toiminnan rahoitus vuonna 2003.

	Toiminnan rahoitus vuonna 2003 (milj. euroa)	
Liiketoiminnan tulot (muu kuin työllistämispalveluiden myynti)	21,96	
Julkinen rahoitus yhteensä (tuki ja / tai työllistämispalveluiden ostot)	8,70	
<i>Kuntasektorin rahoitus</i> ⁴⁶	6,91	
<i>Valtiosektorin rahoitus</i> (Työhallinto, ESR, RAY, Kela...)	1,79	
(n=23-34)		
Rahoitus yhteensä (n=23-34)	30,66	
		%
Liiketoiminnan tulot	40,1	67
Julkinen rahoitus yhteensä	19,5	33
<i>Kuntasektorin rahoitus</i>	15,7	26
<i>Valtiosektorin rahoitus</i>	3,8	7
(arvio N=53)		
Rahoitus yhteensä (arvio N=53)	59,6	100

Kuvio 4: Tuotannollisten työkeskusten toiminnan rahoitus v. 2003

⁴⁵ Vastasi 34 yksikköä, vastaukset sisälsivät 20 henkilön tiedot.

⁴⁶ Kunnan välittömästi ylläpitämän yksikön kohdalla kunnalle toiminnasta aiheutuneet välittömät kustannukset (lisättynä mahdollisella tulovirralla muille kunnille myydyistä työllistämispalveluista). Kuntien rahoitusosuus sisältää valtionosuudet.

Taulukko 12: Tuotannollisten työkeskusten toiminnan rahoitus asiakkaan työpäivää kohti vuonna 2003.

	Toiminnan rahoitus v. 2003 arvio N=53 (milj. euroa)	Rahoitus asiakkaan työpäivää kohti ⁴⁷ (euroa)
Liiketoiminnan tulot (muu kuin työllistämispalveluiden myynti)	40,1	83,0
Julkinen rahoitus yhteensä (tuki ja / tai työllistämispalveluiden ostot)	19,5	40,4
<i>Kuntasektorin rahoitus</i> ⁴⁸	15,7	32,5
<i>Valtiosektorin rahoitus</i> (<i>Työhallinto, ESR, RAY, Kela...</i>)	3,8	7,9
Rahoitus yhteensä	59,6	123,4

⁴⁷ Asiakkaiden työpäiviä toteutui tarkastelluissa yksiköissä v. 2003 yhteensä 483 000 (arvio N=53, taulukko 8).

⁴⁸ Kunnan välittömästi ylläpitämän yksikön kohdalla kunnalle toiminnasta aiheutuneet välittömät kustannukset (lisättyinä mahdollisella tulovirralla muiden kuntien ostamista työllistämispalveluista).

4 TYÖLLISTYMISEN MONIPALVELUKESKUKSET

Työllistymisen monipalvelukeskuksilta saatiin kaikkiaan 11 vastausta. Näillä monipalvelukeskuksilla oli tuotannollista toimintaa harjoittavia toimipisteitä kaikkiaan 27 kunnan alueella. Vastanneet monipalvelukeskukset edustivat koko työllistymisen monipalvelukeskusten kenttää vuonna 2003 (N=11)⁴⁹. Työllistymisen monipalvelukeskukset palvelivat vuoden 2003 aikana vähintään 45 eri kunnasta kotoisin olevia heikossa työmarkkina-asemassa olevia asiakkaita. Kaikilla monipalvelukeskuksilla oli asiakkaita useista kunnista. Yksikään monipalvelukeskus ei toiminut kokonaisuutena Osakeyhtiö -muodossa, joskin monilla niistä oli Oy-muodossa toimivia tuotannollisen toiminnan osia ja esimerkiksi markkinointiyhtiöitä. Yhtä kuntayhtymän ylläpitämää lukuun ottamatta kaikkien monipalvelukeskusten välitön ylläpitäjätaho⁵⁰ oli järjestö, yhdistys tai säätiö (taulukko 13). Monipalvelukeskuksista yhdeksän toimi säätiö-muodossa. Säätiöiden taustayhteisöjen joukosta löytyy kuntia, kuntayhtymiä sekä valtakunnallisia ja alueellisia järjestöjä ja yhdistyksiä.

Tarkasteluvuonna toimineet 11 työllistymisen monipalvelukeskusta on perustettu pääosin vuosina 1997 - 2002. Tällöin alueellisia erityistyöllistämisen yksiköitä ja palveluita koottiin yhteen ja uusia toimintoja käynnistettiin perustettavien säätiöorganisaatioiden alle. Säätiöittämisen kautta muodostettiin organisaatio vastaamaan vähintäänkin huomattavasta osasta alueen työllistämispalveluiden tuotantoa. Kaikkiaan kahdeksan monipalvelukeskuksen kohdalla kehityskulku on ollut pelkistetysti tämä. Säätiömuotoisista monipalvelukeskuksista yksi on perustettu huomattavasti aikaisemmin, jo vuonna 1991. Tarkasteluvuoden jälkeen säätiöittämistrendi on vain jatkunut. Loput kaksi monipalvelukeskusta on perustettu jo 1980-luvun alussa. Niiden kehityskulku on ollut toisenlainen: tuotannollisten työkeskusten toimintaa on vuosien saatossa laajennettu ja työkeskuksia liitetty saman organisaation alle niin paljon, että kokonaisuus lopulta täyttää jo monipalvelukeskuksen kriteerit.

Työllistymisen monipalvelukeskusten tarjoamien työllistämispalveluiden piirissä oli 31.12.2003 kaikkiaan arviolta 2 060 henkilöä (arvio N=11). Heistä 30 prosenttia oli työsuhteessa. Työtoiminta-asiakkaiden määrä oli arviolta 460. Valmentavan ja kuntouttavan toiminnan asiakasmäärä oli yhteensä 990 henkilöä. Toimihenkilöitä, työnjohtajia, kuntoutustyöntekijöitä jne. monipalvelukeskuksissa työskenteli kaikkiaan 352. Työllistämispalveluiden kohderyhmään kuulumatonta työntekijää kohti monipalvelukeskuksilla oli keskimäärin 5,9 heikossa työmarkkina-asemassa olevaa työntekijää / asiakasta. Monipalvelukeskusten ulkopuolella työskenteli tai oli toimenpiteessä alle 3 prosenttia kaikista monipalvelukeskusten asiakkaista. (Taulukot 14 ja 19)

Työsuhteessa 31.12.2003 olleista asiakkaista 28 prosenttia oli työllistyneenä ilman työhallinnon työllistämistä tai yhdistelmätukia. Työtoiminta-asiakkaista 59 prosenttia oli kehitysvammaisten työtoiminnassa. Huomaa, että esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien työtoiminta -palvelun piirissä olevien asiakkaiden todellisuudessa merkittävin heikon työmarkkina-aseman syy *ei välttämättä* ole palveluluokittelun ja diagnosoidun vamman / sairauden mukainen syy (tässä mielenterveysongelma). Valmentavan ja kuntouttavan toiminnan palveluista merkittävimpiä olivat työkyvyn arviointi: 26 % kaikista valmentavan ja kuntouttavan toiminnasta.

⁴⁹ Puutteellisten vastausten kohdalla on tuloksissa on käytetty ilmaisua arvio N=11.

⁵⁰ Ylläpitäjä tarkoittaa merkittävintä ylläpitäjää, esimerkiksi OY -muodossa toimivan yksikön kohdalla suurinta osakkeenomistajaa. Kunta- ja kuntayhtymä -vaihtoehdot tarkoittavat välitöntä ylläpitäjää / omistajaa, lisäksi kunnat voivat toimia taustayhteisöinä esim. säätiömuodossa toimivien yksiköiden taustalla.

nan piirissä olleista henkilöistä, kuntouttava työtoiminta: 11 %, Kelan työhönvalmennus: 9 % ja työharjoittelu / työelämävalmennus: 9 %. (Taulukot 15 - 17)

Kaikki työllistymisen monipalvelukeskukset harjoittivat työsuhteista työllistämistoimintaa. Kaikilla palveluvalikoimaan kuului huomattavassa määrin valmentavan ja kuntouttavan toiminnan piiriin luettavia palveluita. Työllistämispalveluiden valikoima ja niiden volyyymi olivat huomattavasti suurempia kuin esimerkiksi tuotannollisissa työkeskuksissa. Edellä mainitut palvelurakennetekijät sekä työllistämispalveluiden suuri volyyymi ja toiminta tyypillisesti yhtä kuntaa laajemmalla alueella ovat edellytyksiä organisaation määrittymiselle työllistymisen monipalvelukeskukseksi.

Monipalvelukeskusten asiakaskierto on nopeaa. Tämä johtuu valmentavan ja kuntouttavan toiminnan korostuneesta asemasta sekä työsuhteisen työllistämisen painottumisesta työllistämisen- ja yhdistelmätukien avulla tapahtuvaan työllistämiseen. Väheksyä ei myöskään sovi monipalvelukeskusten pyrkimystä ohjata ja tukea asiakkaitaan eteenpäin. Monipalvelukeskusten kokonaisasiakasmääräksi vuoden 2003 aikana voidaan arvioida 4 600 henkilöä (arvio N=11). (Taulukko 18)

Maksettuja palkkoja koskeviin kysymyksiin vastanneet 5 monipalvelukeskusta maksoivat vuonna 2003 kohderyhmään kuuluvina työllistetyille henkilöille palkkoja 3,31 miljoonaa euroa⁵¹. Olettaen, että monipalvelukeskuksissa oli keskimäärin saman verran työllistettyjä v. 2003 aikana kuin mitä oli vuoden päättyessä ja että muissa monipalvelukeskuksissa maksetut palkat ovat keskimäärin samaa tasoa, voidaan kaikkien monipalvelukeskusten vuonna 2003 maksamien bruttopalkkojen määräksi arvioida 8,6 miljoonaa euroa (arvio N=11).

Työllistymisen monipalvelukeskusten työsuhteeseen työllistettyjen asiakkaiden arvioidut pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt painoutuivat ”muuten heikkoon työmarkkina-asemaan”: heitä oli 89 prosenttia kaikista⁵². Sama painotus on lievempänä havaittavissa myös työtoiminnassa, jossa mainittuun kategoriaan kuuluvaksi oli arvioitu 43 prosenttia kaikista työtoiminta-asiakkaista. Vaikka heikon työmarkkina-aseman syitä koskeviin kysymyksiin vastanneiden monipalvelukeskusten ja arvioitujen henkilöiden määrät olivat aika vähäisiä⁵³, voinee jo tältäkin pohjalta tehdä johtopäätöksen monipalvelukeskusten toiminnan keskittymisestä muita tässä tutkimuksessa tarkasteltuja yksikkötyyppejä enemmän muihin kuin vammaisiin ja pitkäaikaissairaisiin ryhmiin⁵⁴. Monipalvelukeskusten rooli alueellisina, voimakkaina työllistämispalveluiden tuottajina näkyy näin myös heikon työmarkkina-aseman syiden ja-kaumassa. Monipalvelukeskukset ovat organisaatioita, joiden toimintaan sisältyy usein myös erikseen työpajoiksi luokiteltavia yksiköitä. (Taulukko 20)

Työllistymisen monipalvelukeskusten kokonaisrahoitus oli arviolta 37,1 miljoonaa euroa vuonna 2003 (arvio N=11). Julkisen sektorin⁵⁵ osuus rahoituksesta oli 21,0 miljoonaa. Julki-

⁵¹ Työsuhteeseen työllistettyjä yhteensä 234 vuoden 2003 lopussa.

⁵² Huomaa, että mahdollinen diagnosoitu vamma / sairaus *ei välttämättä* ole todellisuudessa merkittävin heikon työmarkkina-aseman syy.

⁵³ Alhaista vastausmäärää selittää varmasti ko. kohtaan vastaamisen työläys monipalvelukeskusten toiminnan suurilla asiakasmäärillä...

⁵⁴ Vrt. esimerkiksi tuotannolliset työkeskukset.

⁵⁵ Kunta- ja valtiosektori. Valtiosektoriin kuuluvaksi lasketaan tässä mm. työhallinto, Raha-automaattiyhdistys, Euroopan sosiaalirahasto ja Kansaneläkelaitos. Valtiosektorin rahoitus sisältää työhallinnon työllistämisen- ja yhdistelmätukia, ESR - ja RAY -rahoitusta, korvauksia Kelan työhönvalmennuksen järjestämisestä, korvauksia työkokeiluista jne.

nen rahoitus toteutui tukena ja / tai työllistämispalveluiden ostojen kautta⁵⁶. Kunnat rahoittivat monipalvelukeskusten toimintaa arviolta 13,3 miljoonalla eurolla vuonna 2003 vastaten 36 prosentista kokonaisrahoituksesta⁵⁷. Kaikki monipalvelukeskukset saivat rahoitusta sekä kunnilta, että valtiosektoriin kuuluvilta toimijoilta. Kaikki rahoitusta koskeviin kysymyksiin vastanneet monipalvelukeskukset saivat työllistämistä- ja / tai yhdistelmätukia, 70 prosenttia sai rahoitusta RAY:ltä ja 88 prosenttia sai ESR-projektirahoitusta. Palvelu- ja projektitoiminnan laajuus näkyy rahoituslähteiden monipuolisuutena erottaen monipalvelukeskukset selkeästi muista erityistyöllistämisen yksikkötyypeistä. Kokonaistulovirrasta 43 prosenttia oli liiketoiminnan tuloja⁵⁸. Toiminnan erilainen luonne ja tavoitteet ”oikeuttavat” alhaisemman liiketoiminnan tulojen osuuden tulovirrasta kuin esimerkiksi tuotannollisissa työkeskuksissa. Julkisen sektorin toimijoilta saatujen liiketoiminnan tulojen osuutta ei tässä tutkimuksessa selvitetty. (Taulukko 21, kuvat 5 ja 10)

Taulukko 13: Työllistämisen monipalvelukeskusten ylläpitäjätahot 31.12.2003.

	Välitön ylläpitäjätaho 31.12.2003 (%-osuudet)
Kunta	0
Kuntayhtymä	9
Järjestö / yhdistys / säätiö	91
	n= 11 (N=11)

⁵⁶ Julkinen rahoitus = julkinen kustannus = kunnan välittömästi ylläpitämän yksikön kohdalla yksikön toiminnan kustannus. Kuntayhtymien ja yksityisten ylläpitäjien yksiköissä julkinen rahoitus on korvausta työllistämispalveluiden hankinnasta (ostopalvelut), jolloin julkinen rahoitus ei (yleensä) ole sama kuin yksikön toiminnan kustannus.

⁵⁷ Kuntien rahoitusosuuteen sisältyy sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuus, joka vuonna 2003 kattoi 28,1 prosenttia toteutuneista kuntien ko. sektoreiden kustannuksista.

⁵⁸ Liiketoiminnan tulot ovat tuotannollisen toiminnan tuloja, eivät tuloja työllistämispalveluiden (työsuhteinen työllistäminen, työtoiminta sekä valmentava ja kuntouttava toiminta) myynnistä.

Taulukko 14: Työllistymisen monipalvelukeskusten harjoittamat työllistämispalvelut sekä toimihenkilöiden, kuntoutustyöntekijöiden yms. määrä 31.12.2003.

	Työntekijät / asiakkaat 31.12.2003 (henkilöä)	
Työsuhteinen työllistäminen ⁵⁹ (n=5-9)	352	
Työtoiminta ⁶⁰ (työosuusraha) (n=6-7)	262	
Muu valmentava ja kuntouttava toiminta ⁶¹ (sis. tuetun työllistymisen, n=5-9)	516	
Työllistämispalvelut yhteensä (n=5-9)	1 130	
		%
Työsuhteinen työllistäminen	610	30
Työtoiminta (työosuusraha)	460	22
Muu valmentava ja kuntouttava toiminta (arvio N=11)	990	48
		100
Työllistämispalvelut yhteensä (arvio N=11)	2 060	
Toimihenkilöt, kuntoutustyöntekijät yms. yhteensä ⁶² (n=N=11)	352	
Henkilöstö ja asiakkaat yhteensä (arvio N=11)	2 412	

Taulukko 15: Työllistymisen monipalvelukeskusten työsuhteisen työllistämistoiminnan jakauma 31.12.2003.

	Vastausten n=5-8 perusteella arvio N=11 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Työllistämisen- ja yhdistelmätukien avulla	440	72
Sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteinen työllistäminen ⁶³	170	28
		100
Työsuhteinen työllistäminen yhteensä ⁶⁴	610	

⁵⁹ Sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteinen työllistäminen (entinen suojatyö, ilman työllistämisen- tai yhdistelmätukia) ja työllistämistukien (työllistämisen- tai yhdistelmätuki) avulla tapahtuva työllistäminen. Sisältää työsuhteisen työllistämisen edelleen sijoitettuna. Erittely taulukossa 15.

⁶⁰ Kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien ja sosiaalihuollon työtoiminta. Sisältää avotyötoiminnan. Erittely taulukossa 16.

⁶¹ Työharjoittelu / työelämävalmennus, Kelan työhön valmennus, työkokeilu, kuntouttava työtoiminta... Erittely taulukossa 17.

⁶² Toimihenkilöt, työnjohtajat, kuntoutustyöntekijät ja kohderyhmään kuulumattomina palkatut tuotantotyöntekijät.

⁶³ Entinen suojatyö, ilman työllistämisen- ja yhdistelmätukia.

⁶⁴ Sisältää työsuhteisen työllistämisen edelleen sijoitettuna.

Taulukko 16: Työllistymisen monipalvelukeskuksissa harjoitetun työtoiminnan jakauma 31.12.2003.

	Vastausten n=6-7 perusteella arvio N=11 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Kehitysvammaisten työtoiminta	270	59
Sosiaalihuollon työtoiminta	130	28
Mielenterveyskuntoutujien työtoiminta	60	13
		100
Työtoiminta yhteensä ⁶⁵	460	

Taulukko 17: Työllistymisen monipalvelukeskuksissa harjoitetun valmentavan ja kuntouttavan toiminnan jakauma 31.12.2003.

	Vastausten n=5-9 perusteella arvio N=11 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Työkyvyn arviointi	260	26
Kuntouttava työtoiminta	110	11
Työharjoittelu / työelämävalmennus	90	9
Kelan työhönvalmennus	90	9
Päivätoiminta	60	6
Tuetun työllistymisen työhönvalmennus	50	5
Työvoimakoulutus	40	4
Ohjaava / valmentava koulutus	30	3
Työkokeilu	30	3
Muu toiminnot / palvelut ⁶⁶	230	24
		100
Valmentava ja kuntouttava toiminta yhteensä	990	

⁶⁵ Sisältää avotyötoiminnan

⁶⁶ Vakuutusyhtiöiden palveluostot, mielenterveyskuntoutujien klubitalotoiminta, työhön valmennus (muu kuin Kelan ostopalvelu), yhdyskuntapalvelu, työharjoittelu (muu kuin työhallinnon)...

Taulukko 18: Työllistymisen monipalvelukeskusten harjoittamat työllistämispalvelut v. 2003 aikana.

	Työntekijät / asiakkaat v. 2003 aikana (henkilöä)	
Työsuhteinen työllistäminen ⁶⁷ (n=6-9)	663	
Työtoiminta ⁶⁸ (työosuusraha) (n=6-7)	432	
Valmentava ja kuntouttava toiminta ⁶⁹ (sis. tuetun työllistymisen, n=5-8)	1 636	
Työllistämispalvelut yhteensä (n=5-9)	2 731	%
Työsuhteinen työllistäminen	1 100	24
Työtoiminta (työosuusraha)	700	15
Valmentava ja kuntouttava toiminta (arvio N=11)	2 800	61
Työllistämispalvelut yhteensä (arvio N=11)	4 600	100

Taulukko 19: Työllistymisen monipalvelukeskusten asiakkaat työssä tai toimenpiteessä yksiköiden ulkopuolella 31.12.2003.

	31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Työsuhteinen työllistäminen edelleen sijoitettuna	20	57
Avotyötoiminta	12	34
Muut palvelut (n=7)	3	9
Yhteensä (n=7)	35	100
Yhteensä (arvio N=11)	50-60	

⁶⁷ Sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteinen työllistäminen (entinen suojatyö, ilman työllistämistä- tai yhdistelmätukia) ja työllistämistukien (työllistämistä- tai yhdistelmätuki) avulla tapahtuva työllistäminen. Sisältää työsuhteisen työllistämisen edelleen sijoitettuna.

⁶⁸ Kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien ja sosiaalihuollon työtoiminta. Sisältää avotyötoiminnan.

⁶⁹ Työharjoittelu / työelämävalmennus, Kelan työhön valmennus, työkokeilu, kuntouttava työtoiminta...

Taulukko 20: Työllistymisen monipalvelukeskusten työsuhteisen työllistämisen ja työtoiminta-asiakkaiden arvioitua pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt 31.12.2003.

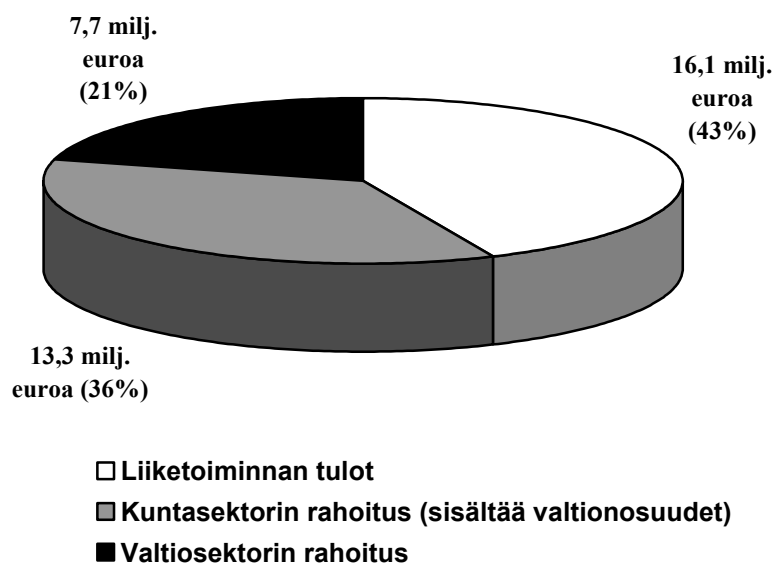
	Arvioitu pääasiallisten heikon työmarkkina-aseman syiden jakauma 31.12.2003 (%-osuus, 1 syy / henkilö)							
	Kehitys- vamma	Mielen- terveys- ongelma	Tuki- elin- vamma	Aisti- vamma	Muu sai- raus ⁷⁰	Muuten vajaa- kuntoi- nen ⁷¹	Muuten heikko työmark- kina- asema	Yht.
Työsuhteinen työllistäminen yhteensä ⁷²	3	3	3	1	1	0	89	100
Työtoiminta yhteensä ⁷³	24	20	0	0	6	7	43	100

Taulukko 21: Työllistymisen monipalvelukeskusten toiminnan rahoitus vuonna 2003.

	Toiminnan rahoitus vuonna 2003 (milj. euroa)	
Liiketoiminnan tulot (n=9) (muu kuin työllistämispalveluiden myynti)	13,15	
Julkinen rahoitus yhteensä (n=7) (tuki ja / tai työllistämispalveluiden ostot)	13,40	
<i>Kuntasektorin rahoitus⁷⁴</i>	8,49	
<i>Valtiosektorin rahoitus</i> (<i>Työhallinto, ESR, RAY, Kela...</i>)	4,91	
Rahoitus yhteensä (n=7-9)	26,55	%
Liiketoiminnan tulot	16,1	43
Julkinen rahoitus yhteensä	21,0	57
<i>Kuntasektorin rahoitus</i>	13,3	36
<i>Valtiosektorin rahoitus</i> (arvio N=11)	7,7	21
Rahoitus yhteensä (arvio N=11)	37,1	100

⁷⁰ MS, epilepsia...⁷¹ Päihdeongelma, sosiaaliset syyt (ks. kpl 2.1.)⁷² Sisältää työsuhteinen työllistäminen edelleen sijoitettuna –palvelun piirissä olleita. Kysymykseen vastasi 3-8 yksikköä, vastaukset sis. 163 henkilön tiedot.⁷³ Sisältää avotyötoiminnassa olleita. Kysymykseen vastasi 3-8 yksikköä, vastaukset sis. 149 henkilön tiedot.⁷⁴ Kunnan välittömästi ylläpitämän yksikön kohdalla kunnalle toiminnasta aiheutuneet välittömät kustannukset (lisättyinä mahdollisella tulovirralla muille kunnille myydyistä työllistämispalveluista). Sisältää valtionosuudet.

Kuvio 5: Työllistymisen monipalvelukeskusten toiminnan rahoitus v. 2003

5 KEHITYSVAMMAISTEN TYÖTOIMINTAYKSIKÖT

Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiksi luokiteltujen yksiköiden vastauksia saatiin kaikkiaan 84. Kehitysvammaisten työtoimintayksiköitä, joiden merkittävin ja yksikkötyypin määrittävä toimintamuoto on kehitysvammaisten työtoiminta, löytynee maastamme kaikkiaan 150 - 200. Työtoimintayksiköiden lisäksi toiminnassa on huomattava määrä kehitysvammaisten päivätoimintayksiköitä, joiden palveluihin voi kuulua myös työtoimintaa päivätoiminnan ollessa kuitenkin merkittävin – yksikkötyypin määrittävä – palvelumuoto. Toisin kuin tuotannollisten työkeskusten ja työllistymisen monipalvelukeskusten kohdalla, käytävissä ei ole tietoa kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden kokonaismäärän edellä mainittua vaihteluväliä tarkempaa arviointia varten. Voidaan kuitenkin olla suhteellisen varmoja siitä, että todellinen yksikkömäärä on 150 - 200 yksikön välillä. Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiksi erillisinä tarkasteltuna määrittyviä yksiköitä tai toimipisteitä sisältyy työllistymisen monipalvelukeskuksiin ja tuotannollisiin työkeskuksiin. Arviona kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden kokonaismäärästä käytetään jatkossa 150 yksikköä (arvio N=150), eli esitetyn vaihteluvälin alarajaa.

Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden ylläpitäjätahoista⁷⁵ kunta oli merkittävin 73 prosentin osuudella. Kuntayhtymien yksiköiden osuus oli 19 prosenttia. Vastanneiden joukossa oli myös 2 yksityishenkilöiden omistamaa kehitysvammaisten työtoimintaa pääasiallisena palvelunaan tarjoavaa yritystä: yksi osakeyhtiö ja yksi avoin yhtiö. Vastanneista 85 yksiköstä kaksi toimi säätiömuodossa tai oli säätiön ylläpitämä. (Taulukko 22)

Kehitysvammaisten työtoimintayksikön asiakkaat ovat tyypillisesti kotoisin yhdestä, yleensä toimintaa ylläpitävästä, kunnasta. Kunnallisissa yksiköissä ostopalveluiden määrä oli vähäinen. Kuntayhtymien ja yksityisten ylläpitäjätahojen yksiköillä asiakkaita oli usein useammasta kunnasta. Asiakkaiden kotikuntaa tarkastelleeseen kysymykseen vastanneet 79 yksikköä ilmoittivat kaikkiaan 163 asiakkaiden kotikuntaa. Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden perustamisvuosien keskiarvo oli 1987. Yksiköitä on perustettu suhteellisen tasaisesti. Vastanneista yksiköistä 19 prosenttia oli perustettu 1970-luvulla, 40 prosenttia 1980-luvulla, 33 prosenttia 1990-luvulla ja 8 prosenttia vuosina 2000 - 2003 (n=52).

Kehitysvammaisten työtoimintayksiköillä oli 31.12.2003 kaikkiaan arviolta 5 200 asiakasta työtoiminnassa, työsuhteeseen työllistettyinä ja valmentavan ja kuntouttavan toiminnan piirissä (arvio N=150). Heistä 87 prosenttia oli työtoiminnassa, eli toiminta oli voimakkaasti työtoimintaan painottunutta. Työsuhteeseen työllistettyjä oli 2 prosenttia asiakkaista. Valmentavan ja kuntouttavan toiminnan, kuten päivätoiminta, tuettu työllistyminen, työharjoittelu / työelämävalmennus ja työkokeilu, asiakkaita oli yhteensä 11 prosenttia asiakkaiden kokonaismäärästä. Kehitysvammaisten työtoimintayksikön asiakasmäärä oli keskimäärin 35 henkilöä. Mediaaniyksiköllä asiakkaita oli 30. Toimihenkilöitä, kuntoutustyöntekijöitä jne. yksiköissä oli vuoden 2003 lopussa yhteensä arviolta 740. Työllistämispalveluiden kohderyhmään kuulumatonta (toimihenkilöt, kuntoutustyöntekijät...) työntekijää kohti kehitysvammaisten työtoimintayksiköissä oli keskimäärin 7,1 asiakasta. Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden ulkopuolella toteutetuissa palveluissa (työsuhteinen työ edelleen sijoitettuna, avotyötoi-

⁷⁵ Ylläpitäjä tarkoittaa merkittävintä ylläpitäjää, esimerkiksi OY -muodossa toimivan yksikön kohdalla suurinta osakkeenomistajaa. Kunta- ja kuntayhtymä -vaihtoehdot tarkoittavat välitöntä ylläpitäjää / omistajaa, lisäksi kunnat voivat toimia taustayhteisöinä esim. säätiömuodossa toimivien yksiköiden taustalla.

minta...) oli kaikkiaan 1 100 henkilöä v. 2003 lopussa (arvio N=150), eli 21 prosenttia asiakkaista. Kaikkiaan 76 prosentissa yksiköistä oli asiakkaita avotyötoiminnassa, työkokeilussa jne. yksikön ulkopuolella (n=85). (Taulukot 23 ja 27)

Harvoista työsuhteeseen työllistetyistä (työsuhde työtoimintayksikköön) asiakkaista 63 prosenttia oli vuoden 2003 päättyessä työllistyneenä työllistämisen- tai yhdistelmätuen avulla. Työtoiminta-asiakkaista 91 % oli kehitysvammaisten työtoiminta – palvelun asiakkaita⁷⁶. Valmentavan ja kuntouttavan toiminnan palveluista merkittävimpiä olivat päivätoiminta: 49 % kaikista valmentavan ja kuntouttavan toiminnan asiakkaista, tuettu työllistyminen: 28 %, työharjoittelu tai työelämävalmennus: 8 % ja työkokeilu: 6 %. (Taulukot 24-26)

Kehitysvammaisten työtoimintayksiköissä toteutui arviolta 823 000 asiakkaan työ- / työtoiminta- / valmentavan ja kuntouttavan toiminnan päivää vuonna 2003 (arvio N=150), joista 93 prosenttia työtoiminnassa. Toteutuneiden työpäivien kautta tarkasteltuna työtoiminnan merkitys oli suurempi kuin tietyn tarkasteluhetken asiakasmääriä tarkastellen⁷⁷. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että työtoiminta-asiakkailla toteutui keskimäärin enemmän työpäiviä kuin muissa palvelumuodoissa⁷⁸. Edelleen olettaen vuoden lopun asiakasmäärän vastaavan tilannetta keskimäärin vuoden aikana, voidaan arvioida työtoiminta-asiakkaiden toteutuneiden työtoimintapäivien määräksi keskimäärin 169 päivää vuodessa. (Taulukko 28)

Kaikki kehitysvammaisten työtoimintayksiköt harjoittivat kehitysvammaisten työtoimintaa, jonka olemassaolo oli ehdoton edellytys yksikön ko. kategoriaan kuulumiselle. Tuettu työllistyminen palvelun olemassa olosta raportoi 22 % vastanneista. Valmentavan ja kuntouttavan toiminnan palveluita harjoitti, enemmän tai vähemmän, 60 prosenttia vastanneista yksiköistä. Yksittäisten palveluiden kohdalla on syytä huomioida päivätoiminta: harjoitti 28 % vastanneista, työharjoittelu tai työelämävalmennus: 21 % ja työkokeilu: 19 %.

Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden työtoiminta-asiakkaiden arvioidut pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt painottuivat voimakkaasti kehitysvammaisuuteen – heitä oli 91 prosenttia asiakkaista (31.12.2003). Loput olivat lähinnä mielenterveyskuntoutujia⁷⁹. (Taulukko 29)

Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden kokonaisrahoitus oli arviolta 32,7 miljoonaa euroa vuonna 2003 (arvio N=150). Julkisen (kunta- ja valtio⁸⁰-) sektorin osuus rahoituksesta (=julkisen kustannus yksiköiden toiminnasta) oli 28,6 miljoonaa euroa. Julkinen rahoitus toteutui tukena ja / tai työllistämispalveluiden ostojen kautta⁸¹. Kunnat rahoittivat yksiköitä – tai niiden välittömät kustannukset itse tyypillisesti ylläpitämiensä kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden toiminnasta olivat – yhteensä 28,3 miljoonalla eurolla vastaten 86 prosentin

⁷⁶ Huomaa, että esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien työtoiminta – palvelun piirissä olevien asiakkaiden todellisuudessa merkittävin heikon työmarkkina-aseman syy *ei välttämättä* ole palveluluokittelun ja diagnosoidun vamman / sairauden mukainen syy (tässä mielenterveysongelma).

⁷⁷ Toiminnan piirissä kaikkiaan vuoden 2003 lopussa olleista vajaakuntoisista 87 % oli työtoiminnassa (taulukko 23).

⁷⁸ Olettaen, että asiakasmäärien suhde 31.12.2003 on sama kuin vuoden aikana keskimäärin.

⁷⁹ Huomaa, että mahdollinen diagnosoitu vamma / sairaus *ei välttämättä* ole merkittävin heikon työmarkkina-aseman syy.

⁸⁰ Valtiosektoriin kuuluvaksi lasketaan tässä mm. Työhallinto, Raha-automaattiyhdistys, Euroopan sosiaalirahasto ja Kansaneläkelaitos. Valtiosektorin rahoitus sisältää työhallinnon työllistämisen- ja yhdistelmätukia, ESR - ja RAY -rahoitusta, korvauksia Kelan työhönvalmennuksen järjestämisestä, korvauksia työkokeiluista yms.

⁸¹ Julkinen rahoitus = julkinen kustannus = kunnan välittömästi ylläpitämän yksikön kohdalla yksikön toiminnan kustannus. Kuntayhtymien ja yksityisten ylläpitäjien yksiköissä julkinen rahoitus on korvausta työllistämispalveluiden hankinnasta (os-topalvelut), jolloin julkinen rahoitus ei (yleensä) ole sama kuin yksikön toiminnan kustannus.

osuudesta yksiköiden kokonaisrahoituksessa⁸². Kaikki vastanneet yksiköt saivat rahoitusta kunnilta. Näin tietysti kuuluu olla, sillä yksikkötyyppin määrittävän työtoiminnan järjestämisvastuu kuuluu kunnille. Valtiosektorin toimijat rahoittivat yksiköiden toimintaa arviolta 0,3 miljoonalla eurolla vuonna 2003 vastaten yhdestä sadasosasta kokonaisrahoituksessa. Valtiosektorin vähäinen – siis valtionosuuksia huomioimatta - rahoitusosuus oli käytännössä työhallinnon työllistämisen- ja yhdistelmätukia sekä RAY-projektirahoitusta. Loput 4,1, miljoonaa euroa – 13 prosenttia kokonaisrahoituksesta - olivat liiketoiminnan tuloja⁸³. Liiketoiminnan tulot olivat keskimäärin 27 000 euroa / yksikkö ja mediaaniyksiköllä 8 000 euroa (n=26). Julkisen sektorin toimijoilta saatujen liiketoiminnan tulojen osuutta ei tässä tutkimuksessa selvitetty. Kehitysvammaisten työtoimintayksiköissä vuonna 2003 toteutuneen asiakkaan työ-, työtoiminta- yms. päivän julkiseksi yksikkökustannukseksi voidaan arvioida keskimäärin 34,8 euroa. Kuntien näkökulmasta kustannus oli keskimäärin 34,4 euroa päivässä. (Taulukko 30, kuvio 6)

Taulukko 22: Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden ylläpitäjätahot 31.12.2003.

	Välitön ylläpitäjätaho 31.12.2003 (%-osuudet)
Kunta	73
Kuntayhtymä	19
Järjestö / yhdistys / säätiö	6
Muu ylläpitäjä	2
	n= 85 (N=150)

⁸² Kuntien rahoitusosuuteen sisältyy sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuus, joka vuonna 2003 kattoi 28,1 prosenttia toteutuneista kuntien ko. sektoreiden kustannuksista.

⁸³ Liiketoiminnan tulot ovat tuotannollisen toiminnan tuloja, eivät tuloja työllistämisen- tai työllistymistä tukevien palveluiden (työsuhteinen työllistäminen, työtoiminta, kuntouttava työtoiminta, tuettu työllistyminen...) myynnistä.

Taulukko 23: Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden harjoittamat työllistämispalvelut sekä toimihenkilöiden, kuntoutustyöntekijöiden jne. määrä 31.12.2003.

	Työntekijät / asiakkaat 31.12.2003 (henkilöä)	
Työsuhteinen työllistäminen ⁸⁴ (n=85)	46	
Työtoiminta ⁸⁵ (työosuusraha, n=83-84)	2 521	
Valmentava ja kuntouttava toiminta ⁸⁶ (sis. tuetun työllistämisen, n=77-85)	316	
Työllistämispalvelut yhteensä (n=77-85)	2 883	
		%
Työsuhteinen työllistäminen	80	2
Työtoiminta (työosuusraha)	4 550	87
Valmentava ja kuntouttava toiminta (arvio N=150)	590	11
Työllistämispalvelut yhteensä (arvio N=150)	5 220	100
Toimihenkilöt, kuntoutustyöntekijät jne. yhteensä ⁸⁷ (arvio N=150)	740	
Henkilöstö ja asiakkaat yhteensä (arvio N=150)	5 960	

Taulukko 24: Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden harjoittaman työsuhteisen työllistämistoiminnan jakauma 31.12.2003.

	Vastanneet n=85 yksikköä 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteinen työllistäminen ⁸⁸	17	37
Työllistämis- ja yhdistelmätukien avulla	29	63
Työsuhteinen työllistäminen yhteensä ⁸⁹	46	100

⁸⁴ Sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteinen työllistäminen (entinen suojatyö, ilman työllistämis- tai yhdistelmätukia) ja työllistämistukien (työllistämis- tai yhdistelmätuki) avulla tapahtuva työllistäminen. Sisältää työsuhteisen työn edelleen sijoitettuna. Erittely taulukossa 24.

⁸⁵ Kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien ja sosiaalihuollon työtoiminta. Sisältää avotyötoiminnan. Erittely taulukossa 25.

⁸⁶ Työharjoittelu / työelämävalmennus, Kelan työhön valmennus, työkokeilu, kuntouttava työtoiminta... Erittely taulukossa 26.

⁸⁷ Toimihenkilöt, työnjohtajat, kuntoutustyöntekijät ja kohderyhmään kuulumattomina palkatut tuotantotyöntekijät.

⁸⁸ Entinen suojatyö, ilman työllistämis- ja yhdistelmätukia.

⁸⁹ Sisältää työsuhteisen työllistämisen edelleen sijoitettuna.

Taulukko 25: Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden harjoittaman työtoiminnan jakauma 31.12.2003.

	Vastanneet n=83-84 yksikköä 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Kehitysvammaisten työtoiminta	2 290	91
Mielenterveyskuntoutujien työtoiminta	216	8
Sosiaalihuollon työtoiminta	15	1
		100
Työtoiminta yhteensä ⁹⁰	2 521	

Taulukko 26: Kehitysvammaisten työtoimintayksiköissä harjoitetun valmentavan ja kuntouttavan toiminnan jakauma 31.12.2003.

	Vastanneet n=77-85 yksikköä 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Päivätoiminta	155	49
Tuettu työllistyminen	87	28
Työharjoittelu / työelämävalmennus	26	8
Työkokeilu	18	6
Kuntouttava työtoiminta	14	4
Muu toiminnot / palvelut ⁹¹	16	5
		100
Valmentava ja kuntouttava toiminta yhteensä	316	

Taulukko 27: Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden asiakkaat yksiköiden ulkopuolella 31.12.2003.

	31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Työsuhteinen työ edelleen sijoitettuna	9	1
Avotyötoiminta	590	97
Muut palvelut	11	2
(n=81-83)		100
Yhteensä (n=81-83)	610	
Yhteensä (arvio N=150)	1 100	

⁹⁰ Sisältää avotyötoiminnan⁹¹ Työllistymisprojektit, työkyvyn arvioinnit, valmentava / ohjaava koulutus, yhdyskuntapalvelu.

Taulukko 28: Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden asiakkaiden toteutuneiden työ- / työtoiminta- yms. päivien määrä vuonna 2003.

	Toteutuneet työ- / työtoiminta- yms. päivät vuonna 2003 ⁹² (pv, arvio N=150)	
		%
Työsuhteinen työllistäminen ⁹³	9 000	1
Työtoiminta (työosuusraha) ⁹⁴	768 000	93
Muu valmentava ja kuntouttava toiminta (sis. tuettu työllistyminen)	46 000	6
Yhteensä	823 000	100

Taulukko 29: Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden työsuhteeseen työllistettyjen ja työtoiminta-asiakkaiden arvioidut pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt 31.12.2003.

	Arvioitu pääasiallisten heikon työmarkkina-aseman syiden jakauma 31.12.2003 (%-osuus, 1 syy / henkilö)							Yht.
	Kehitys- vamma	Mielen- terveys- ongelma	Tuki- elin- vamma	Aisti- vamma	Muu sairaus ⁹⁵	Muuten vajaa- kuntoi- nen ⁹⁶	Muuten heikko työmark- kina- asema	
Työsuhteinen työllistäminen yhteensä ⁹⁷	17	5	14	0	8	3	53	100
Työtoiminta yhteensä ⁹⁸	91	9	0	0	0	0	0	100

⁹² Työsuhteinen työllistäminen: päivät, joilta maksettu palkkaa, työtoiminta: päivät, joilta maksettu työosuusraha, valmentava ja kuntouttava toiminta: toteutuneiden toimintapäivien määrä.

⁹³ Sisältää työsuhteisen työllistämisen edelleen sijoitettuna.

⁹⁴ Sisältää avotyötoiminnan

⁹⁵ MS, epilepsia...

⁹⁶ Päihdeongelma, sosiaaliset syyt (ks. kpl 2.1.)

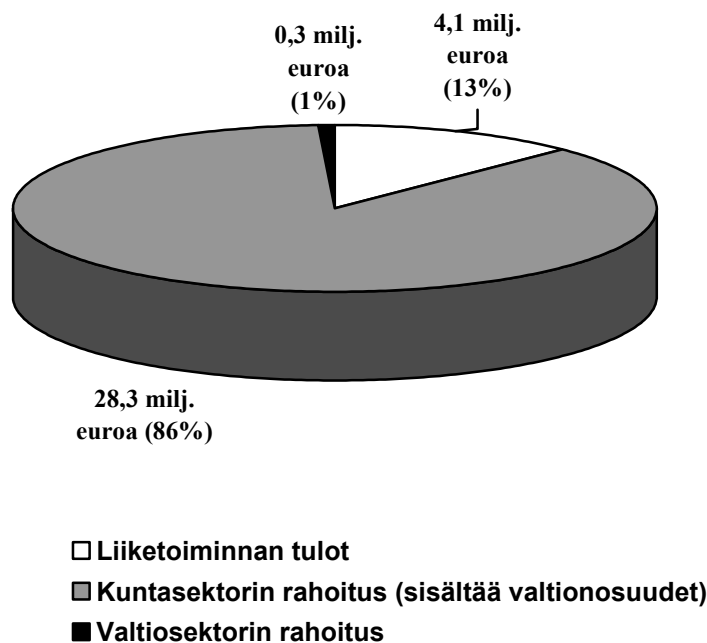
⁹⁷ Sisältää työsuhteisessa työssä edelleen sijoitettuna olleita. Kysymykseen vastasi 82-85 yksikköä, vastaukset sis. 36 henkilön tiedot.

⁹⁸ Sisältää avotyötoiminnassa olleita. Kysymykseen vastasi 75-82 yksikköä, vastaukset sis. 2 275 henkilön tiedot.

Taulukko 30: Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden toiminnan rahoitus vuonna 2003.

	Toiminnan rahoitus vuonna 2003 (milj. euroa)	
Liiketoiminnan tulot (n=26) (muu kuin työllistämispalveluiden myynti)	0,71	
Julkinen rahoitus yhteensä (n=34-85) (tuki ja / tai työllistämispalveluiden ostot)	7,71	
<i>Kuntasektorin rahoitus</i> ⁹⁹	7,57	
<i>Valtiosektorin rahoitus</i> (Työhallinto, ESR, RAY, Kela...)	0,14	
Rahoitus yhteensä (n=26-85)	8,42	
		%
Liiketoiminnan tulot	4,1	13
Julkinen rahoitus yhteensä	28,6	87
<i>Kuntasektorin rahoitus</i>	28,3	86
<i>Valtiosektorin rahoitus</i> (arvio N=150)	0,3	1
Rahoitus yhteensä (arvio N=150)	32,7	100

Kuvio 6: Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden toiminnan rahoitus (2003)

⁹⁹ Kunnan välittömästi ylläpitämän yksikön kohdalla kunnalle toiminnasta aiheutuneet välittömät kustannukset (lisättyinä mahdollisella tulovirralla muille kunnille myydyistä työllistämispalveluista).

6 MIELENTERVEYSKUNTOUTUJIEN TYÖTOIMINTAYKSIKÖT

Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiksi määriteltyjä vastauksia saatiin kaikkiaan 12. Vastaukset edustivat yhteensä 18 eri kunnissa sijaitsevaa tuotannollista toimintaa harjoittavaa yksikköä tai toimipistettä. Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden, joiden yksikkötyypin määrittävä toimintamuoto on mielenterveyskuntoutujien työtoiminta, kokonaismäärä on tuskin kovinkaan paljoa saatuja vastauksia suurempi. Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiksi erillisinä tarkasteltuina määrittyviä yksiköitä sisältyy myös työllistymisen monipalvelukeskuksiin ja tuotannollisiin työkeskuksiin. Arviona mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden kokonaismäärästä käytetään jatkossa 18 yksikköä (N=18), joka on saatujen vastausten määrä ja näin ollen yksikkötyypin kentän ehdoton minimikoko. Koska kentän koko on arvioitu minimitasolle, arvioidut koko kentän työntekijämäärä-, rahoitus- yms. luvut ovat todennäköisesti alimitoitettuja.

Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden välittömistä ylläpitäjätahoista¹⁰⁰ järjestö / yhdistys / säätiö oli merkittävin 44 prosentin osuudella. ”Muu ylläpitäjä” tarkoittaa tässä yksityistä Oy:tä, joiden osuus oli 37 prosenttia. Monet kunnalliset yksiköt harjoittivat myös kehitysvammaisten työtoimintaa, mutta mielenterveyskuntoutujien työtoiminnan suurempi merkitys toiminnassa määritteli ne tähän luokkaan. (Taulukko 31)

Kunnallisissa yksiköissä asiakkaat olivat tyypillisesti kotoisin yhdestä, toimintaa ylläpitävästä, kunnasta. Muiden ylläpitäjien yksiköillä oli asiakkaita useammasta kunnasta. Asiakkaiden kotikuntaa koskevaan kysymykseen vastanneet 13 yksikköä ilmoittivat kaikkiaan 59 asiakkaiden kotikuntaa. Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden perustamisvuosien keskiarvo oli 1994. Kahta lukuun ottamatta yksiköt oli perustettu 1990-luvulla tai sen jälkeen (n=14).

Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköillä oli yhteensä 613 asiakasta työtoiminnassa sekä valmentavan ja kuntouttavan toiminnan piirissä (31.12.2003, n=N=18). Heistä 58 prosenttia oli työtoiminnassa. Merkillepantavaa oli, että yksiköissä ei ollut lainkaan työsuhteeseen työllistettyjä asiakkaita. Valmentavan ja kuntouttavan toiminnan, kuten päivätoiminta, kuntouttava työtoiminta, tuettu työllistyminen ja mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus, osuus oli yhteensä 42 % kaikista asiakkaista. Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköillä oli keskimäärin 34 asiakasta. Mediaaniyksiköllä asiakkaita oli 33. Toimihenkilöitä, kuntoutustyöntekijöitä jne. yksiköillä oli yhteensä 190 (31.12.2003). Työllistämispalveluiden kohderyhmään kuulumatonta (toimihenkilöt, kuntoutustyöntekijät...) työntekijää kohti mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköissä oli keskimäärin 3,2 asiakasta. Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden ulkopuolella toteutettavien palveluiden kuten avotyötoiminta ja työkokeilu, piirissä oli 13 prosenttia asiakkaista (arvio N=18). Kaikkiaan 24 prosentilla yksiköistä oli asiakkaita avotyötoiminnassa jne. yksikön ulkopuolella (n=17). (Taulukot 32 ja 35)

¹⁰⁰ Ylläpitäjä tarkoittaa merkittävintä ylläpitäjää, esimerkiksi OY -muodossa toimivan yksikön kohdalla suurinta osakkeenomistajaa. Kunta- ja kuntayhtymä -vaihtoehdot tarkoittavat välitöntä ylläpitäjää / omistajaa, lisäksi kunnat voivat toimia taustayhteisöinä esim. säätiömuodossa toimivien yksiköiden taustalla.

Työtoiminta-asiakkaista 95 % oli mielenterveyskuntoutujien työtoiminta –palvelun asiakkaita¹⁰¹. Muun valmentavan ja kuntouttavan toiminnan palveluista merkittävimpiä olivat päivätoiminta: 66 % kaikista valmentavan ja kuntouttavan toiminnan asiakkaista, kuntouttava työtoiminta: 15 %, tuettu työllistyminen: 9 % ja mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus (Kela): 6 %. (Taulukot 33 - 34)

Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköissä toteutui arviolta 60 000 asiakkaan työ- / työtoiminta- / muun valmentavan ja kuntouttavan toiminnan päivää vuonna 2003 (arvio N=18), joista 91 prosenttia työtoiminnassa. Toteutuneiden työ- yms. päivien kautta tarkasteltuna työtoiminnan merkitys oli paljon suurempi kuin tietyn tarkasteluhetken työntekijä- / asiakasmääriä tarkastellen¹⁰². Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että työtoiminta-asiakkailta toteutui keskimäärin paljon enemmän työpäiviä kuin valmentavan ja kuntouttavan toiminnan palveluissa¹⁰³. Edelleen olettaen vuoden lopun asiakasmäärän vastaavan tilannetta keskimäärin vuoden aikana, voidaan työtoiminta-asiakkaiden toteutuneiden työtoimintapäivien määräksi arvioida keskimäärin 154 päivää vuodessa. (Taulukko 36)

Kaikki mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköt harjoittivat mielenterveyskuntoutujien työtoimintaa, jonka olemassaolo oli edellytys yksikön ko. yksikkötyyppiin kuulumiselle. Tuettua työllistymistä raportoi harjoittaneensa 11 prosenttia yksiköistä vastanneista. Muita valmentavan ja kuntouttavan toiminnan piiriin kuuluvia palveluita harjoitti - enemmän tai (yleensä) vähemmän – 33 prosenttia vastanneista. Yksittäisten palveluiden kohdalla on syytä huomioida päivätoiminta ja kuntouttava työtoiminta, joita molempia harjoitti 22% vastanneista yksiköistä.

Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden työtoiminta-asiakkaiden arvioidut pääasialliset heikon työmarkkina-aseman painoutuivat voimakkaasti mielenterveysongelmiin: 96 prosenttia oli mielenterveyskuntoutujia¹⁰⁴. (Taulukko 37)

Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden kokonaisrahoitus oli arviolta 2,04 miljoonaa euroa vuonna 2003 (arvio N=18). Julkisen (kunta- ja valtio¹⁰⁵-) sektorin osuus rahoituksesta (=julkisen kustannus yksiköiden toiminnasta) oli 1,75 miljoonaa. Julkinen rahoitus toteutui tukena ja / tai työllistämispalveluiden ostojen kautta¹⁰⁶. Kunnat rahoittivat mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden toimintaa 1,22 miljoonalla eurolla vuonna 2003 vastaten 60 prosentin osuudesta yksiköiden kokonaisrahoituksessa¹⁰⁷. Vastanneista yksiköistä 89

¹⁰¹ Huomaa, että esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien työtoiminta –palvelun piirissä olevien asiakkaiden todellisuudessa merkittävien heikon työmarkkina-aseman syy *ei välttämättä* ole palveluluokittelun ja diagnosoidun vamman / sairauden mukainen syy (tässä mielenterveysongelma).

¹⁰² Toiminnan piirissä kaikkiaan vuoden 2003 lopussa olleista asiakkaista 58% oli työtoiminnassa (taulukko 32).

¹⁰³ Olettaen, että eri työllistämispalveluiden asiakasmäärien suhde vuoden lopussa on sama kuin vuoden aikana keskimäärin. Toisaalta myös yksiköiden ilmoittamat valmentavan ja kuntouttavan toiminnan toteutuneiden työpäivien määrät olivat osin puutteellisia, mikä myös osaltaan selittää eroa.

¹⁰⁴ Huomaa, että mahdollinen diagnosoitu vamma / sairaus *ei välttämättä* ole merkittävien heikon työmarkkina-aseman syy.

¹⁰⁵ Valtiosektoriin kuuluvaksi lasketaan tässä mm. Työhallinto, Raha-automaattiyhdistys, Euroopan sosiaalirahasto ja Kansaneläkelaitos. Valtiosektorin rahoitus sisältää työhallinnon työllistämisen- ja yhdistelmätukia, ESR - ja RAY –rahoitusta, korvauksia Kelan työhönvalmennuksen järjestämisestä, korvauksia työkokeiluista yms.

¹⁰⁶ Julkinen rahoitus = julkinen kustannus = kunnan välittömästi ylläpitämän yksikön kohdalla yksikön toiminnan kustannus. Kuntayhtymien ja yksityisten ylläpitäjien yksiköissä julkinen rahoitus on korvausta työllistämispalveluiden hankinnasta (ostopalvelut), jolloin julkinen rahoitus ei (yleensä) ole sama kuin yksikön toiminnan kustannus.

¹⁰⁷ Kuntien rahoitusosuuteen sisältyy sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuus, joka vuonna 2003 kattoi 28,1 prosenttia toteutuneista kuntien ko. sektoreiden kustannuksista.

prosenttia sai rahoitusta kunnilta. Valtiosektorin toimijat rahoittivat yksiköiden toimintaa arviolta 0,53 miljoonalla eurolla vuonna 2003. Valtiosektorin rahoitusosuus – valtionosuuksia siis huomioimatta - oli käytännössä sekä RAY- ja ESR –projektirahoitusta sekä korvauksia mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennuksen (Kela) järjestämisestä. Valtiosektorin toimijoilta sai rahoitusta 39 prosenttia vastanneista yksiköistä. Loput 0,29 miljoonaa euroa – 14 prosenttia kokonaistuloista - olivat liiketoiminnan tuloja¹⁰⁸. Liiketoiminnan tulot olivat keskimäärin 16 100 euroa / yksikkö. Julkisen sektorin toimijoilta saatujen liiketoiminnan tulojen osuutta ei tässä tutkimuksessa selvitetty. Toteutunutta asiakkaan työ- / työtoiminta- / valmentavan ja kuntouttavan toiminnan päivää kohti yksiköiden kokonaisrahoitus (tulovirta) oli arviolta 34,0 euroa vuonna 2003¹⁰⁹. Tästä keskimäärin 4,8 euroa oli liiketoiminnan tuloja ja 29,2 euroa julkisen sektorin rahoitusta (kustannusta) suorana tukena ja työllistämispalveluostojen kautta. Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköissä v. 2003 toteutuneen asiakkaan työ-, työtoiminta- yms. päivän julkinen yksikkökustannus (-arvio) on siis 29,2 euroa / päivä ja kuntien näkökulmasta 20,3 euroa / päivä. (Taulukko 38, kuvio 7)

Taulukko 31: Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden ylläpitäjätahot 31.12.2003.

	Välitön ylläpitäjätaho 31.12.2003 (%-osuudet)
Kunta	17
Kuntayhtymä	0
Järjestö / yhdistys / säätiö	44
Muu ylläpitäjä (yksityinen Oy)	39
	n=18 (N=18)

¹⁰⁸ Liiketoiminnan tulot ovat tuotannollisen toiminnan tuloja, eivät tuloja työllistämistä tai työllistymistä tukevien palveluiden (työsuhteinen työllistäminen, työtoiminta, valmentava ja kuntouttava toiminta) myynnistä.

¹⁰⁹ Yksiköiden arvioitu kokonaisrahoitus (arvio N=18) jaettuna yksiköissä arviolta toteutuneiden asiakkaiden työ- / työtoiminta- / valmentavan ja kuntouttavan toiminnan päivien määrällä (arvio N=18).

Taulukko 32: Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden harjoittamat työllistämispalvelut sekä toimihenkilöiden, kuntoutustyöntekijöiden jne. määrä 31.12.2003.

	Työntekijät / asiakkaat 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Työsuhteinen työllistäminen ¹¹⁰	0	0
Työtoiminta ¹¹¹ (työosuusraha)	357	58
Valmentava ja kuntouttava toiminta ¹¹² (sis. tuetun työllistymisen) (n=N=18)	256	42
		100
Työllistämispalvelut yhteensä (n=N=18)	613	
Toimihenkilöt, kuntoutustyöntekijät jne. yhteensä ¹¹³ (n=N=18)	190	
Henkilöstö ja asiakkaat yhteensä (n=N=18)	803	

Taulukko 33: Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköissä harjoitetun työtoiminnan jakauma 31.12.2003.

	Vastanneet n=N=18 yksiköt 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Kehitysvammaisten työtoiminta	19	5
Mielenterveyskuntoutujien työtoiminta	338	95
Sosiaalihuollon työtoiminta	0	0
		100
Työtoiminta yhteensä ¹¹⁴	357	

¹¹⁰ Sosiaalihuoltolain mukainen työsuhteinen työllistäminen (entinen suojatyö, ilman työllistämistä- tai yhdistelmätyö) ja työllistämistukien (työllistämistä- tai yhdistelmätyö) avulla tapahtuva työllistäminen. Sisältää työsuhteisen työllistämisen edelleen sijoitettuna.

¹¹¹ Kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien ja sosiaalihuollon työtoiminta. Sisältää avotyötoiminnan. Erittely taulukossa 33.

¹¹² Työharjoittelu / työelämävalmennus, Kelan työhön valmennus, työkokeilu, kuntouttava työtoiminta... Erittely taulukossa 34.

¹¹³ Toimihenkilöt, työnjohtajat, kuntoutustyöntekijät ja kohderyhmään kuulumattomina palkatut tuotantotyöntekijät.

¹¹⁴ Sisältää avotyötoiminnan

Taulukko 34: Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköissä harjoitetun valmentavan ja kuntouttavan toiminnan jakauma 31.12.2003.

	Vastanneet n=N=18 yksiköt 31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Päivätoiminta (mielenterveyskuntoutujien)	168	66
Kuntouttava työtoiminta	39	15
Tuettu työllistyminen	23	9
Mielenterveyskuntoutujien työhönvalmennus (Kela)	15	6
Muu toiminnot / palvelut ¹¹⁵	11	4
		100
Valmentava ja kuntouttava toiminta yhteensä	256	

Taulukko 35: Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden asiakkaat yksiköiden ulkopuolella 31.12.2003.

	31.12.2003 (henkilöä)	
		%
Työsuhteinen työllistäminen edelleen sijoitettuna	0	0
Avotyötoiminta	66	92
Muut palvelut (n=17)	6	8
		100
Yhteensä (n=17)	72	
Yhteensä (arvio N=18)	75-80	

¹¹⁵ Työllistymisprojektit, työkyvyn arvioinnit, valmentava / ohjaava koulutus, työharjoittelu / työelämävalmennus, (muu) työhön valmennus, työkokeilu.

Taulukko 36: Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden asiakkaiden toteutuneiden työ- / työtoiminta- yms. päivien määrä vuonna 2003.

	Toteutuneet työ- / työtoiminta- yms. päivät vuonna 2003 ¹¹⁶ (pv, arvio N=18)	
		%
Työsuhteinen työllistäminen ¹¹⁷	0	0
Työtoiminta (työosuusraha) ¹¹⁸	54 800	91
Valmentava ja kuntouttava toiminta (sis. tuettu työllistyminen)	5 200	9
Työllistämispalvelut yhteensä	60 000	100

Taulukko 37: Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköihin työsuhteeseen työllistettyjen ja työtoiminta-asiakkaiden arvioitut pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt 31.12.2003.

	Arvioitu pääasiallisten heikon työmarkkina-aseman syiden jakauma 31.12.2003 (%-osuus, 1 syy / henkilö)							
	Kehitysvamma	Mielen- terveys- ongelma	Tuki- elin- vamma	Aisti- vamma	Muu sairaus ¹¹⁹	Muuten vajaa- kuntoi- nen ¹²⁰	Muuten heikko työmark- kina- asema	Yht.
Työtoiminta yhteensä ¹²¹	2,7	96,1	0	0,3	0,3	0,3	0,3	100

¹¹⁶ Työsuhteinen työllistäminen: päivät, joilta maksettu palkkaa, työtoiminta: päivät, joilta maksettu työosuusrahaa, valmentava ja kuntouttava toiminta: toteutuneiden toimintapäivien määrä.

¹¹⁷ Sisältää työsuhteisen työllistämisen edelleen sijoitettuna.

¹¹⁸ Sisältää avotyötoiminnan

¹¹⁹ MS, epilepsia...

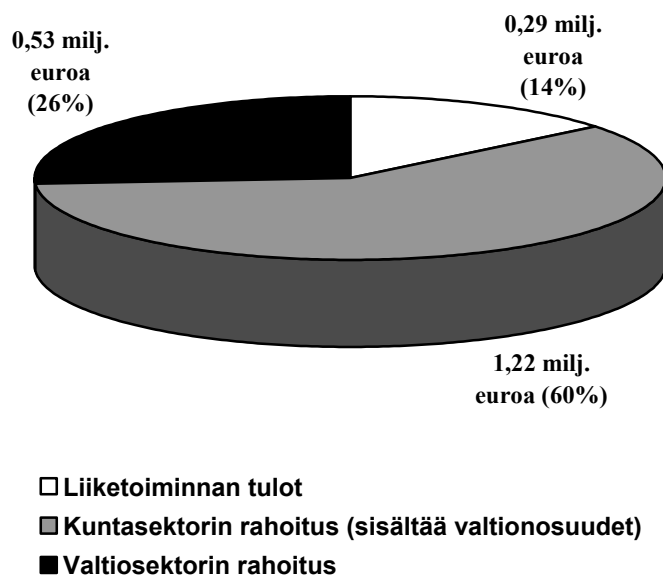
¹²⁰ Päihdeongelma, sosiaaliset syyt (ks. kpl 2.1.)

¹²¹ Sisältää avotyötoiminnassa olleita. Kysymykseen vastasi 17 yksikköä, vastaukset sis. 333 henkilön tiedot.

Taulukko 38: Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden toiminnan rahoitus vuonna 2003.

	Toiminnan rahoitus vuonna 2003 (milj. euroa)	
Liiketoiminnan tulot (n=7) (muu kuin työllistämispalveluiden myynti)	0,11	
Julkinen rahoitus yhteensä (n=7-18) (tuki ja / tai työllistämispalveluiden ostot)	1,00	
<i>Kuntasektorin rahoitus</i> ¹²²	0,50	
<i>Valtiosektorin rahoitus</i> (Työhallinto, ESR, RAY, Kela...)	0,50	
Rahoitus yhteensä (n=7-18)	1,11	%
Liiketoiminnan tulot	0,29	14
Julkinen rahoitus yhteensä	1,75	86
<i>Kuntasektorin rahoitus</i>	1,22	60
<i>Valtiosektorin rahoitus</i> (arvio N=18)	0,53	26
Rahoitus yhteensä (arvio N=18)	2,04	100

Kuvio 7: Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden toiminnan rahoitus (2003)

¹²² Kunnan välittömästi ylläpitämän yksikön kohdalla kunnalle toiminnasta aiheutuneet välittömät kustannukset (lisättyinä mahdollisella tulovirralla muille kunnille myydyistä työllistämispalveluista).

7 MIELENTERVEYSKUNTOUTUJIIEN KLUBITALOT

Mielenterveyskuntoutujien klubitaloilta saatiin kaikkiaan 14 vastausta, joista 13 oli ns. Fountain House klubitaloja. Fountain House klubitalot ovat sitoutuneet noudattamaan kansainvälisiä Fountain House –klubitalo -standardeja ja kuuluvat Suomen Fountain House klubitalojen verkosto ry:een. Yksi vastaus edusti paljolti samankaltaista klubitalotoimintaa kuitenkin ilman sitoutumista Fountain House -standardeihin. Suomen Fountain House klubitaloverkostoon kuuluu kaikkiaan 18 klubitaloa. Näin ollen arviona mielenterveyskuntoutujien klubitalojen kokonaismäärästä käytetään jatkossa 19 klubitaloa (arvio N=19).

Mielenterveyskuntoutujien klubitalot ovat tyypillisesti yksityisten tahojen, järjestöjen, yhdistysten ja säätiöiden ylläpitämiä: välittömistä ylläpitäjätahoista¹²³ järjestö / yhdistys / säätiö oli merkittävin 86 prosentin osuudella. Vastanneiden joukossa oli lisäksi kaksi kunnallista klubitaloa. Klubitalojen taru maassamme alkoi 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Raportoidut klubitalojen perustamisvuodet vaihtelivat välillä 1995 - tarkasteluvuosi 2003, jona aikana klubitalojen määrä on tasaisesti kasvanut (n=14). (Taulukko 39)

Klubitalojen jäsenmääräksi 31.12.2003 voidaan arvioida 2 100 henkilöä (arvio N=19). Vastanneiden klubitalojen jäsenmäärät vaihtelivat 24 - 510 jäsenen välillä keskiarvon ollessa 112 ja mediaanin 76 jäsentä. Klubitalokäyntien määräksi vuonna 2003 voidaan arvioida 95 000 käyntikertaa (arvio N=19), eli jäsen kävi klubitalolla keskimäärin 45 kertaa vuodessa. Tutkimuksessa kysyttiin jäsenten kokonaismäärää, ei ”aktiivisten jäsenten” määrää. Suomen Fountain House klubitalojen verkosto ry:n vuoden 2003 toimintakertomuksen mukaan 16 verkoston klubitalolla oli vuonna 2003 kaikkiaan 2 207 jäsentä, joista 1 032 (47 %) oli aktiivisia jäseniä¹²⁴. Aktiivisesti klubitalolla käyvillä vuosittaisten käyntikertojen määrä onkin selvästi enemmän kuin 45 käyntikertaa. Klubitalojen palkatun henkilökunnan määrä on 70 henkilöä 31.12.2003 (arvio N=19), eli palkattua työntekijää kohti klubitaloissa oli 30 jäsentä. (Taulukot 40 - 41)

Klubitalojen siirtymätyöpaikkaohjelmien kautta hankituissa siirtymätyöpaikoissa työskenteli 31.12.2003 arviolta 70 jäsentä (arvio N=19). Työpäiviä siirtymätyöpaikoissa toteutui vuonna 2003 arviolta 2 300. Vuoden 2003 aikana siirtymätyöpaikoissa työskenteli arviolta 180 - 190 jäsentä. (Taulukot 40 - 41)

Mielenterveyskuntoutujien klubitalojen julkisen sektorin toimijoilta saaman rahoituksen määrä oli 3,54 miljoonaa euroa vuonna 2003 (arvio N=19). Kunnat rahoittivat klubitaloja 1,45 miljoonalla eurolla (41 %)¹²⁵ ja valtiosektorin toimijat 2,09 miljoonalla (59 %). Klubitalojen rahoitusrakenne oli hyvin yhteneväinen, rahoitusta koskeviin kysymyksiin vastanneista 14 klubitalosta kaikki saivat rahoitusta kunnilta ja RAY:ltä ja sen lisäksi kaksi klubitaloa sai vielä ESR-projektirahoitusta. Jäsenen käyntikerran julkinen yksikkökustannus oli arviolta 37,3 euroa vuonna 2003. Kuntien näkökulmasta keskimääräinen yksikkökustannus on 15,3 ja valtiosektorin toimijoiden (käytännössä lähinnä RAY:n) 22,0 euroa / käyntikerta. (Taulukko 42)

¹²³ Ylläpitäjä tarkoittaa merkittävintä ylläpitäjää, esimerkiksi OY –muodossa toimivan yksikön kohdalla suurinta osakkeenomistajaa. Kunta- ja kuntayhtymä –vaihtoehdot tarkoittavat välitöntä ylläpitäjää / omistajaa, lisäksi kunnat voivat toimia taustayhteisöinä esim. säätiömuodossa toimivien yksiköiden taustalla.

¹²⁴ Edellyttäneen käyntikertojen riittävää tiheyttä ja säännöllisyyttä...

¹²⁵ Kuntien rahoitusosuuteen sisältyy sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuus, joka vuonna 2003 kattoi 28,1 prosenttia toteutuneista kuntien ko. sektoreiden kustannuksista.

Taulukko 39: Mielenterveyskuntoutujien klubitalojen ylläpitäjätahot 31.12.2003.

	Välitön ylläpitäjätaho 31.12.2003 (%-osuudet)
Kunta	14
Järjestö / yhdistys / säätiö	86
	n=14 (N=19)

Taulukko 40: Mielenterveyskuntoutujien klubitalojen jäsenet ja siirtymätyöpaikkaohjelmat 31.12.2003.

	Jäseniä 31.12.2003				
	Yhteensä	Keski- määrin	Mediaani	Minimi	Maksimi
Klubitalot (n=13)	1 454	112	76	24	510
Siirtymätyöpaikoissa (n=12)	44	4	2	0 ¹²⁶	15
Klubitalot (arvio N=19)	2 100				
Siirtymätyöpaikoissa (arvio N=19)	70				

Taulukko 41: Mielenterveyskuntoutujien klubitalojen jäsenten käyntikerrat ja siirtymätyöpaikoissa toteutuneet työpäivät vuonna 2003.

	v. 2003 aikana (arvio N=19)
Jäsenten käyntikertoja klubitalolla	95 000
Siirtymätyöpaikoissa toteutuneet työpäivät	2 300

¹²⁶ Viidellä kysymykseen vastanneista 12 klubitalosta ei ollut lainkaan siirtymätyöpaikkoihin työllistyneitä jäseniä.

Taulukko 42: Mielenterveyskuntoutujien klubitalojen toiminnan rahoitus vuonna 2003.

	Toiminnan rahoitus vuonna 2003 (milj. euroa)	
		%
Kuntasektorin rahoitus ¹²⁷	1,07	41
Valtiosektorin rahoitus (Työhallinto, ESR, RAY, Kela...) (n=14)	1,54	59
Julkinen rahoitus yht. (n=14)	2,61	100
Kuntasektorin rahoitus	1,45	
Valtiosektorin rahoitus (arvio N=19)	2,09	
Julkinen rahoitus yht. (arvio N=19)	3,54	

¹²⁷ Kunnan välittömästi ylläpitämän yksikön kohdalla kunnalle toiminnasta aiheutuneet välittömät kustannukset (lisättyinä mahdollisella tulovirralla muille kunnille myydyistä työllistämispalveluista).

8 TUETUN TYÖLLISTYMISEN YKSIKÖT / PALVELUT

Tuetun työllistymisen yksikön / palvelun – tuetun työllistymisen työhönvalmennusta tuottavan toimijan - olemassaolosta raportoitiin kaikkiaan 29 vastauksessa. Raportoidut tuetun työllistymisen palvelut toimivat kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden (18), työllistymisen monipalvelukeskusten (6) tuotannollisten työkeskusten (3), ja mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden (2) toimintamuotona / palveluna. Aikaisempien kyselyiden tuloksiin ja kenttätuntemukseen perustuen toiminnassa oli varmuudella vielä 10 tuetun työllistymisen palvelua, joten arviona tuetun työllistymisen palveluiden kokonaismäärästä käytetään jatkossa 39 yksikköä (arvio N=39). Kyseessä on minimitason arvio: erityisesti kyselyyn ei-vastanneiden kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden joukosta löytynee lisää tuetun työllistymisen palveluita¹²⁸. Lisäksi arvio tuetun työllistymisen menetelmän avulla työllistyneiden määrästä lienee liian vähäinen sitäkin kautta, että saaduissa vastauksissa oli havaittavissa painottumista pienempiin yksiköihin. Mainittujen 39 tuetun työllistymisen palvelun joukossa on myös saman organisaation / ylläpitäjän saman kunnan – käytännössä kyseessä Helsingin kaupunki - alueella sijaitsevia palveluita.

Eri tutkimuksissa viime vuosina esitetyt arviot tuetun työllistymisen palveluiden ja tuetusti työllistyneiden henkilöiden määrästä eivät ole keskenään vertailukelpoisia. Eroja aiheuttavat mm. käytetty tuetun työllistymisen määritelmä ja kriteerit sekä tarkastelun kattavuus. Tutkimus on voinut kohdistua ainoastaan tietyn kohderyhmän (esimerkiksi kehitysvammaiset) parissa työskenteleviin yksiköihin / yksikkötyyppeihin tai vain tiettyjä erityistyöllistämisen yksikkötyyppejä edustavien yksiköiden yhteydessä toimiviin tuetun työllistymisen palveluihin (esimerkiksi tuetun työllistymisen palvelut osana työllistymisen monipalvelukeskusten palveluvalikoimaa). Tutkimus on voinut keskittyä myös vain tietyn ylläpitäjätahon / -tyypin yksiköihin (esimerkiksi erityishuoltopiirien ylläpitämät tuetun työllistymisen palvelut). Tuetun työllistymisen verkoston (Finse) sisäiset kyselyt eivät myöskään anna aivan täydellistä kuvaa menetelmän tilanteesta maassamme. Tuetun työllistymisen yksiköiden / palveluiden - ja tuetusti työllistyneiden henkilöiden - määrä on jo mainitun Hyvärinen ym. (2002) tutkimuksen lisäksi arvioitu ainakin seuraavissa tutkimuksissa ja selvityksissä Ylipaavalniemi (2003, 2001), Ala-Kauhaluoma (2000), Saloviita ym. (2000) ja Sariola (1998). Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tuetun työllistymisen palveluiden määrä on viime vuosina hiljalleen lisääntynyt, joskaan ei odotetussa määrin.

Perustamisvuotta koskevaan kysymykseen vastanneiden 21 tuetun työllistymisen palvelun perustamisvuosien keskiarvo ja mediaani olivat 1999. Palveluista liki puolet oli perustettu vuonna 2000 tai sen jälkeen. Tarkasteluvuonna 2003 raportoitiin aloitetun 5 tuetun työllistymisen palvelua.

Järjestöt, yhdistykset ja säätiöt olivat merkittävimpiä tuetun työllistymisen palveluiden välittämiä ylläpitäjätahoja yhteensä 44 prosentin osuudella (31.12.2003). Kuntien ylläpitämiä palveluita oli 41 ja kuntayhtymien 15 prosenttia kaikista. Kunnat ja kuntayhtymät voivat välittömän ylläpitäjäröolin lisäksi tietysti toimia esimerkiksi säätiömuodossa toimivien yksiköiden taustayhteisöinä. Ylläpitäjäjakauma ei ole juuri muuttunut verrattuna vuosien 1999 ja 2001 tilanteesta tehtyihin selvityksiin (Ylipaavalniemi, 2001 ja 2003). Hyvärinen ym. (2002, s. 41)

¹²⁸ Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden toimintaa tarkastelleen Hyvärinen ym. (2002) tutkimuksen mukaan 34 ”kehitysvammaisia työllistävää työ- ja toimintakeskusta” (lähinnä kehitysvammaisten työtoimintayksiköitä) harjoitti syksyllä 2002 tuetun työllistymisen palvelua – ja nämä yksiköt olivat vain osin samoja kuin tähän tutkimukseen vastanneet yksiköt.

mukaan kuntien välittömästi ylläpitämien tuetun työllistymisen yksiköiden osuus oli 62 prosenttia. Tätä tämän tutkimuksen tuloksena saatuun verrattuna erilaista ylläpitäjä-rakennetta se liittää kyseisen tutkimuksen rajoittuminen ainoastaan kehitysvammaisia työllistävien erityistyöllistämisen yksikkötyyppien yhteydessä toimiviin yksiköihin. (Taulukko 43)

Tuetusti työllistyneiden asiakkaiden määrän raportoi 28 palvelua ja näillä oli kaikkiaan 151 tuetusti työllistynyttä henkilöä 31.12.2003. Tästä voidaan arvioida tuetusti työllistyneiden kokonaismääräksi 210 henkilöä (arvio N=39). Arvio on todennäköisesti jonkin verran alimitoitettu johtuen em. kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden yhteydessä toimivien tuetun työllistymisen palveluiden puuttumisista ja saatujen vastausten painottumisesta pienempiin yksiköihin. Tuetusti työllistyneistä 75 prosenttia oli työllistyneenä ilman työhallinnon työllistämisen- tai yhdistelmätukia. Vuoden 2003 aikana tuetusti työllistyneenä oli em. periaattein arviotuna 230 - 240 henkilöä (arvio N=39). Tuetusti työllistyneiden määrä vaihteli yksiköittäin 0 - 26 henkilön välillä (huomaa v. 2003 aloittaneet palvelut). Keskimäärin yksiköllä oli 5,4 tuetusti työllistynyttä asiakasta. Vastanneiden joukossa oli lukuisia vasta aivan toimintansa alkuvaiheessa olleita ja / tai hyvin vähäisen resurssein toimineita tuetun työllistymisen palveluita. Aloittavien yksiköiden toiminnan volyymit olivat luonnollisesti vielä pieniä. Hyvin vähäisin resurssein toimineilla palveluilla ”tuloksenteke” on epäilemättä kärsinyt panostuksen vähäisyydestä – myös tuetun työllistymisen resursseja kasvatettaessa vallinnevat aluksi kasvavat skaalatuotot. (Taulukko 44)

Tuetusti työllistyneiden ja tuetun työllistymisen yksiköiden määrät ovat viime vuosina olleet hienoisessa mutta tasaisessa nousussa. Vuoden 1999 lopussa tuetusti työllistyneitä oli 250 henkilöä 31 yksikössä (arvio N= 31, Ylipaavalniemi, 2001) ja vuoden 2001 lopussa 230 tuetusti työllistynyttä 33 yksikössä (arvio N=33, Ylipaavalniemi 2003). Tuetussa työllistymisessä ei kuitenkaan ole tapahtunut monien odottamaa läpimurtoa. Sen sijaan menetelmän sisältö, soveltamistavat ja toimijoiden yhteistyö ovat kehittyneet viime vuosina paljonkin: esimerkiksi voidaan mainita tuetun työllistymisen palvelustandardin (Puolanne ym., 2000) valmistuminen ja käyttöönotto kentällä¹²⁹, sekä tuetun työllistymisen työhönvalmentajille kohdennettun 18 opintoviikon laajuisen TRADES-Diploma koulutusohjelman käynnistyminen¹³⁰ ja jatkuminen – uusin koulutus alkaa tammikuussa 2006. Vuoden 2003 alussa toteutui myös menetelmän merkitystä ja vakiintumista potentiaalisesti hyvinkin paljon edistävä uudistus: 1.1.2003 lukien laissa julkisesta työvoimapalvelusta (1295/2002, 6. luku 13. §) annetaan työvoimaviranomaisille mahdollisuus hankkia ostopalveluina tuetun työllistymisen palveluita (”työhönvalmennusta”) vajaakuntoisille henkilöasiakkailleen. Lakimuutos avasi käytännössä toisen potentiaalisen ei-projektirahoitukseen perustuvan toiminnan pääasiallisen rahoituslähteen tuetun työllistymisen yksiköille. Kuntarahoituksen lisäksi toiminta voidaan nyt rahoittaa kokonaan tai osittain myymällä palvelua työhallinnolle. Tuetun työllistymisen menetelmän kehittämistyöhön liittyen on syytä vielä mainita joulukuussa 2005 julkaistava ”Tuettu työllistyminen – näkökulmia tuetun työllistymisen työhönvalmennukseen” (Sariola, toim., 2005), joka tulee sisältämään mm. menetelmän sisältöön, käytännön toteutukseen ja ongelmien ratkaisuun liittyvää aineistoa sekä työhallinnon näkökulmia menetelmään. Liitteessä 3 on esitetty aikajanan muodossa tuetun työllistymisen menetelmän kehitysaskelaita ja mm. Finne –verkoston kautta toteutettuja toimenpiteitä maassamme vuodesta 1995 aina tähän päivään asti. Kuviossa on esitetty tuetun työllistymisen kehittyminen jaettuna käynnistymis-, kehittämis- ja vakiinnuttamisvaiheisiin, joista viimeksi mainittu jatkuu edelleen.

¹²⁹ Yli 10 auditointia tehty 9/2005 mennessä.

¹³⁰ TRADES-Diploma koulutusohjelma kehitettiin vuosina 1998-2000 Kuntoutussäätiön EU-rahoitteisen tuetun työllistymisen kehittämisohjelman (TRADES -projekti) osana.

Tuetun työllistymisen työhönvalmentajia – kokopäiväiseksi työpanokseksi muutettuna – toimi v. 2003 lopussa kaikkiaan 45 - 50 (n=25 perusteella arvio N=39). Tuetun työllistymisen työhönvalmentajaresurssi oli siis arviolta 45 - 50 henkilötyövuotta, eli kyse ei siis ole kaikkien työhönvalmentajien määrästä... Työhönvalmentajina työskennelleiden henkilöiden määrä oli suurempi, sillä kaikki heistä eivät työskennelleet kokopäiväisesti tuetun työllistymisen parissa ja osa työskenteli vain osapäiväisessä työsuhteessa. Käytettävissä ollut keskimääräinen henkilöstöresurssi oli näin 1,2 työntekijää / tuetun työllistymisen yksikkö. Yksiköillä oli keskimäärin 4,4 tuetusti työllistynyttä asiakasta käytettävissä ollutta kokopäiväistä henkilöstöresurssia ($\approx$ työhönvalmentajaa) kohti¹³¹.

Tuetun työllistymisen valmisteluvaiheen¹³² asiakasmääräksi voidaan arvioida 375 - 425 henkilöä (31.12.2003, n=16 perusteella arvio N=39). Valmisteluvaiheessa olleista asiakkaista 56 prosenttia oli avotyötoiminnassa ja 28 prosenttia työtoiminnassa. Työsuhteinen työ (työsuhde erityistyöllistämisen yksikköön) valmisteluvaiheessa – työpaikka joko erityistyöllistämisen yksikössä tai tavallisessa työyhteisössä – oli harvinaista tuetun työllistymisen valmisteluvaiheessa. Tuetun työllistymisen suunnitteluvaiheen¹³³ asiakasmäärää ei tässä tutkimuksessa selvitetty.

Tuetusti työllistyneiden bruttopalkat vaihtelivat välillä 1,0 - 7,8 euroa/h työllistyneiden määrillä painotetun yksikkökohtaisten keskiarvopalkkojen keskiarvon ollessa 3,7 euroa / tunti (n=12, 76 tuetusti työllistynyttä). Työllistyneiden työaika vaihteli välillä 6,3 - 38,3 tuntia / viikko. Työsuhteista 57 prosenttia oli toistaiseksi voimassaolevia (n=14, 86 tuetusti työllistynyttä). Tuetusti työllistyneistä 26 prosenttia työskenteli julkisella sektorilla ja loput 74 prosenttia yksityisellä sektorilla (johon sisältyy kolmas sektori) (n=15, 85 tuetusti työllistynyttä). Työhönvalmentajan tuen (tukikäynnit) intensiivisyys vaihteli välillä 0,2 - 12 kertaa / kuukausi keskiarvon ollessa 3,0 kertaa kuukaudessa (n=14, 80 tuetusti työllistynyttä).

Tuetun työllistymisen yksiköiden asiakkaiden arvioidut pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt¹³⁴ painottuivat voimakkaasti kehitysvammoihin ja mielenterveysongelmiin. Kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien osuus tuetusti työllistyneistä oli yhteensä 88 prosenttia (31.12.2003). Muiden asiakkaiden kohdalla pääasiallisen heikon työmarkkina-aseman syyn nähtiin kuuluvan luokkaan ”muuten heikko työmarkkina-asema”. Tulokset ovat loogisia kun muistaa, että juuri kehitysvammaiset ja mielenterveyskuntoutajat hyötyvät eniten tuetun työllistymisen kaltaisesta palvelusta erityisesti sen intensiivisimmässä muodossa. (Taulukko 45)

---

¹³¹ Työllistyneiden määriä tarkasteltaessa on huomioitava, että vastanneiden yksiköiden joukossa oli useita vasta aloittaneita yksiköitä – työhönvalmentaja oli jo aloittanut työnsä, mutta asiakkaiden saattaminen / ehtiminen tuettuun työllistymiseen asti vaatii pitkäjänteistä työtä...

¹³² Mikäli tuetun työllistymisen yksikön asiakkaaksi tuleva henkilö on jo tullessaan esimerkiksi työtoiminnan tai avotyötoiminnan piirissä, hän on kirjautunut suoraan valmisteluvaiheessa olevaksi.

¹³³ Suunnitteluvaihe: asiakkaan tuettua työllistymistä mahdollisesti edeltävine valmisteluvaiheen toimenpiteineen suunnitteluun, mutta edes valmisteluvaiheen toimenpiteitä ei ole vielä aloitettu.

¹³⁴ Mahdollinen diagnosoitu vamma / vajavuus *ei välttämättä* ole merkittävin heikon työmarkkina-aseman syy.

Taulukko 43: Tuetun työllistymisen palveluiden välittömät ylläpitäjätahot.

	Välitön ylläpitäjätaho		
	31.12.2003 (%-osuus)	31.12.2001 ¹³⁵ (%-osuus)	31.12.1999 ¹³⁶ (%-osuus)
Kunta	41	40	41
Kuntayhtymä	15	15	18
Järjestö / yhdistys / säätiö	44	45	36
	n=N=39	n=N=33	n=17 (N=31)

Taulukko 44: Tuetusti työllistyneet 31.12.2003.

	Tuetusti työllistyneet 31.12.2003				
	Yhteensä	Keski-määrin	Mediaani	Minimi	Maksimi
Tuetun työllistymisen palvelut (n=28)	151	5,4	4	0 ¹³⁷	26
Tuetun työllistymisen palvelut (arvio N=39)	210				

Taulukko 45: Tuetusti työllistyneiden asiakkaiden arvioidut pääasialliset heikon työmarkkina-aseman syyt 31.12.2003.

	Arvioitu pääasiallisten heikon työmarkkina-aseman syiden jakauma 31.12.2003 (%-osuus, 1 syy / henkilö)							
	Kehitys- vamma	Mielen- terveys- ongelma	Tuki- elin- vamma	Aisti- vamma	Muu sairaus ¹³⁸	Muuten vajaa- kuntoi- nen ¹³⁹	Muuten heikko työmark- kina- asema	Yht.
Tuetusti työllistyneet ¹⁴⁰	66	22	0	0	0	0	12	100

¹³⁵ Ylipaavalniemi (2003)¹³⁶ Ylipaavalniemi (2001)¹³⁷ Aivan tarkasteluvuoden lopulla aloittanut tuetun työllistymisen palvelu.¹³⁸ MS, epilepsia...¹³⁹ Päihdeongelma, sosiaaliset syyt (ks. kpl 2.1.)¹⁴⁰ Kysymykseen vastasi 20 yksikköä, vastaukset sisälsivät 101 henkilön tiedot.

9 YHTEENVETO

Tutkimuksessa tarkasteltujen sosiaalisen työllistämisen toimialan osien: tuotannolliset työkeskukset, työllistymisen monipalvelukeskukset, kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköt, mielenterveyskuntoutujien klubitalot sekä tuetun työllistymisen palvelut, yksikkömäärä oli yhteensä 290 yksikköä 31.12.2003. Heikossa työmarkkina- asemassa olevia asiakkaita yksiköillä oli 13 100. Erityistyöllistämisen yksiköistä tästä tarkastelusta puuttuvat ainoastaan työpajat, joita on Valtakunnallisen työpajayhdistyksen ja Opetusministeriön mukaan toiminnassa 200 - 250. Mainitut 290 erityistyöllistämisen yksikköä ja arvioitu työpajojen määrä sisältävät hieman päällekkäisyyttä, erityisesti työllistymisen monipalvelukeskusten osalta. Lisäksi tämän tutkimuksen tarkastelun ulkopuolelle jätettiin työllistymistä tukevat projektit, tuetun työllistymisen projekteja lukuun ottamatta.

Laki sosiaalisista yrityksistä astui voimaan 1.1.2004, joten sosiaalisia yrityksiä ei ollut olemassa vielä vuonna 2003. Toki sosiaalisista yrityksistä puhuttiin aiemminkin mutta käsitteen tultua lainsäädännössä määritellyksi ei sen käyttäminen erityistyöllistämisen yksikkötyyppinä vuoden 2003 tarkastelussa ollut järkevää. Sosiaalisiksi yrityksiksi myöhemmin rekisteröityneitä yksiköitä sisältyy tuotannollisten työkeskusten vastauksiin.

Tarkastellun sosiaalisen työllistämisen toimialan osan koko ei yksikkömäärällä mitaten ole juuri muuttunut verrattuna vastaavalla tavalla v. 1999 tilanteesta tehdyn Ylipaavalniemi (2001) tilastokartoituksen tietoihin: kyse on n. 300 yksikön laajuisesta toiminnasta. Taulukossa 46 esitetty yksikkömäärän vähennys vuosina 1999 - 2003 välillä selittyy jo yksin sillä, että arviota kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden kokonaismäärää on tietojen ja kenttätuntemuksen karttuessa hieman laskettu. Tämä selittää tietysti myös kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden määrän laskun. Tarkasteltujen erityistyöllistämisen yksiköiden asiakasmäärä on sen sijaan kokonaisuutena noussut, 31.12.2003 työllistämispalveluiden piirissä oli jo arviolta 13 100 asiakasta joko työsuhteessa, työtoiminnassa tai valmentavassa ja kuntouttavassa toiminnassa (arvio N=290). Olennainen muutos on työllistymisen monipalvelukeskusten 1990 - luvun jälkimäisellä puoliskolla alkanut ja edelleen jatkuva ”nousu” sekä myös mielenterveyskuntoutujien klubitalojen jatkuva lisääntyminen. Näiden molempien yksikkötyyppien kohdalla kyse on paitsi yksikkömäärän kasvusta, erityisesti asiakasmäärällä mitatun volyymin voimakkaasta kasvusta¹⁴¹. Tuetun työllistymisen palveluiden määrä on myös nousussa ja tuetusti työllistyneidenkin määrä on vähintään säilynyt ennallaan vaikka taulukossa 46 esitettyjen arvioiden mukaan työllistyneiden määrä olisikin hieman laskenut. (Taulukko 46)

Liitteen 2 taulukoissa on esitetty yhteenveto tiettyjen erityistyöllistämisen yksikkötyyppien harjoittamien työllistämispalveluiden ”keskimääräisestä merkittävydestä” ja yleensä toiminnan ominaispiirteistä. Yhteenveto hahmottaa erityistyöllistämisen yksikkötyyppien eroavaisuuksia. Taulukossa 47 on esitetty tiettyjen erityistyöllistämisen yksikkötyyppien harjoittamien työllistämispalveluiden suhteellinen jakauma ”pääluokkatasolla”, eli jaoteltuna työsuhteeseen työllistämiseen, työtoimintaan sekä valmentavaan ja kuntouttavaan toimintaan.

Tutkimuksessa tarkasteltujen erityistyöllistämisen yksiköiden toiminnan vuoden 2003 kokonaisrahoitus oli arviolta 135 miljoonaa euroa (arvio N=290), josta julkisen rahoituksen osuus oli 74,4 miljoonaa lopun ollessa liiketoiminnan tuloja (taulukko 48, kuvio 8). Eri tyyppisten

¹⁴¹ Klubitaloilla kyse on tietysti jäsenmäärän kasvusta.

erityistyölistämisen yksiköiden toiminnan ja kohderyhmien erilaisuutta kuvastavat taulukoiden 50 - 51 yhteenvedot rahoitusrakenteesta kokonaisuutena ja toteutunutta asiakkaan työpäivää kohti, eli tulovirran jakaantumisesta liiketoiminnan tulojen ja kunta- ja valtiosektorin rahoituksen kesken.

Erityistyölistämisen yksiköiden toiminnasta julkisen sektorin toimijoille asiakkaan työpäivää kohti aiheutuneet kustannukset ovat kehittyneet maltillisesti vuosien 1999 ja 2003 välillä. Sekä tuotannollisten työkeskusten, mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköiden että klubitalojen julkinen rahoitus / asiakkaan työpäivä on jopa laskenut. Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden kohdalla nousua on 7 prosenttia neljän vuoden aikana. Palveluiden sisällössä ei liene tapahtunut selittäviä muutoksia, vaan kyse on toiminnan tehostamisesta ja tehostumisesta - usein toiminnan vakiintumisen myötä - sekä työllistämispalveluiden volyymin kasvusta. Työllistymisen monipalvelukeskuksille ei ole käytettävissä v. 1999 vertailulukuja ja niiden ottaminen tässä tutkimuksessa omaksi yksikkötyypikseen hieman selittää tuotannollisten työkeskusten kohdalla näkyvää muutosta. Tuetun työllistymisen palveluiden rahoitusrakennetta ei tarkasteltu tässä tutkimuksessa. (Taulukko 51, kuvio 9)

Kuviossa 10 on esitetty tuotannollisten työkeskusten, työllistymisen monipalvelukeskusten ja kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden toiminnan tiettyjä tunnuslukuja, jotka osaltaan kuvastavat yksikkötyyppien välisiä eroja.

Taulukko 46: Tarkasteltujen sosiaalisen työllistämisen toimialan osien – tietyt erityistyöllistämisen yksikkötyypit – yksikkö- ja asiakasmäärän kehitys vuosina 1999 - 2003.

	Tilanne 31.12.2003		Tilanne 31.12.1999 ¹⁴²	
	Yksiköitä (N)	Asiakkaita ¹⁴³ (arvio)	Yksiköitä (N)	Asiakkaita ¹⁴⁴ (arvio)
Tuotannolliset työkeskukset	53	2 490	70 ¹⁴⁵	2 570
Kehitysvammaisten työtoimintayksiköt	150	5 220	175	6 000
Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköt	18	610	22	380
Mielenterveyskuntoutujien klubitalot	19	2 100	11	850
<i>joista siirtymätyöpaikoissa</i>		70		40
Tuetun työllistymisen prosessi ¹⁴⁶	39	630 ¹⁴⁷	31	710 ¹⁴⁸
<i>joista tuetusti työllistyneitä</i>		210		250
Työllistymisen monipalvelukeskukset	11	2 060	Sisältyivät tuotannollisiin työkeskuksiin	
Yhteensä	290	13 110	309	10 510

Tuotannollisiin työkeskuksiin (2003) sisältyy 1.1.2004 jälkeen sosiaalisiksi yrityksiksi rekisteröityneitä yksiköitä. Työllistymisen monipalvelukeskukset olivat v. 1999 vasta käynnistymässä oleva yksikkötyyppi ja ne – jos kriteerit täyttyviä ylipäänsä oli olemassa – sisältyivät tuotannollisiin työkeskuksiin. Sosiaalisen työllistämisen toimialaan kuuluvista yksikkötyypeistä työpajoja ei tarkasteltu kummassakaan tutkimuksessa. Kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden ”määrän ja työllistämistoiminnan volyymin” lasku selittää lähinnä koko kentän arvioidun koon muuttuminen, ei välttämättä kentällä tapahtuneita muutokset... Tuetun työllistymisen kohdalla v. 1999 tutkimuksessa vastaus hyväksyttiin herkemmin tuetun työllistymisen palveluksi. Tuolloin myös tuetun työllistymisen menetelmän sisältö oli kentällä heikosti tunnettu, mikä aiheutti epäilemättä tulkintavirheitä. Tuetun työllistymisen prosessin asiakasmäärässä (2003) ei ole huomioitu suunnitteluvaiheen asiakkaita. Tuotannolliset työkeskukset, työllistymisen monipalvelukeskukset, klubitalot: sisältää ”kaikki” yksiköt Kehitysvammaisten työtoimintayksiköt: yksiköiden kokonaismäärä on arvio. Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköt: kyseessä kyselyihin kulloinkin vastanneiden yksiköiden määrät.

¹⁴² Ylipaavalniemi (2001)

¹⁴³ Heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille tarjotut työllistämispalvelut: työsuhteinen työllistäminen, työtoiminta, valmentava ja kuntouttava toiminta.

¹⁴⁴ Heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille tarjotut työllistämispalvelut: työsuhteinen työllistäminen, työtoiminta, valmentava ja kuntouttava toiminta.

¹⁴⁵ Tuolloin vielä Invalidihuoltolain mukaisia työkeskuksia.

¹⁴⁶ Tuetun työllistymisen työhönvalmennus

¹⁴⁷ Vain tuetun työllistymisen valmistelu- ja tuetun työllistymisen vaiheet

¹⁴⁸ Tuetun työllistymisen suunnittelu-, valmistelu- ja tuetun työllistymisen vaiheet.

Taulukko 47: Tarkasteltujen erityistyöllistämisen yksiköiden tarjoamat työllistämispalvelut pääluokkiin jaettuna 31.12.2003.

	Työllistämispalveluiden asiakkaat pääluokkiin jaettuna (tilanne 31.12.2003, %)		
	Työ- suhteessa ¹⁴⁹	Työtoimin- nassa (työ- osuusraha)	Valmentavassa ja kuntouttavassa toiminnassa
Tuotannolliset työkeskukset	58	25	17
Kehitysvammaisten työtoimintayksiköt	2	87	11
Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköt	0	58	42
Työllistymisen monipalvelukeskukset	30	22	48

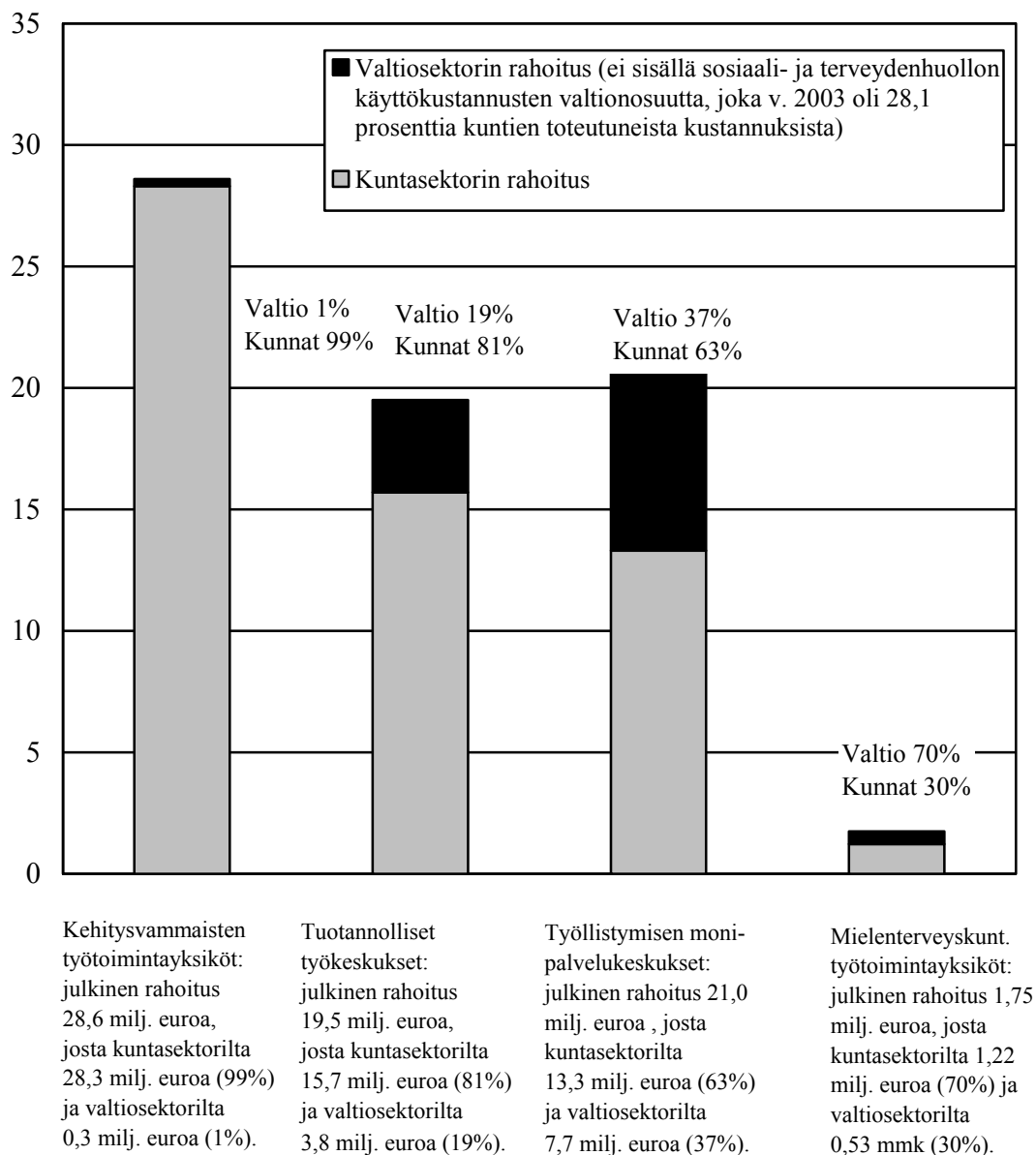
Taulukko 48: Tiettyjen erityistyöllistämisen yksiköiden toiminnan rahoitusrakenne v. 2003.

	Rahoitusrakenne v. 2003 (milj. euroa)			
	Liiketoiminnan tulot	Kunta- sektori	Valtio- sektori	Yhteensä
Tuotannolliset työkeskukset (arvio N=53)	40,1	15,7	3,8	59,6
Kehitysvammaisten työtoimintayksiköt (arvio N=150)	4,1	28,3	0,3	32,7
Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköt (arvio N=18)	0,29	1,22	0,53	2,04
Mielenterveyskuntoutujien klubitalot (arvio N=19)	-	1,45	2,09	3,54
Työllistymisen monipalvelukeskukset (arvio N=11)	16,1	13,3	7,7	37,1
Yhteensä (arvio N=290)	60,59	59,97	14,42	134,98

¹⁴⁹ Työsuhteessa ilman työllistämistukia ja työllistämistukien kautta, myös yksikön ulkopuolella (työsuhteinen työllistäminen edelleen sijoitettuna).

Kuvio 8: Tiettyjen erityistyöllistämisen yksikkötyyppien toiminnan julkinen rahoitus v. 2003

Julkinen rahoitus
(milj. euroa v. 2003)

Taulukko 49: Tiettyjen erityistyöllistämisen yksiköiden toiminnan rahoitusrakenne vuosina 1999 ja 2003.

	Osuus kokonaisrahoituksesta vuonna 1999 (%) ¹⁵⁰			Osuus kokonaisrahoituksesta vuonna 2003 (%)		
	Liike-toimin-nan tulot	Kunta-sektori	Valtio-sektori	Liiketo-i-minnan tulot	Kunta-sektori	Valtio-sektori
Tuotannolliset työkeskukset	53	39	8	67	26	7
Kehitysvammaisten työtoimintayksiköt	13	86	1	13	86	1
Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköt	12	39	49	14	60	26
Mielenterveyskuntoutujien klubitalot	-	28	72	-	41	59
Työllistymisen monipalvelukeskukset	Sisältyvät tuotannollisiin työkeskuksiin			43	36	21

Taulukko 50: Tiettyjen erityistyöllistämisen yksiköiden toiminnan rahoitus asiakkaan työ-, työtoiminta- yms. päivää kohti vuosina 1999 ja 2003.

	Rahoitus / asiakkaan työ- yms. päivä vuonna 1999 (euroa) ¹⁵¹			Rahoitus / asiakkaan työ- yms. päivä vuonna 2003 (euroa)		
	Liiketo-i-minnan tulot	Julkinen rahoitus yht.	Yht.	Liiketo-i-minnan tulot	Julkinen rahoitus yht.	Yht.
Tuotannolliset työkeskukset	47,1	42,2	89,3	83,0	40,4	123,4
Kehitysvammaisten työtoimintayksiköt	4,9	32,6	37,5	5,0	34,8	39,8
Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköt	4,4	32,3	36,7	4,8	29,2	34,0
Mielenterveyskuntoutujien klubitalot	-	37,7	37,7	-	37,3	37,3

¹⁵⁰ Ylipaavalniemi (2001)

¹⁵¹ Ylipaavalniemi (2001)

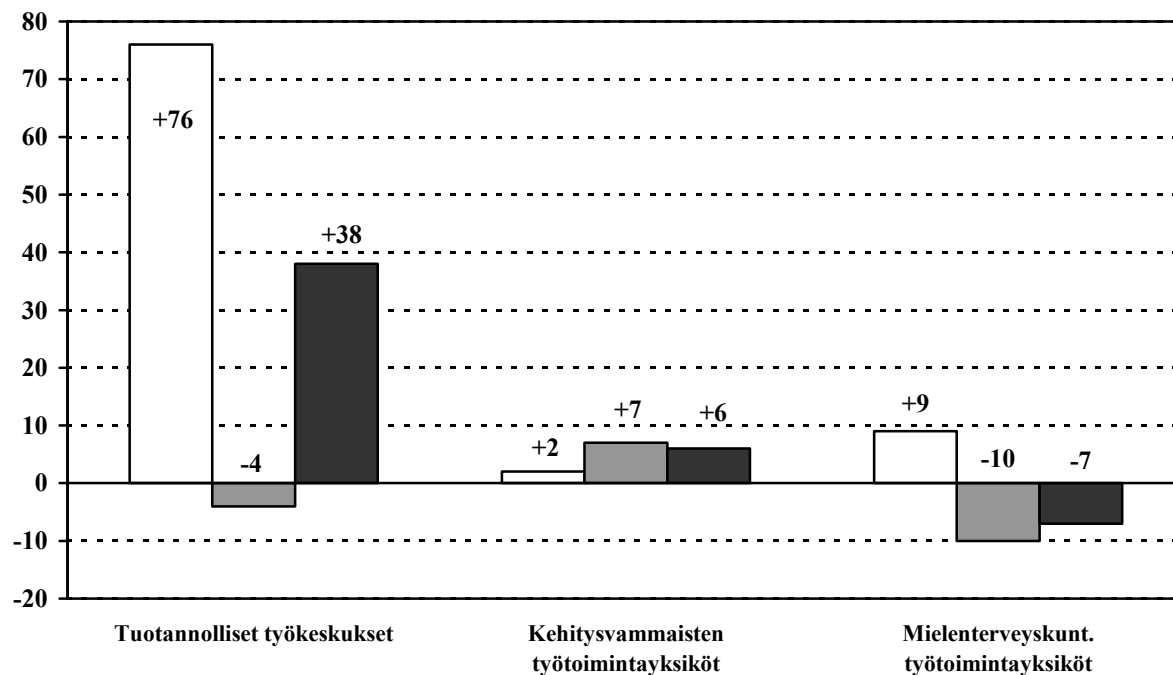
Taulukko 51: Tiettyjen erityistyöllistämisen yksiköiden toiminnan rahoitus asiakkaan työ-, työtoiminta- yms. päivää kohti – muutos ajalla 1999 - 2003.

	Rahoitus / asiakkaan työ- yms. päivä: muutos ajalla 1999 – 2003 (%)		
	Liike-toiminnan tulot	Julkinen rahoitus yht.	Yht.
Tuotannolliset työkeskukset	+76	-4	+38
Kehitysvammaisten työtoimintayksiköt	+2	+7	+6
Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköt	+9	-10	-7
Mielenterveyskuntoutujien klubitalot	-	-1	-1

Huom! v. 1999:lukuihin sisältyvät työllistymisen monipalvelukeskukset, v. 2003 lukuihin ei (tarkasteltiin omna yksikkötyypinään)

Kuvio 9: Muutamien erityistyöllistämisen yksikkötyyppien asiakkaan työpäivää kohti lasketun rahoituksen muutos tarkasteluvuosien 1999 ja 2003 välillä

Muutos (%) ajalla
1999-2003

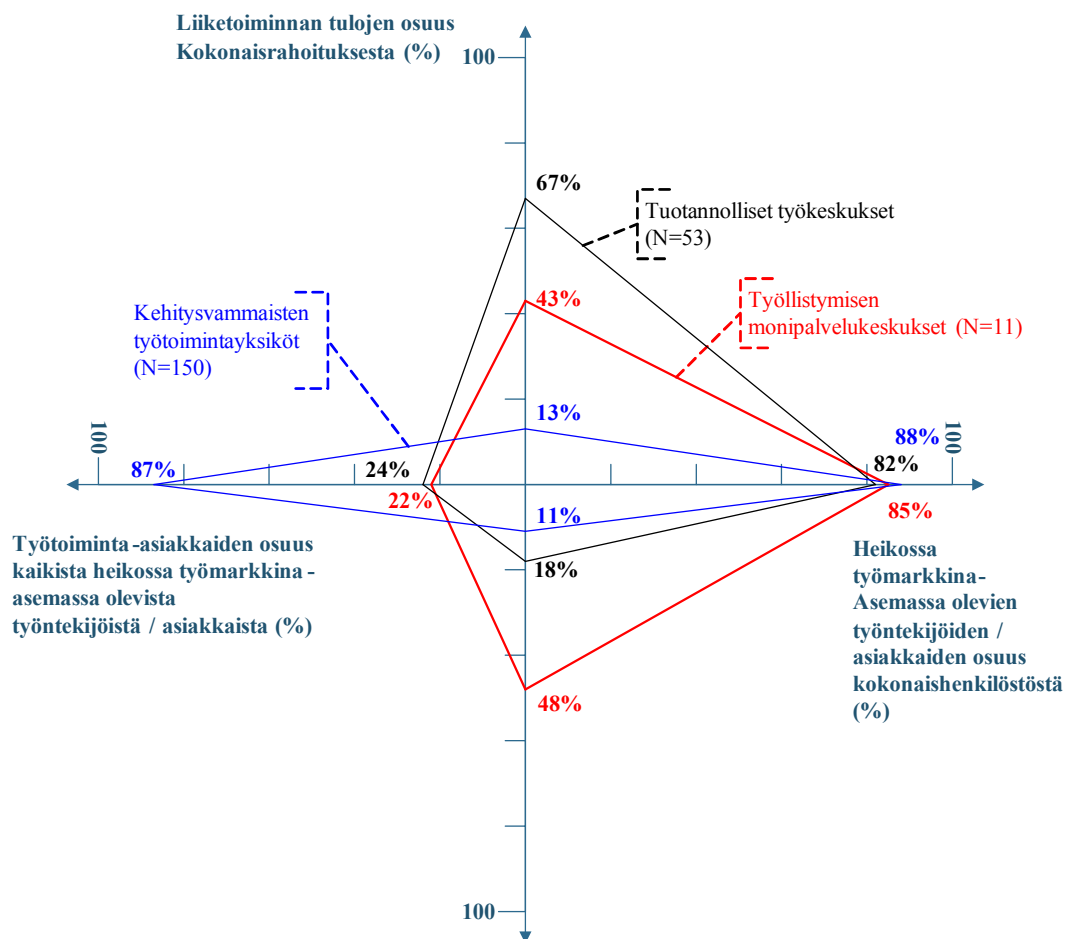

□ Liiketoiminnan tulot   ■ Julkinen rahoitus   ■ Rahoitus yhteensä

Kuvio 10

TUNNUSLUKUJA ERITYISTYÖLLISTÄMISEN YKSIKÖIDEN TOIMINNASTA

- Tuotannolliset työkeskukset , työllistymisen monipalvelukeskukset
ja kehitysvammaisten työtoimintayksiköt keskimäärin

Valmentavan ja kuntouttavan toiminnan
piirissä olevien asiakkaiden osuus
kaikista heikossa työmarkkina-asemassa
olevista työntekijöistä / asiakkaista (%)

10 TYÖOSUUSRAHAT

Kehitysvammaisten työtoimintayksiköissä oli työtoiminnassa vuoden 2003 lopussa arviolta 4 550 henkilöä. Asiakkaille maksettujen työosuusrahojen painotettu keskiarvo oli 53,0 euroa kuukaudessa ja vaihteluväli muutamasta eurosta aina 430 euroon kuukaudessa saakka¹⁵². Ilmoitetut kaikkein alhaisimmat työosuusrahat olivat epäilemättä työtoiminnassa juuri aloittaneille aloituskuukaudelta maksetun työosuusrahan tasoja. Kaikkien korkeimmat työosuusrahat olivat poikkeustapauksia. Kaikkein korkeimpia työosuusrahoja maksaneessa yksikössä maksettujen työosuusrahojen keskiarvo oli 108 euroa kuukaudessa. Tuloverolaisissa verovapaaksi säädetyn enintään 9 euroa päivässä rajan ylittäviä työosuusrahoja ei juuri maksettu. Tähän kysymykseen vastanneista 74 yksiköstä vain 3 ilmoitti maksaneensa 9 euroa päivässä –tason ylittäviä työosuusrahoja ja niidenkin kohdalla kyse oli ainoastaan kuudelle henkilölle maksetuista työosuusrahoista.

Tuotannollisissa työkeskuksissa ja työllistymisen monipalvelukeskuksissa oli työtoiminnassa vuoden 2003 lopussa yhteensä arviolta 1 310 henkilöä. Asiakkaille maksettujen työosuusrahojen painotettu keskiarvo oli 77,8 euroa kuukaudessa ja vaihteluväli muutamasta eurosta aina 300 euroon kuukaudessa asti¹⁵³. Vaihteluvälin alarajan kohdalla pätee sama kuin edellä kehitysvammaisten työtoimintayksiköiden kohdalla. Maksettujen työosuusrahojen taso oli keskimäärin hieman korkeampi kuin kehitysvammaisten työtoimintayksiköissä. Korkeimmat työosuusrahat olivat muutamille henkilöille maksettuja poikkeustapauksia. Korkein maksettujen työosuusrahojen yksikkökohtainen keskiarvo oli 112 euroa kuukaudessa. Verovapaaksi säädetyn rajan ylittäviä työosuusrahoja ei juuri maksettu. Kysymykseen vastanneista 17 yksiköstä vain 2 ilmoitti maksaneensa rajan ylittäviä työosuusrahoja ja nekin vain yhteensä kuudelle asiakkaalle.

Mielenterveyskuntoutujien työtoimintayksiköissä oli vuoden 2003 lopussa työtoiminnassa yhteensä 357 henkilöä. Maksettujen työosuusrahojen painotettu keskiarvo oli 80,8 euroa kuukaudessa ja vaihteluväli parista eurosta aina 238 euroon kuukaudessa¹⁵⁴. Vaihteluvälin alarajaan pätee sama kuin edellä muiden yksikkötyyppien kohdalla. Korkeimmat työosuusrahat olivat myös täällä poikkeustapauksia. Maksettujen työosuusrahojen korkein yksikkökohtainen keskiarvo oli 120 euroa kuukaudessa. Verovapaaksi säädetyn rajan ylittäviä työosuusrahoja koskeneeseen kysymykseen vastasi 14 yksikköä ja ne ilmoittivat rajan ylittäviä työosuusrahoja maksetun vain muutamalle henkilölle.

---

¹⁵² Painotettu keskiarvo: työtoiminnassa olleiden asiakkaiden määrillä painotettu yksikkökohtaisten keskiarvojen keskiarvo. Kysymykseen vastasi 61 yksikköä ja vastanneissa yksiköissä oli työtoiminnassa 1 866 henkilöä.

¹⁵³ Painotettu keskiarvo: työtoiminnassa olleiden asiakkaiden määrillä painotettu yksikkökohtaisten keskiarvojen keskiarvo. Kysymykseen vastasi 13 yksikköä ja vastanneissa yksiköissä oli työtoiminnassa 375 henkilöä.

¹⁵⁴ Painotettu keskiarvo: työtoiminnassa olleiden asiakkaiden määrillä painotettu yksikkökohtaisten keskiarvojen keskiarvo. Kysymykseen vastasi 13 yksikköä ja vastanneissa yksiköissä oli työtoiminnassa 284 henkilöä.

Lähdeluettelo

- Ala-Kauhaluoma, Mika (2000): Tuettu työllistyminen Finsin jäsenorganisaatioissa 5/2000. Luento Tuetun työllistymisen laadukas käytäntö -seminaarissa 6.6.2000.
- Asetus kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta (1161/1991)
- Finse –verkosto. <http://www.vates.fi/finse/1-22.htm>
- Hyvärinen, Marika, Vesala, Hannu, Seppälä, Maarit (2002): Työ- ja toimintakeskukset tänään. Kehitysvammaliitto – valtakunnallisen tutkimus- ja kokeiluyksikön monisteita 35.
- Laki julkisesta työvoimapalvelusta (1295/2002)
- Laki kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta (610/1991)
- Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001)
- Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003)
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987)
- Opetusministeriö (2003): Nuorten työpajat. <http://www.minedu.fi/opm/nuoriso/tyopajat.html>
- Pekkala, Terho (2004, toim.): Työ- ja yksilövalmennuksen perusteet. 2000 –luvun työpajojen palvelut ja menetelmät. Balanssi-akatemia. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.
- Pelkonen, Maija (2003): Vähän kerrallaan niin pääset pitkälle. Tutkimus kehitysvammaisten työkeskusten tuetun työllistymisen verkostoitumisesta. Lapin Yliopisto
- Pirttimaa, Raija (2003): Tuetun työllistymisen alkuvaiheet ja kehittyminen Suomessa. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Erityispedagogiikan yksikkö.
- Puolanne, Mervi; Sariola, Leena (2000): Laatu tuetussa työllistymisessä. Palvelustandardi. VATES-säätiö
- Pöyhönen, Eveliina (2003, toim.): Mielenterveyskuntoutujien klubitalo. Yhdessä kohti työelämää. Stakes.
- Saloviita, Timo; Pirttimaa, Raija (2000): The Arrival of Supported Employment in Finland. *International Journal of Rehabilitation Research*, 23, 145-147.
- Sariola, Leena (1998): Tuetun työllistymisen nykytilasta Suomessa. Artikkelijulkaisussa Härkäpää, Kristiina (toim.): Kokemuksia tuetusta työllistymisestä. Sivut 88-95. Vajaakuntoisten työllistämisen edistämissäätiö.
- Sariola, Leena (2005, toim.): Tuettu työllistyminen – näkökulmia tuetun työllistymisen työhönvalmennukseen. VATES-säätiön julkaisuja. Julkaistaan 12/2005.
- Sosiaalihuoltolaki (710/1982)

- Stakes (2003): Toimintakyvyn, toiminnan rajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus (ICF). Suomenkielinen versio julkaisusta WHO (2001): International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF).
- STM (2004): Sosiaalisen työllistämisen työryhmän raportti. STM:n työryhmämuistioita 2004:19.
- STM (1993): Invalidihuoltolain mukaisten työkeskusten nykytila. Työryhmämuistio 1993:19.
- Tapaturmavakuutuslaki (608/1948)
- Tuloverolaki (1535/1992)
- Työministeriö (2005, a): Yhteenvedo sosiaalisten yritysten rekisteröintitilanteesta 30.6.2005. Paavo Saikkonen / työministeriö, 12.7.2005.
- Työministeriö (2005, b): Terveys, sairaus ja työkyky.
- Työministeriö (2004): Työministeriön ohje ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluja saavan ja vajaakuntoisen henkilöasiakkaan tukemiseen liittyvistä toimenpiteistä ja etuuksista. Ohje O/1/2004 TM, 13.1.2004.
- Työministeriö (2002): Vajaakuntoisasioiden hoitaminen työpaikalla. Kansainvälisen työjärjestön ohjeisto. Alkuperäisteos: ILO (2002): Managing disability in the workplace, An ILO code of practice.
- Valkonen, Jukka; Harju, Sari (2005): Ihmisen arvoinen diili. Tuetun työllistymisen hankkeen toimeenpano ja tulokset. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 73/2005.
- Valtioneuvoston asetus julkisesta työvoimapalvelusta (1344/2002)
- Vammaistukiasetus (989/1988)
- Veijalainen, Mika (2004, toim.): Mielenterveyskuntoutujien työhön valmennuksen laatustandardi. VATES-säätiö. www.vates.fi
- Venäläinen, Raisa (toim., 1996): Tuettu työllistyminen. Tuetun työllistymisen Suomen verkosto (FINSE), Vajaakuntoisten työllistämisen edistämissäätiö.
- WHO (1980): International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps. A manual of Classification relating to the consequences of disease.
- Ylipaavalniemi, Pasi; Sariola, Leena; Marniemi, Janne; Pekkala, Terho (2005): Sosiaalisen työllistämisen toimialan käsitteet. VATES-säätiö ja Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. VATES-säätiön julkaisuja. www.vates.fi
- Ylipaavalniemi, Pasi (2004): Vajaakuntoisten tuettu työllistyminen Helsingissä - toiminnasta ja hyödyistä. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2004:4.
- www.hel.fi/sosv/julkaisu/selvityksia.htm

Ylipaavalniemi, Pasi (2003): Vajaakuntoisten työllistäminen tuotannollista toimintaa harjoittamalla ja tuetun työllistymisen menetelmällä – tilastokartoitus. VATES –säätiön julkaisu- ja. www.vates.fi/tutkimus/tilastokartoitus.pdf

Ylipaavalniemi, Pasi (2001): Vammaisten ja vajaakuntoisten työllistämisen kokonaiskartoitus. STM:n selvityksiä 2001:6.

**Liite 1: Lainsäädännön ja viranomaistahojen vammainen /
vajaakuntainen –määritelmiä**

Vajaakuntainen

Laki julkisesta työvoimapalvelusta (1295/2002, 7§, 6 mom.)

Vajaakuntainen on henkilöasiakas, jonka mahdollisuudet saada sopivaa työtä, säilyttää työ tai edetä työssä ovat huomattavasti vähentyneet asianmukaisesti todetun vamman, sairauden tai vajavuuden takia.

Vajaakuntainen (ILO:n määritelmä)

Työministeriö (2002, s.16)

Vajaakuntainen on henkilö, jonka mahdollisuudet sopivan työn saamiseen ja säilyttämiseen sekä työssä etenemiseen ovat huomattavasti vähentyneet asianmukaisesti todetun fyysisen, aisteihin liittyvän, älyllisen tai henkisen vamman tai vajavuuden vuoksi.

Vajaakuntainen

Stakes (2003)

Henkilö, jolla on toiminnan rajoitteita

Vajaakuntoisuus

WHO (1980)

Vajaakuntoisuus on yksikön kyvyttömyyttä tai rajoituksia sellaisten tehtävien tai toimintojen suorittamisessa tai sellaisissa roolitehtävissä, joita yksilön sosiaalinen ympäristö hänelle asettaa.

Vammainen (henkilö)

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987, 2§)

Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista.

Vammainen (henkilö)

Sosiaalihuoltolaki (719/1982, 27d§, 1-2 mom.)

Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa järjestetään henkilöille, joilla vamman tai sairauden tai muun vastaavan syyn johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista ja jotka tarvitsevat työhallinnon palveluiden ja toimenpiteiden lisäksi erityisiä työhön sijoittumista edistäviä kuntoutus- ja muita tukitoimia työllistyäkseen avoimille työmarkkinoille.

Vaikeasti vammainen

Vammaistukiasetus (989/1988, 2§)

Vaikeasti vammaisena pidetään henkilöä, jonka sairaudesta tai vammasta aiheutunut haitta voisi vastata erittäin vaikeaa toiminnan vajavuutta sen mukaisesti mitä tapaturmavakuutuslain 18a§:ssä tarkoitettussa haittaluokituksessa on yleisestä toiminnan vajavuudesta määrätty. Vaikeasti vammaisena pidetään aina sokeaa, liikuntakyvyttöntä tai varhaiskuuroa.

Vajaakuntoinen

Laki kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta (610/1991, 2§)

Vajaakuntoisten ammatillinen kuntoutus: kansaneläkelaitoksen on järjestettävä vakuutetulle, jolle asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa uhkan tulla työkyvyttömäksi tai jonka työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien on katsottava sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneen, tarkoituksenmukainen...

Vaikeavammainen

Asetus kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta (1161/1991, 3§, 1 mom.)

Vaikeavammaisten lääkinnällinen kuntoutus: ...vaikeavammaisella tarkoitetaan henkilöä, jonka sairaudesta, viasta tai vammasta hänelle aiheutuva yleinen lääketieteellinen ja toiminnallinen haitta on niin suuri, että hänellä sen vuoksi on huomattavia vaikeuksia tai rasituksia selviytyä kotona, koulussa, työelämässä ja muissa elämäntilanteissa julkisen laitoshoidon ulkopuolella, ja jonka selviytymistä tässä pykälässä tarkoitetuilla kuntoustoimenpiteillä voidaan tukea.

Vaikeavammaisuus

Työministeriö (2005, b, s. 49)

Vaikeavammaisuus merkitsee kaikissa eri muodoissaan huomattavia yksilöllisiä toiminnallisia muutoksia ja suorituskyvyn rajoituksia.

Liite 2: Eriytysoylyylystämisen yksiköiden toiminnan eroista

	Työlylystämispalveluiden merkitys toiminnassa				Työlylystämispalveluiden tyypilliset kohde-ryhmit	Tyypillinen asiakas-määrä tietyllä hetkellä	Tyypillinen toiminnan rahoitus		
	Työsuhteinen työlylystämisen	Työtoiminta (ei työsuhdetta)	Kuntoutuettava ja valmentava toiminta ¹ (ei työsuhdetta)	Päivätoiminta (ei työsuhdetta)					
	Sosiaali-huoltolain mukainen ²	Työlylystämisen ja yhdistelmä-tuki	Kehitys-vammaisten kuntoutujien	Mielen-terveys-kuntoutujien					
Tuotannollinen työkeskus ³	Suuri	Huomattava	Huomattava	Huomattava	Huomattava	Ei merkitystä	Asiakastaan huomattava osa vammaisia ja pitkäaikaissairaita tai muuten vajaa-kuntoisia	Asiakas-määrä yleensä 20-80 henkilöä	Liiketoiminnan tulot Kuntarahoitus Vähäisemmässä määrin työlylystämisen- ja yhdistelmätukia, projekti-rahointusta sekä tuloja muun kuntoutu-tavan ja valmentavan toiminnan myynnistä.
Työlylystämisen monipalvelukeskus	Huomattava	Huomattava	Huomattava	Vähäinen	Suuri	Vähäinen	Asiakasta heikossa työmarkkina-asemassa olevista ryhmistä	Asiakas-määrä yleensä yli 100 henkilöä	Kuntarahoitus (yösuhteinen työlylystämisen, työtoiminta) Liiketoiminnan tulot Työlylystämisen- ja yhdistelmätuet Projektirahoitus Tuloja muun kuntoutu-tavan ja valmentavan toiminnan myynnistä.

Suuri: Eriytysoylyylystämisen yksikön tärkein (yksikkötyyppin määrittävä) toimintamuoto.
Huomattava: Suuri osa kyseisen tyyppisistä erityisöylylystämisen yksiköistä harjoittaa toimintamuotoa ja / tai sen volyyymi koko sektorin (kaikki kyseisen tyyppin erityisöylylystämisen yksiköt) tasolla on merkittävä.
Vähäinen: Vain muutama kyseisen tyyppisistä erityisöylylystämisen yksiköistä harjoittaa toimintamuotoa, eikä sen volyyymi koko sektorin tasolla ole merkittävä.
Ei merkitystä: Kyseisen tyyppin erityisöylylystämisen yksiköt eivät harjoita toimintamuotoa käytännössä lainkaan.

Taulukko perustuu mm. tämän sekä Ylipaavalniemi (2001 ja 2003) tutkimusten tietoihin sekä VATES-säätiön ja valtakunnallinen työpajayhdistys ry:n käsitelyryhmän (Ylipaavalniemi ym., 2005) työhön.

¹ Työkokeilu, työharjoittelu / työelämävalmennus, Kelan työhön valmennus, kuntoutu-tava työtoiminta ja tuettu työlylystyminen... Tähän kuuluva päivätoiminta on tässä taulukossa otettu erikseen.

² Ilman työlylystämisen- tai yhdistelmätukia.

³ Eriillinen yksikkö tai monipalvelukeskuksen osa.

	Työllistämispalveluiden merkitys toiminnassa				Työllistämispalveluiden tyypilliset kohde-ryhmät	Tyypillinen asiakas-määrä tietyllä hetkellä	Tyypillinen toiminnan rahoitus
	Työtoiminta (ei työsuhdetta)		Kuntouttava ja valmentava toiminta ⁴ (ei työ-suhdetta)	Päivä-toiminta			
	Työsuhteinen työllistäminen	Kehitys-vammaisten kuntoutujien					
Työpaja	Vähäinen	Suuri	Suuri	Ei merkitystä	Huomattava	Ei merkitystä	Kuntarahoitus Työllistämis- ja yhdistelmätuet Vähäisemmässä määrin liike-toiminnan tuloja, OPM:n kehittämisrahoitusta sekä tuloja esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan myynnistä
Kehitysvammaisten työtoimintayksikkö	Vähäinen	Suuri	Suuri	Vähäinen	Huomattava	Huomattava	Kuntarahoitus Vähäisemmässä määrin liike-toiminnan tuloja ja projektirahoitusta
Mielenterveys-kuntoutujien työtoimintayksikkö	Ei merkitystä	Ei merkitystä	Vähäinen	Suuri	Huomattava	Huomattava	Kuntarahoitus Projektirahoitus Vähäisemmässä määrin liike-toiminnan tuloja

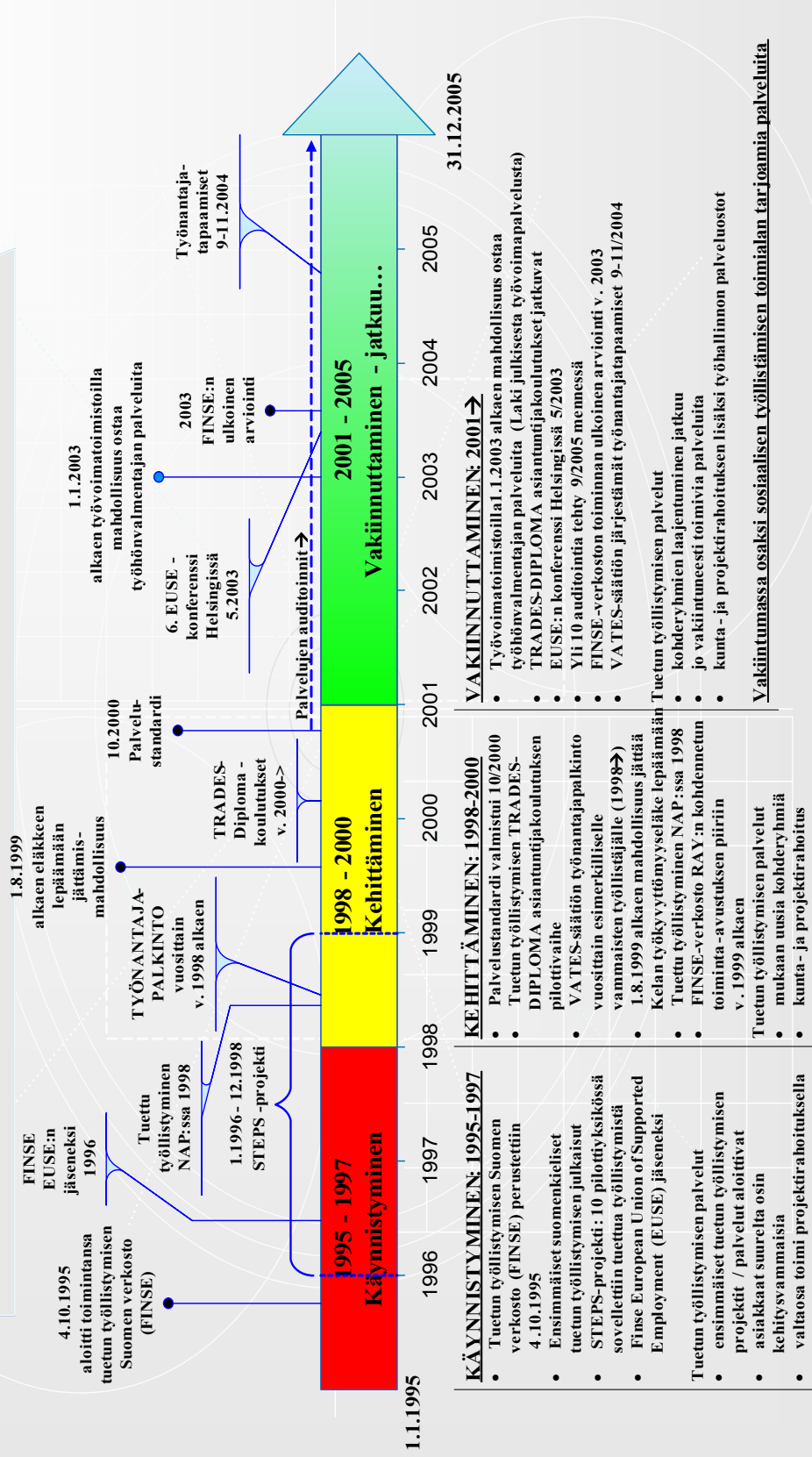
Suuri: Erityistyöllistämisen yksikön tärkein (yksikkötyypin määrittävä) toimintamuoto.
Huomattava: Suuri osa kyseisen tyypillisistä erityistyöllistämisen yksiköistä harjoittaa toimintamuotoa ja / tai sen volyyymi koko sektorin (kaikki kyseisen tyypin erityistyöllistämisen yksiköt) tasolla on merkittävä.
Vähäinen: Vain muutama kyseisen tyypillisistä erityistyöllistämisen yksiköistä harjoittaa toimintamuotoa, eikä sen volyyymi koko sektorin tasolla ole merkittävä.
Ei merkitystä: Kyseisen tyypilliset erityistyöllistämisen yksiköt eivät harjoita toimintamuotoa käytännössä lainkaan.
Taulukko perustuu mm. tämän sekä Ylipaavalniemi (2001 ja 2003) tutkimusten tietoihin sekä VATES-säätiön ja valtakunnallinen työpajajayhdistys ry:n käsitelyryhmän (Ylipaavalniemi ym., 2005) työhön.

⁴ Työkokeilu, työharjoittelu / työelämävalmennus, Kelan työhön valmennus, kuntouttava työtoiminta ja tuettu työllistyminen... Tähän kuuluva päivätoiminta on tässä taulukossa otettu erikseen.

⁵ Ilman työllistämis- tai yhdistelmätukia.

Liite 3: Tuetun työllistymisen kehittyminen Suomessa

TUETTU TYÖLLISTYMINEN SUOMESSA - Tärkeimpiä virstanpylväitä

- 2005: 1 Mielenterveyden häiriöt työkyvyttömyyseläkkeen syynä - ajatuksia ehkäisystä, hoidosta ja kuntoutuksesta.
ISBN 952-00-1593-0
ISBN 952-00-1678-3 (PDF)
- 2 Anna-Liisa Salminen, Pirjo-Liisa Kotiranta. Eletään hyvää elämää. Itse. Kansallinen ITSE-hanke apuvälineosaamista ja –palveluja kehittämässä.
ISBN 952-00-1611-2 (nid.)
ISBN 952-00-1612-0 (PDF)
- 3 Asko Rauta. Selvitys maahanmuuttajien mielenterveyspalvelujen tarpeesta ja saatavuudesta. (Julkaistaan ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 952-00-1666-X (nid.)
ISBN 952-00-1667-8 (PDF)
- 4 Erkki Paara. Vammaispalvelujen järjestäminen ja osaaminen. Selvitys vammaislakien yhdistämisestä.
ISBN 952-00-1636-8 (nid.)
ISBN 952-00-1637-6 (PDF)
- 5 Työsuojelustrategian seurantaraportti 2004.
ISBN 952-00-1699-6 (nid.)
ISBN 952-00-1700-3 (PDF)
- 6 Helena Piirainen et al. Työterveyshuollon ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden koulutus ja käyttö vuonna 2003.
ISBN 952-00-1701-1 (nid.)
ISBN 952-00-1702-X (PDF)
- 7 Petri Virtanen, Jarkko Tonttila. Palvelujärjestelmä toimivaksi. Seutukunnallisten kehittämishankkeiden ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämiskokeilujen arviointi.
ISBN 952-00-1707-0 (nid.)
ISBN 952-00-1708-9 (PDF)
- 8 Asko Suikkanen, Ritva Linnakangas, Minna Harjajärvi, Maria Martin. Kokeilusta KIPINÄÄ. Keski-ikäisten pitkäaikaistyöttömien kuntoutuskokeilun arviointi.
ISBN 952-00-1722-4 (nid.)
ISBN 952-00-1723-2 (PDF)
- 9 Hanna Jurvansuu, Pekka Huuhtanen. Työolojen kehitys työsuojeluhallinnon paino-alueilla 1997-2003.
ISBN 952-00-1719-4 (nid.)
ISBN 952-00-1726-7 (PDF)
- 10 Olli Oosi, Petri Virtanen, Jarkko Tonttila. Työ tekijäänsä kiittää. Työolojen kehittämishankkeiden arviointi.
ISBN 952-00-1746-1 (nid.)
ISBN 952-00-1747-X (PDF)

- 11 Anna-Mari Ruonakoski, Sakari Somerpalo, Juha Kaakinen, Riitta Kinnunen. Esteetömyys ja ikääntyneiden palvelutarve.
ISBN 952-00-1750-X (nid.)
ISBN 952-00-1751-8 (PDF)
- 12 Arbetarskyddsstrategins uppföljningsrapport 2004.
ISBN 952-00-1758-5 (inh.)
ISBN 952-00-1759-3 (PDF)
- 13 Occupational Safety and Health Strategy. Follow-up Report 2004.
ISBN 952-00-1760-5 (print)
ISBN 952-00-1761-5 (PDF)
- 14 Kari Pesonen. Ympäristömelun haittojen arvioinnin perusteita.
ISBN 952-00-1684-8 (nid.)
ISBN 952-00-1685-6 (PDF)
- 15 Ossi Piironen, Reetta Siukola. Ehkäisevän päihdetyön toimintalinjoja. Alkoholiohjelman liittyneiden sosiaali- ja terveystieteiden järjestöjen toimintalinjoja 2004-2005.
ISBN 952-00-1782-8 (nid.)
ISBN 952-00-1783-6 (PDF)
- 16 Hyvinvointi 2015. Sosiaalialan tulevaisuus –seminaari 10.5.2005. Toim. Reijo Väärälä, Milla Roos.
ISBN 952-00-1786-0 (nid.)
ISBN 952-00-1787-9 (PDF)
- 17 Rauni Väänänen-Sainio. Vanhusten ja vammaisten kotiin annettavien palvelujen ja asumispalvelujen asiakasmaksujen uudistaminen. (Julkaistaan ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 952-00-1792-5 (PDF)
- 18 Erna Snellman, Markku Pekurinen. Erityisen kalliit ja vaativat hoidot. Erityisen kalliin hoidon, vaativan erityistason keskitettävän hoidon ja TEO:n kriminaalipotilaiden määritysten hoidon kustannukset vuonna 2004.
ISBN 952-00-1770-4 (nid.)
ISBN 952-00-1771-2 (PDF)
- 19 Kaija Hasunen, Sanna Ryyänen. Imeväisikäisten ruokinta Suomessa vuonna 2005.
ISBN 952-00-1799-2 (nid.)
ISBN 952-00-1800-X (PDF)
- 20 Työsuojelurahasto – tulevaisuuden edelläkävijä vai perässähiittäjä? Työsuojelurahaston arviointi.
ISBN 952-00-1813-1 (nid.)
ISBN 952-00-1814-X (PDF)
- 21 Eija Hukkanen, Marjukka Vallimies-Patomäki. Yhteistyö ja työnjako hoitoon pääsyn turvaamisessa. Selvitys Kansallisen terveystieteiden työnjakopiloteista.
ISBN 952-00-1805-0 (nid.)
ISBN 952-00-1806-9 (PDF)

- 22 Tuovi Hakulinen, Marjaana Pelkonen, Arja Haapakorva. Äitiys- ja lastenneuvolatyo Suomessa.
ISBN 952-00-1840-9 (nid.)
ISBN 952-00-1841-7 (PDF)
- 23 Arja Rimpelä, Susanna Rainio, Lasse Pere, Tomi Lintonen, Matti Rimpelä. Tupak-
katuotteiden ja päihteen käyttö 1977-2005. Nuorten terveystapatutkimus 2005.
ISBN 952-00-1854-9 (nid.)
ISBN 952-00-1855-7 (PDF)
- 24 Reetta Siukola. Tasa-arvoa alkoholityöhön. Alkoholipolitiikan valtavirtaistamisselvi-
tys.
ISBN 952-00-1874-3 (nid.)
ISBN 952-00-1875-1 (PDF)
- 25 Työhyvinvointitutkimus Suomessa ja sen painoalueet terveyden ja turvallisuuden
näkökulmasta.
ISBN 952-00-1778-X (nid.)
ISBN 952-00-1779-8 (PDF)
- 26 Heli Rantsi. Potilaan liikkumisen avustus- ja siirtomenetelmien opetus sosiaali- ja
terveysalan oppilaitoksissa.
ISBN 952-00-1830-1 (nid.)
ISBN 952-00-1831-X (PDF)
- 27 Pasi Ylipaavalniemi. Erityistyölistämisen yksiköt heikossa työmarkkina-
asemassa oleville henkilöille. Työllistämispalveluiden tilastollinen katsaus.
ISBN 952-00-1900-6 (nid.)
ISBN 952-00-1901-4 (PDF)